

บทที่ 2

กฎหมายมรดก

2.1 ความหมายของกฎหมายมรดกและทรัพย์สินมรดก

กฎหมายมรดก หมายถึง ความเข้าใจในเรื่องทรัพย์สินที่เป็นมรดก ผู้เป็นทายาท ส่วนแบ่งที่ทายาทแต่ละคนจะได้รับและความรู้เกี่ยวกับการคำนวณที่นำไปสู่การรู้ถึงจำนวนส่วนได้ของแต่ละคนที่มีสิทธิ์รับมรดกจากกองมรดก (al-Baqari, 1984 : 12)

ทรัพย์สินมรดก หมายถึง ทรัพย์สินทั้งอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ ตลอดจนสิทธิต่าง ๆ ที่ตกทอดแก่ทายาทตามหลักกฎหมายอิสลาม (al-Sabuni, 2002 : 27)

2.2 ระบบการแบ่งมรดกในอิสลาม

อิสลามได้วางระบบการแบ่งมรดกของผู้ที่เสียชีวิตไว้อย่างดีเลิศ ทั้งในด้านเหตุผล และความยุติธรรม อิสลามได้กำหนดให้ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้ทั้งชายและหญิง ภายใต้ข้อกำหนดและกฎเกณฑ์ของอิสลาม เช่นเดียวกันอิสลามได้กำหนดให้มีการโอนกรรมสิทธิ์การปกครองทรัพย์สินจากผู้เสียชีวิตไปยังผู้ที่เป็นทายาทที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วยการตกทอด โดยมีได้แยกระหว่างผู้ใหญ่ หรือผู้เยาว์ในการมีสิทธิ์รับมรดก พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานได้อธิบายถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของการแบ่งมรดก สถานะภาพของผู้รับมรดกอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ โดยมีได้ปล่อยช่องว่างไว้ให้ผู้หนึ่งผู้ใดทำการกำหนดการแบ่งมรดกได้ด้วยตนเอง หากแต่อัลกุรอานคือแม่บทของบัญญัติต่าง ๆ ของกฎหมายมรดก มีส่วนน้อยเท่านั้นที่บทบัญญัติของกฎหมายลักษณะนี้ได้มาจากสุนนะฮ์หรืออัลอิจญ์มาอ์

ฉะนั้นจึงไม่พบบทบัญญัติใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรื่องทางด้านสังคมที่อัลกุรอานจะอธิบายอย่างละเอียดครบถ้วนสมบูรณ์เหมือนกับบทบัญญัติในเรื่องการแบ่งมรดก เนื่องด้วยการให้ความสำคัญของอัลอิสลามกับเรื่องการแบ่งมรดกอย่างแท้จริง เพราะการรับมรดกนั้นถือเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดของการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (al-Sabuni, 200 : 27)

ส่วนทรัพย์สินมรดกนั้นจะตกทอดถึงใครบ้าง ตรงนี้มีข้อแตกต่างระหว่างระบบการแบ่งมรดกของยุคก่อนอิสลามกับระบบการแบ่งมรดกในยุคอิสลาม ซึ่งในยุคก่อนอิสลามนั้นทรัพย์สินสมบัติของผู้ตายจะตกทอดไปยังบุตรชายคนโต หากไม่มีบุตรชายคนโตทรัพย์สินก็จะตกทอด

ไปยังพี่น้อง หรืออา ส่วนบรรดาสตรีและผู้เยาว์ทั้งหลายจะไม่มีสิทธิรับมรดกเลย ด้วยเหตุผลที่ว่าเขาเหล่านั้นไม่สามารถปกป้องอันตรายที่คุกคามครอบครัวได้ ไม่สามารถทำสงครามและยึดทรัพย์สินที่ได้จากการทำสงครามมาได้ (al-Zaidan, 1982 : 32)

สิ่งที่บ่งบอกเรื่องนี้ได้ชัดเจนก็คือ การรายงานของ อิบน์อับบาส ว่าเมื่ออาเยฮ์ต่าง ๆ ของการแบ่งมรดกที่พระองค์อัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดให้ทายาทที่เป็นบุตรชาย ทายาทที่เป็นบุตรหญิง และบิดา มารดาให้มีสิทธิในการรับมรดก มีประชาชนจำนวนมากไม่พอใจ โดยเขาเหล่านั้นได้กล่าวว่า เราจะต้องแบ่งทรัพย์สินให้กับภรรยา 1/4, 1/8 ให้บุตรสาว 1/2 และยังคงต้องแบ่งทรัพย์สินให้กับบรรดาเด็ก ๆ ด้วย ซึ่งพวกเขาเหล่านั้นก็ไม่ได้ทำการสู้รบ ทำสงครามกับพวกอื่น ไม่สามารถหาทรัพย์สินจากการทำสงครามได้ ฉะนั้นเจ้าทั้งหลายจงนิ่งเฉยต่อคำพูดนี้เสีย หวังว่าท่านรศูด (คือลัลลอฮ์อะลัยฮิวะสัลลัม) จะลืม หรือเราจะพบกับท่านรศูด เพื่อว่าท่านรศูดจะเปลี่ยนแปลงคำพูดดังกล่าว จึงได้มีผู้กล่าวกับท่านรศูดว่า โอ้ท่านรศูดลลอฮ์ เราจะต้องแบ่งทรัพย์สินให้ผู้หญิงครึ่งหนึ่งของทรัพย์สินที่บิดาเธอทิ้งไว้ ทั้งๆ ที่เธอไม่สามารถจี๋ม้าทำสงครามได้ และเราก็จะต้องแบ่งทรัพย์สินให้กับเด็กที่ไม่สามารถทำอะไรได้เลย ซึ่งเขาเหล่านั้นได้กระทำกันแบบนี้ในสมัยก่อนอิสลาม โดยไม่แบ่งทรัพย์สินมรดกให้ใครนอกจากผู้ที่มีความสามารถทำสงครามได้ และสามารถปกป้องอันตรายให้กับพวกเขาได้ พวกเขาเหล่านั้นได้แบ่งทรัพย์สินมรดกให้กับผู้ที่อายุมากก่อนแล้วค่อยเรียงตามลำดับลงมา (al-Sabuni, 2002 : 16)

ต่อมาอิสลามได้ยกเลิกการแบ่งมรดกยุคก่อนอิสลาม โดยการสรุปด้วยคำตรัสแห่งอัลลอฮ์ตะอาลาว่า

﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا﴾

ความว่า “สำหรับบรรดาชายนั้น มีส่วนได้รับจากสิ่งที่ผู้บังเกิดเกล้าทั้งสอง และบรรดาญาติที่ใกล้ชิดได้ทิ้งไว้ และสำหรับบรรดาหญิงนั้นก็มีส่วนได้รับจากสิ่งที่ผู้บังเกิดเกล้าทั้งสอง และบรรดาญาติที่ใกล้ชิดได้ทิ้งไว้ ซึ่งสิ่งนั้นจะน้อยหรือมากก็ตาม เป็นส่วนได้รับที่ถูกกำหนดอัตราส่วนไว้” (อนนิสาอ : 7)

โดยกล่าวถึงรายละเอียดด้วยคำตรัสของอัลลอฮ์ตะอาลาว่า

﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ﴾

ความว่า “อัลลอฮ์ได้สั่งพวกเจ้าไว้ในลูกๆของพวกเจ้าว่า สำหรับเพศชายนั้นจะได้รับเท่ากับส่วนได้ของเพศหญิงสองคน” (อนนิสาอ : 11)

﴿وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ﴾

ความว่า “และสำหรับพวกนางนั้น จะได้รับหนึ่งในสี่จากสิ่งที่พวกเจ้าได้ทิ้งไว้ หากมีปรากฏว่าพวกเจ้ามีบุตร แต่ถ้าพวกเจ้ามีบุตรพวกนางก็จะได้รับหนึ่งในแปดจากสิ่งที่พวกเจ้าได้ทิ้งไว้” (อันนิสาอ : 12)

﴿إِنْ أَمْرُؤُا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا أَثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ لِلنَّثِيَيْنِ﴾

ความว่า “ถ้าชายคนหนึ่งตายโดยที่เขาไม่มีบุตร แต่มีพี่สาวหรือน้องสาวคนหนึ่งแล้ว นางจะได้รับครึ่งหนึ่งของมรดกที่เขาได้ทิ้งไว้ และขณะเดียวกันเขาก็จะได้รับมรดกของนางหากนางไม่มีบุตร แต่ถ้าปรากฏว่าพี่สาวหรือน้องสาวของเขามีด้วยกันสองคน ทั้งสองนั้นจะได้รับสองในสามจากกองมรดกที่เขาได้ทิ้งไว้ แต่ถ้าพวกเขามีพี่น้องหลายคนทั้งชายและหญิง สำหรับชายจะได้รับเท่ากับส่วนได้ของหญิงสองคน” (อันนิสาอ : 176)

นี่คือพื้นฐานโดยทั่วไปที่อิสลามได้ให้สตรีมีสิทธิรับมรดกได้เหมือนกับผู้ชาย ตั้งแต่ 14 ศตวรรษมาแล้ว เช่นเดียวกับการที่อิสลามรักษาสีทธิของผู้เยาว์เอาไว้ ซึ่งในสมัยก่อนอิสลามนั้น สตรีและเด็กจะถูกกีดกันและกีดรอนสิทธิ การแบ่งมรดกในระบบอิสลามนี้ถือว่าเป็นระบบที่มีความยุติธรรม สอดคล้องกับธรรมชาติและการใช้ชีวิตครอบครัวของมนุษย์ในกรอบการจัดการระบบสังคมตามปรัชญาของอิสลาม เป็นระบบที่รักษาพื้นฐานการสร้างสถาบันครอบครัวของมนุษย์ที่เริ่มจากชีวิตเดี่ยว ฉะนั้นจึงไม่มีการกีดกันสตรีและผู้เยาว์ทั้งหลาย เพียงเพราะว่าเขาเหล่านั้นคือสตรีและผู้เยาว์

2.3 ลักษณะพิเศษของกฎหมายอิสลามลักษณะมรดก

กฎหมายอิสลามลักษณะมรดกนั้น เป็นการกำหนดทายาทที่มีสิทธิในการรับมรดกอย่างชัดเจนไว้ ท่านรศูด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) ได้กล่าวว่า :

“إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَى كُلَّ رِيٍّ حَقَّهُ فَلَا وَصِيَّةَ لِرِثَاتٍ”

ความว่า “ แท้จริงพระองค์อัลลอฮ์ได้ให้สิทธิแก่ผู้มีสิทธิทุกคนแล้ว ดังนั้นจึงไม่มีการทำพินัยกรรมให้กับทายาทที่รับมรดกได้” (หะดีษบันทึกโดยอิบนุมาญะฮฺ หะดีษหมายเลข 2713)

อิสลามรักษาคุณแลสิทธิของผู้ที่อ่อนแอ เพราะว่าพวกเขาเหล่านั้นสมควรที่จะได้รับความเมตตาและการช่วยเหลือมากกว่าผู้ที่มีความแข็งแรง ท่านนบี (คือลัดลลอฮฺอะลัยฮิวะสัลลัม) กล่าวว่า

“ إِنَّكَ أَنْ تَذُرَّ رِثَّتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذُرَّهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ ”

ความว่า “ แท้จริงการที่ท่านปล่อยทายาทของท่านในสภาพร่ำรวยนั้น ดีกว่าการที่ท่านจะปล่อยให้เขายากจนและขอทานจากมนุษย์” (หะดีษบันทึกโดย มุสลิม หะดีษหมายเลข 1628)

ในขณะเดียวกัน อิสลามก็ได้ให้สิทธิกับทายาททุกคนที่มีคุณสมบัติครบถ้วนในการมีสิทธิรับมรดก ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเป็นผู้ใหญ่ เด็ก สุกาพบุรุษหรือสุกาพสตรี แข็งแรงหรืออ่อนแอก็ตาม ซึ่งผลประโยชน์ในการออกทำสงครามและปกป้องเผ่าพันธุ์อาจไม่มีในบุคคลอื่น นอกจากบุคคลที่มีความแข็งแรงก็จริงอยู่ แต่ผลประโยชน์อย่างอื่นที่ผู้ตายได้รับจากทายาทที่ใกล้ชิดมีมากกว่าที่ได้รับจากบุคคลเหล่านั้นเสียอีก ดังคำตรัสของพระองค์อัลลอฮ์ที่ว่า

﴿ ءَابَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا ﴾

ความว่า “บรรดาบิดาของพวกเจ้าและลูก ๆ ของพวกเจ้านั้น พวกเจ้าไม่รู้ดอกว่าฝ่ายไหนในพวกเจ้านั้นเป็นผู้ที่มีคุณประโยชน์แก่พวกเจ้ามากกว่ากัน” (อันนิสาอู : 11)

กฎหมายอิสลามถูกกำหนดโดยพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเป็นระบบที่มีความถูกต้องและยุติธรรม ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ที่ว่า

﴿ لَا يَأْتِيهِ الْبَطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۗ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴾

ความว่า “ความเท็จจากข้างหน้า และจากข้างหลังจะไม่สืบคลานเข้าไปสู่กุรอานได้ (เพราะ) เป็นการประทานมาจากพระผู้ทรงปรีชาญาณ ผู้ทรงได้รับการสรรเสริญ” (ฟุศสิลัต : 42)

2.4 สิทธิต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกองมรดก

สิทธิต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกองมรดกนั้นมีดังต่อไปนี้

1. ค่าใช้จ่ายการจัดเตรียมการศพด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมตามสถานภาพของผู้ตาย โดยไม่ฟุ่มเฟือย และประหยัดจนเกินไป

การจัดเตรียมการศพ หมายถึง การจัดอาบน้ำ การห่อ การฝังและสิ่งที่เป็น จนกระทั่งฝังเสร็จ เช่น การแบกศพไปยังหลุมศพเป็นต้น ซึ่งต้องใช้ค่าใช้จ่ายทั้งหมด ซึ่งขึ้นอยู่กับฐานะของผู้ตายว่ารวยหรือจน เป็นเพศหญิงหรือเพศชาย (al-Sabuni, 2002 : 28)

ข้อควรระวัง : การทำทานเสาะอะเกาะฮ์ให้กับผู้ตายโดยนำทรัพย์จากกองมรดก มาทำไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากมีทายาทของผู้ตายที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะแล้วถือว่าการทำ ทานนั้นใช้ไม่ได้ เพราะทรัพย์มรดกนั้นได้ตกเป็นของทายาทไปแล้วตั้งแต่ผู้ตายสิ้นชีวิตลง

2. การชำระหนี้ของเจ้ามรดก หมายถึง หนี้ของบุคคลที่ผู้ตายได้ก่อไว้ และ จะต้องชำระ มรดกจะไม่ถูกจัดการแบ่งจนกว่าจะชำระหนี้ของผู้ตายจนหมดเสียก่อนเพราะท่านนบี มุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) ได้กล่าวไว้

“لا تزال نفس ابن آدم معلقة بدين حتى يقضى عنه”

ความว่า “ชีวิตของลูกหลานอาดัมจะถูกแขวนไว้กับหนี้ จนกว่าหนี้นั้นจะถูก ชำระให้แก่เขา” (หะดีษบันติกโดยอะหฺมัด 3/440)

ส่วนหนี้ของอัลลอฮ์ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่นหนี้จากการไม่จ่ายซะกาต กัฟฟาเราะฮ์ และการบนบาน ตามทัศนะของมัซฮับอิหม่ามอะหฺมัดจะไม่นำเอาทรัพย์สินจากกอง มรดกมาใช้หนี้ประเภทนี้ แต่ตามทัศนะของมัซฮับอื่นๆ และนักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่แล้ว จำเป็นต้องนำเอาทรัพย์จากกองมรดกมาชำระหนี้ก่อนจะมีการแบ่งมรดก (al-Sabuni, 2002 : 28)

3. สิทธิของผู้รับพินัยกรรมจะต้องจัดการตามพินัยกรรมของเจ้ามรดกที่ได้สั่งไว้ ก่อนตายในจำนวนไม่เกิน 1/3 ของกองมรดกให้กับบุคคลที่ไม่ใช่ทายาทที่รับมรดกได้ โดยไม่ต้อง ขออนุญาตจากใครทั้งสิ้น ซึ่งพินัยกรรมที่จะต้องจัดการภายหลังจากการจัดการศพและใช้หนี้แล้ว หากพินัยกรรมที่ทำไว้เกิน 1/3 ของกองมรดก จะต้องได้รับการยินยอมจากบรรดาทายาท เสียก่อน จะจัดการเลยมิได้ เพราะท่านนบี (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) ได้กล่าวกับท่านสะ อัด บินอบีวัคกีอ์ว่า “เศษหนึ่งส่วนสามและเศษหนึ่งส่วนสามนั้นถือว่ามากแล้ว แท้จริงท่านทั้ง

ลูกหลานไว้ในสภาพที่เป็นคนรวยดีกว่าการที่ท่านทิ้งลูกหลานไว้ในสภาพที่ยากจน ขอทานจากมนุษย์” (หะดีษบันทึกโดยมุสลิม หะดีษหมายเลข 1628)

และท่านนบี(ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) กล่าวอีกว่า

“*إن الله يصدق عليكم عند وفاتكم بنلت أموالكم زيادة لكم في أعمالكم*”

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ได้ทำทานให้กับพวกเจ้าทั้งหลายในขณะที่พวกเจ้าทั้งหลายตาย ในจำนวนหนึ่งส่วนสามของทรัพย์ของพวกเจ้า เพื่อเพิ่มพูนผลบุญให้กับการกระทำของพวกเจ้า” (หะดีษบันทึกโดยอิบนุมาญะฮฺ หะดีษหมายเลข 2709)

4. สิทธิของทายาท โดยแบ่งทรัพย์ที่เหลือให้กับบรรดาทายาทตามที่พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน สุนนะฮฺและอิจญ์มาอฺได้กำหนดไว้

2.4.1 ทายาททั้งชายและหญิงที่มีสิทธิรับมรดกตามลำดับใกล้ชิดกับเจ้ามรดกมีดังต่อไปนี้

ทายาทชายที่มีสิทธิรับมรดกได้มี 15 คน

1. บุตรชาย
2. หลานชาย (บุตรของบุตรชาย) ถึงแม้จะมีระดับต่ำลงไป
3. บิดา
4. ปู่ที่ถูกต้อง
5. พี่น้องชายร่วมบิดา มารดา
6. พี่น้องชายร่วมแต่บิดา
7. พี่น้องชายร่วมแต่มารดา
8. บุตรชายของพี่น้องร่วมบิดามารดา
9. บุตรชายของพี่น้องร่วมบิดา
10. พี่ชายน้องชายของบิดาที่ร่วมมารดา
11. พี่ชายน้องชายของบิดาที่ร่วมแต่บิดา
12. บุตรชายของพี่ชายน้องชายของบิดาที่ร่วมบิดา มารดา
13. บุตรชายของพี่ชายน้องชายของบิดาที่ร่วมแต่บิดา
14. สามี
15. นายที่ปล่อยทาสให้เป็นไท

ทายาทหญิงที่มีสิทธิรับมรดกมี 10 คน

1. บุตรสาว
2. หลานสาว (บุตรสาวของบุตรชาย) ถึงแม้จะมีระดับต่ำลงไป
3. มารดา
4. ชายที่ถูกต้องตามกฎหมายมรดก (มารดาของมารดา) ถึงแม้จะมีระดับสูงก็ตาม
5. ย่าที่ถูกต้องตามกฎหมายมรดก (มารดาของบิดา) ถึงแม้จะมีระดับสูงก็ตาม
6. พี่สาวน้องสาวร่วมบิดา มารดา
7. พี่สาวน้องสาวร่วมแต่บิดา
8. พี่สาวน้องสาวร่วมแต่มารดา
9. ภรรยา
10. นายหญิงที่ปล่อยทาส (al-Sabuni, 1997 : 45 - 46)

2.5 องค์ประกอบของการแบ่งมรดก

องค์ประกอบของการแบ่งมรดกมี 3 ประการ

1. ผู้ตายที่ทิ้งทรัพย์มรดกไว้
2. ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก
3. ทรัพย์มรดก (al-Sabuni, 1997 : 32)

2.6 เงื่อนไขของการแบ่งมรดก

เงื่อนไขของการแบ่งมรดกนั้นมี 3 ประการ

1. ทายาทผู้รับมรดกมีชีวิตอยู่จริงภายหลังจากการตายของเจ้าของมรดก
2. เจ้าของทรัพย์มรดกได้เสียชีวิตจริง หรือด้วยการตัดสินใจของกอฎีว่าเสียชีวิต
3. ความรู้เกี่ยวกับการแบ่งมรดก

สำหรับเงื่อนไขข้อที่หนึ่งนั้น การมีชีวิตอยู่ของทายาทที่มีสิทธิรับมรดกในขณะเจ้าของทรัพย์มรดกได้เสียชีวิต เนื่องจากผู้ที่จะมีสิทธิครอบครองทรัพย์สินได้นั้น ต้องเป็นบุคคลที่มีชีวิต ส่วนผู้ที่ตายไม่มีสิทธิที่จะครอบครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้

เงื่อนไขข้อที่สอง เจ้าของทรัพย์สินมรดกได้เสียชีวิตจริงหรือด้วยการตัดสินใจของ กอฎี (ผู้พิพากษาชี้ขาด) เช่น การสาบสูญของบุคคลหนึ่งที่ไม่รู้ว่ามีชีวิตอยู่หรือเสียชีวิตแล้ว เมื่อ กอฎีได้พิจารณาและตัดสินชี้ขาดว่าบุคคลผู้นี้เสียชีวิตแล้ว ก็ให้ถือว่าผู้นั้นเสียชีวิตแล้ว

เงื่อนไขข้อที่สาม ความรู้เกี่ยวกับการแบ่งมรดก เช่น การรู้ถึงลำดับของทายาท ที่มีสิทธิรับมรดกก่อน การรู้ถึงลำดับของทายาทที่รับมรดกทั้งภาคฟิรฎูและภาคอะเศาะบะฮฺ ผู้ที่ กั้นสิทธิผู้อื่นมิให้ได้รับมรดก และผู้ที่ไม่มียกกันสิทธิผู้อื่นได้เป็นต้น (al-Katib, 1998 : 22)

2.7 สาเหตุของการมีสิทธิรับมรดก

สาเหตุที่ทำให้บุคคลได้รับมรดกจากผู้เสียชีวิตมี 3 ประการ

1. การเป็นญาติที่มีความสัมพันธ์ทางการสืบสายโลหิต ได้แก่ บิดา มารดา บรรพบุรุษ บรรดานุทรหลาน บรรดาพี่น้อง และบรรดาพี่น้องของบิดา

2. การสมรส คือข้อตกลงการเป็นสามีภรรยาอันถูกต้องตามหลักการอิสลาม ระหว่างผู้เป็นสามีและภรรยา ถึงแม้จะยังไม่ได้มีเพศสัมพันธ์กันก็ตาม ส่วนการสมรสที่ไม่ ถูกต้อง หรือใช้ไม่ได้ตามหลักการของอิสลามก็ไม่ใช่สาเหตุของการมีสิทธิรับมรดก

3. การปล่อยทาส คือสิทธิในการรับมรดกของนายเนื่องจากการปล่อยทาส คือ ความสัมพันธ์ในทางบทบัญญัติ เรียกว่าการเป็นทายาทโดยการปล่อยทาสให้เป็นไท สาเหตุมา จากความโปรดปรานของนายที่มีต่อทาส เมื่อนายทาสได้ปล่อยทาสให้เป็นไทแล้ว ทำให้เกิด ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งสองชั้นที่เครือญาติ ทำให้ทาสกลายเป็นบุคคลที่มีสิทธิและหน้าที่ อย่างสมบูรณ์ ศาสนาอิสลามจึงได้ตอบแทนผู้เป็นนายด้วยการให้เขามีสิทธิรับมรดกของทาสเมื่อ ทาสตายหากทาสผู้นั้นไม่มีทายาทจากสองสาเหตุแรกที่จะรับมรดกได้เลย (al-Baqari, 1984 : 29)

2.8 การจำกัดสิทธิจากกองมรดก

สิ่งที่ทำให้ทายาทถูกจำกัดสิทธิจากกองมรดกคือ ลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใน ทายาทที่จะรับมรดก ซึ่งทำให้เขาถูกตัดสิทธิจากการรับมรดกมี 3 ประการ

1. การเป็นทาส ผู้ที่เป็นทาสจะไม่มีสิทธิในการรับมรดกจากทายาทของเขาที่ เสียชีวิตได้ เพราะหากเขาได้รับมรดกไปแล้ว ทรัพย์สินมรดกดังกล่าวจะตกเป็นของนายของเขาทันที ซึ่งนายนั้นไม่ได้มีความสัมพันธ์และเป็นญาติกับผู้ตายแต่ประการใด ทรัพย์สินดังกล่าวจึงไม่สมควร ที่จะตกเป็นของคนอื่นที่ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกับเจ้าของทรัพย์สินผู้ตาย

2. การฆ่า เมื่อผู้เป็นทายาทได้ฆ่าผู้เป็นเจ้ามรดกแล้ว ทายาทผู้นั้นจะไม่มีสิทธิรับมรดกจากทรัพย์ของเจ้ามรดกเลย เพราะท่านนบีมุฮัมมัด (คือลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) ได้กล่าวว่า

“لَيْسَ لِقَاتِلِ شَيْءٍ”

ความว่า “ผู้ที่ฆ่ามันไม่มีสิทธิในกองมรดกของผู้ถูกฆ่าแต่อย่างใด” (หะดีษบันทึกโดยอบูดาูด หะดีษหมายเลข 1456)

และเนื่องจากผู้ที่ฆ่ามันรีบร้อนที่จะรับมรดกจึงได้ทำการฆ่าเจ้ามรดกเสีย และตามหลักการ ของกฎหมายอิสลามที่ว่า

من استعجل الشيء قبل أوانه عوقب بحرمانه

ความว่า “ผู้ใดรีบร้อนในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก่อนที่จะถึงเวลาของมัน เขาจะถูกลงโทษ โดยการห้ามเขาจากการมีสิทธิในสิ่งนั้น” (al-Zarqa', 1983 : 403)

หากไม่มีการห้ามผู้ฆ่าจากการรับมรดก ก็จะทำให้ทายาททั้งหลายฆ่าเจ้ามรดกเพื่อต้องการรับมรดกให้เร็วขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดความระส่ำระสาย ความไม่สงบและการขาดกฎระเบียบในสังคม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินก็จะหมดไปจากสังคมนั้น

3. ความแตกต่างในเรื่องการนับถือศาสนา มุสลิมจะไม่ได้รับมรดกของผู้ที่นับถือศาสนาอื่น และเขาก็จะไม่มีสิทธิรับมรดกของมุสลิมเช่นกัน โดยที่ท่านนบีมุฮัมมัด (คือลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) ได้กล่าวว่า

لا يرث المسلم الكافر ولا يرث الكافر المسلم

ความว่า : มุสลิมจะไม่ได้รับมรดกของคนที่ไม่นับถือศาสนาอื่น และผู้ที่ไม่นับถือศาสนาอื่นก็จะไม่รับมรดกของมุสลิม (หะดีษบันทึกโดยมุสลิม หะดีษหมายเลข 1614)

2.9 ส่วนแบ่งของทายาท

การกำหนดส่วนแบ่งของทายาทมี 2 ลักษณะ คือ กำหนดส่วนแบ่งที่แน่นอน เช่น $1/2$, $1/3$ เป็นต้น ซึ่งทายาทที่ได้รับส่วนแบ่งประเภทนี้เรียกว่าทายาทภาคฟิรฎู และอีกลักษณะหนึ่งคือทายาทที่ได้รับส่วนแบ่งโดยไม่ได้กำหนดส่วนแบ่งที่แน่นอนเหลือจากภาคฟิรฎูเท่าใดก็รับไปทั้งหมด ทายาทที่มีสิทธิรับมรดกประเภทนี้เรียกว่าทายาทภาคอะเศาะบะฮฺ

2.9.1 อัตราส่วนในการรับมรดกภาคฟิรฎู

อัตราส่วนต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดในการรับมรดกภาคฟิรฎูของทายาทซึ่งถูกกล่าวไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานมี 6 อัตราเท่านั้น ได้แก่

1. เศษหนึ่งส่วนสอง ($1/2$)
2. เศษหนึ่งส่วนสี่ ($1/4$)
3. เศษหนึ่งส่วนแปด ($1/8$)
4. เศษสองส่วนสาม ($2/3$)
5. เศษหนึ่งส่วนสาม ($1/3$)
6. เศษหนึ่งส่วนหก ($1/6$)

เราสามารถทราบถึงอัตราส่วนต่าง ๆ เหล่านี้ได้ด้วย 2 วิธีด้วยกันคือ

1. วิธีการทอนลงคือ $1/2$ ครั้งหนึ่ง คือ $1/4$
 และครั้งหนึ่งของ $1/4$ ก็คือ $1/8$
 และครั้งหนึ่ง $2/3$ ก็คือ $1/3$
 และครั้งหนึ่งของ $1/3$ ก็คือ $1/6$
2. วิธีการเพิ่มขึ้นก็คือ $1/8$ เพิ่มขึ้นหนึ่งเท่าคือ $1/4$
 และ $1/4$ เพิ่มขึ้น 1 เท่าก็คือ $1/2$
 และ $1/6$ เพิ่มขึ้น 1 เท่าก็คือ $1/3$
 และ $1/3$ เพิ่มขึ้น 1 เท่าก็คือ $2/3$ (al-Sabuni, 2002 : 4)

2.9.1.1 ทายาทผู้ที่มีสิทธิรับเศษหนึ่งส่วนสอง

ผู้ที่มีสิทธิรับเศษหนึ่งส่วนสอง ($1/2$) ของกองมรดก มี 5 คนคือ

1. สามี
2. บุตรสาว
3. บุตรสาวที่เกิดแต่บุตรชาย
4. พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา
5. พี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา

1. สามี ได้รับเศษหนึ่งส่วนสองโดยมีเงื่อนไข 1 ประการคือ ผู้ตายซึ่งเป็นภรรยาจะต้องไม่มีบุตรหลานที่รับมรดกได้ ดังหลักฐานจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ﴾

ความว่า “และสำหรับพวกเจ้านั้นจะได้รับครึ่งหนึ่งของสิ่งที่บรรดาภรรยาของพวกเจ้าได้ทิ้งไว้ หากมิปรากฏว่าพวกนางมีบุตร” (อันนิสาอฺ : 12)

2. บุตรสาว ได้รับเศษหนึ่งส่วนสอง มีเงื่อนไขสองประการคือ

2.1 ไม่มีทายาทที่อยู่ในลำดับเดียวกันที่เป็นชาย

2.2 ไม่มีทายาทในลำดับเดียวกันที่เป็นหญิง

ดังหลักฐานจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ﴾

ความว่า “และหากลูกเป็นหญิงคนเดียว นางก็จะได้ครึ่งหนึ่ง” (อันนิสาอฺ : 11)

หมายเหตุ นางจะไม่ได้ครึ่งหนึ่งในกรณีที่มีผู้นำพาเธอไปรับส่วนอะเศาะบะฮฺ เพราะหากนางได้ครึ่งหนึ่งนางก็ได้รับส่วนเท่ากับบุตรชาย หรือมากกว่าในบางกรณี ซึ่งไม่มีในบทบัญญัติในศาสนาอิสลาม (al-Sabuni, 2002 : 42)

3. หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชาย ได้รับเศษหนึ่งส่วนสอง มีเงื่อนไขสามประการคือ

3.1 ไม่มีทายาทที่อยู่ในลำดับเดียวกันที่เป็นชาย

3.2 ไม่มีทายาทที่อยู่ในลำดับเดียวกันที่เป็นหญิง

3.3 ไม่มีทายาทสายเดียวกันที่อยู่ในลำดับที่สนิทกว่ากับเจ้ามรดก

ดังมีหลักฐานจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ﴾

ความว่า “อัลลอฮ์ได้ทรงสั่งพวกเจ้าไว้ในลูก ๆ ของพวกเจ้าว่า สำหรับเพศชายนั้นจะได้รับเท่ากับส่วนได้ของเพศหญิงสองคน” (อันนิสาอฺ : 11)

คำว่า “บรรดาบุตรชาย” นั้นครอบคลุมถึงหลานชายด้วย ตามมติของบรรดานักวิชาการ(al-Baqari, 1984 : 50)

4. พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาเดียวกัน ได้รับเศษหนึ่งส่วนสอง มีเงื่อนไขสี่ประการคือ

4.1 ไม่มีทายาทที่อยู่ในลำดับเดียวกันที่เป็นชาย

4.2 ไม่มีทายาทที่อยู่ในลำดับเดียวกันที่เป็นหญิง

4.3 เจ้ามรดกไม่มีผู้สืบสันดาน

4.4 เจ้ามรดกไม่มีบุพการีที่เป็นชาย

ดังมีหลักฐานจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿سَتَفْتُونَكَ قُلَّ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنَّ أَمْرًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ﴾

ความว่า “เขาเหล่านั้นจะขอให้เจ้าชี้ขาดปัญหา จงกล่าวเถิดว่าอัลลอฮ์จะทรงชี้ขาดให้แก่พวกเจ้าในเรื่องของผู้เสียชีวิตที่ไม่มีบิดาและบุตร คือถ้าชายคนหนึ่งตายโดยที่เขาไม่มีบุตรแต่มีพี่สาวหรือน้องสาวคนหนึ่งแล้ว นางจะได้รับครึ่งหนึ่งของมรดกที่เขาได้ทิ้งไว้” (อัลนีสอาอ์ : 176)

5. พี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา ได้รับอัตราส่วนเศษหนึ่งส่วนสอง มีเงื่อนไขห้าประการคือ

5.1 ไม่มีทายาทที่อยู่ในลำดับเดียวกันที่เป็นชาย

5.2 ไม่มีทายาทที่อยู่ในลำดับเดียวกันที่เป็นหญิง

5.3 เจ้ามรดกไม่มีผู้สืบสันดาน

5.4 เจ้ามรดกไม่มีบุพการีที่เป็นชาย

5.5 เจ้ามรดกไม่มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน

หลักฐานในการรับมรดกของนางในอัตราส่วนเศษหนึ่งส่วนสองก็คือหลักฐานของการรับมรดกในอัตราเดียวกันของพี่น้องหญิงร่วมบิดา มารดาโดยมติของนักกฎหมายอิสลาม และหลักฐานจากคำตรัสของพระองค์อัลลอฮ์ที่ว่า

﴿وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ﴾

ความว่า “แต่ (เขา) มีพี่สาวหรือน้องสาวคนหนึ่งแล้ว นางจะได้รับครึ่งหนึ่งของทรัพย์มรดกที่เขาได้ทิ้งไว้” (อันนีสอาอ์ : 176)

คำว่า “พี่น้องหญิง” ในอายะฮ์นี้ ครอบคลุมถึงพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาเดียวกัน และพี่น้องหญิงร่วมแต่บิดาเท่านั้น ส่วนพี่น้องหญิงร่วมแต่มารดาจะไม่ได้รับมรดกในอัตราส่วนเศษหนึ่งส่วนสองอย่างเด็ดขาด แต่นางจะได้รับในอัตราเศษหนึ่งส่วนหก

2.9.1.2 ผู้ที่มีสิทธิรับมรดกเศษหนึ่งส่วนสี่ (1/4) มีสองคนคือ

1. สามี
2. ภรรยา (al-Baqari, 1984 : 51)

1. สามี ได้รับอัตราส่วนเศษหนึ่งส่วนสี่ มีเงื่อนไขว่าเมื่อภรรยาที่ตายมีบุตรหรือหลานแม้ว่าจะต่ำลงไปก็ตาม จะเป็นบุตรที่เกิดจากเขาหรือสามีอื่นก็ตาม โดยมีหลักฐานจากคำตรัสของพระองค์อัลลอฮ์ที่ว่า

﴿فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ﴾

ความว่า “แต่ถ้าหากพวกนางมีบุตรพวกเจ้าก็จะได้รับหนึ่งในสี่จากสิ่งที่พวกนางได้ทิ้งไว้” (อันนิสาอ : 12)

2. ภรรยา ได้รับอัตราส่วนเศษหนึ่งส่วนสี่ มีเงื่อนไขว่า เมื่อสามีที่ตายไม่มีบุตรหลานที่มีสิทธิรับมรดกได้ จะเป็นบุตรที่เกิดจากนาง หรือภรรยาอื่นก็ตาม

ดังมีหลักฐานจากคำตรัสของพระองค์อัลลอฮ์ที่ว่า

﴿وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ﴾

ความว่า “และสำหรับพวกนาง จะได้รับหนึ่งในสี่จากสิ่งที่พวกเจ้าได้ทิ้งไว้ หากปรากฏว่าพวกเจ้าไม่มีบุตร” (อันนิสาอ : 12)

หมายเหตุ ภรรยาคนเดียวหรือหลายคนก็ตาม จะได้รับอัตราส่วนเศษหนึ่งส่วนสี่เท่านั้น เพราะคำตรัสของพระองค์อัลลอฮ์ที่ว่า

﴿وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ﴾

ความว่า “และสำหรับพวกหล่อนจะได้รับอัตราส่วนเศษหนึ่งส่วนสี่จากทรัพย์มรดกที่พวกเจ้าได้ทิ้งไว้” (อันนิสาอ : 12)

ในอายะฮ์นี้ได้ใช้คำพหูพจน์ หมายถึงภรรยาหลายคน และอีกประการหนึ่งก็คือหากเราให้ภรรยาแต่ละคนมีสิทธิได้รับเศษหนึ่งส่วนสี่แล้ว หากผู้ตายมีภรรยา 4 คน ทรัพย์มรดกทั้งหมดก็จะตกเป็นของบรรดาภรรยาเท่านั้น โดยไม่ตกถึงทายาทผู้อื่นเลย

2.9.1.3 ผู้ที่มีสิทธิรับมรดกในอัตราเศษหนึ่งส่วนแปด

ผู้ที่มีสิทธิรับมรดกในอัตราเศษหนึ่งส่วนแปด (1/8) มีพวกเดียวเท่านั้น ได้แก่ ภรรยา 1 คนหรือหลายคน โดยมีเงื่อนไขว่าหากผู้ตายคือสามีที่มีบุตรหลานที่รับมรดกได้ จะเป็นบุตรที่เกิดจากนางหรือเกิดจากภรรยาอื่นก็ตาม ดังมีหลักฐานจากคำตรัสของพระองค์อัลลอฮ์ที่ว่า

﴿فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ﴾

ความว่า “แต่ถ้าพวกเจ้ามีบุตร พวกนางก็จะได้รับหนึ่งในแปดจากสิ่งที่พวกเจ้าทิ้งไว้ ทั้งนี้หลังจากพินัยกรรมที่พวกเจ้าสั่งเสียมันไว้ หรือหลังจากหนี้สิน” (อันนิสาอ : 12)

2.9.1.4 ผู้ที่มีสิทธิรับมรดกในอัตราส่วนเศษสองส่วนสาม (2/3) ของกองมรดก

ผู้ที่มีสิทธิรับมรดกในอัตราส่วนเศษสองส่วนสามของกองมรดกเป็นสุภาพสตรีทั้งหมดมี 4 พวกด้วยกันคือ

1. บุตรสาวตั้งแต่สองคนขึ้นไป
2. หลานสาว (บุตรสาวที่เกิดแต่บุตรชาย) ตั้งแต่สองคนขึ้นไป
3. พี่น้องหญิงร่วมบิดา มารดาตั้งแต่สองคนขึ้นไป
4. พี่น้องหญิงร่วมแต่บิดาตั้งแต่สองคนขึ้นไป

1. บุตรสาวตั้งแต่สองคนขึ้นไปจะได้รับมรดกในอัตราส่วนเศษสองส่วนสามของกองมรดก มีเงื่อนไขดังต่อไปนี้คือ

1.1 มีจำนวนตั้งแต่สองคนขึ้นไป

1.2 ไม่มีทายาทที่อยู่ในลำดับเดียวกันที่เป็นชาย ดังมีหลักฐานจากคำตรัส

ของพระองค์อัลลอฮ์ที่ว่า

﴿فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ﴾

ความว่า “แต่ถ้าลูก ๆ เป็นหญิงเกินกว่าสองคนพวกนางจะได้สองในสามของสิ่งที่เขา ได้ทิ้งไว้” (อันนิสาอ : 11)

คำว่า “ ” ซึ่งแปลว่า เกินกว่าสอง นั้น หมายถึง ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ด้วยมติของบรรดานักกฎหมายอิสลามบนพื้นฐานของหะดีษที่รายงานโดยท่านญาบิร อิบน์ अबดุลลอฮ์ ได้กล่าวว่า

جاءت امرأة سعد بن الربيع بابنتي سعد ابني النبي صلى الله عليه وسلم فقالت
يا رسول الله! هاتان ابنتا سعد قتل معك يوم أحد وإن عمهما أخذ جميع
ما ترك أبوهما وإن المرأة لا تنكح إلا على ما رزقنا فسكت رسول الله صلى الله
عليه وسلم حتى أنزلت آية الميراث فدعا رسول الله صلى الله عليه وسلم
أخا سعد بن الربيع فقال " أعط ابنتي سعد ثلثي ماله وأعط امرأة الثمن
وخدانت ما بقي "

ความว่า “แท้จริงภรรยาของสะอัด อิบน์อุลรอบีอู ได้มาหาท่านรศูลลอสฺ (คือลลลลอสฺอะลลลลลลลล) พร้อมกับบุตรสาวของนางสองคนที่เกิดจากท่านสะอัด นางได้กล่าวว่า “โอ้ท่านรศูลลอสฺ หญิงสาวสองคนนี้เป็นบุตรสาวของสะอัด บิน อุลรอบีอูที่ถูกฆ่าตายในสงครามอุหุด ในการออกรบร่วมกับท่าน ลูกของเธอทั้งสองได้เอาทรัพย์สินมรดกของสะอัดไปทั้งหมด ซึ่งเธอทั้งสองจะแต่งงานได้ก็ด้วยการมีทรัพย์สิน” ท่านรศูลลอสฺ มิได้กล่าวตอบอะไร จนกระทั่งอายะฮฺ อัลกุรอานที่กล่าวเกี่ยวกับการแบ่งมรดกได้ถูกประทานลงมา ท่านรศูลลอสฺจึงได้ส่งคนไปเรียกพี่น้องชายของสะอัด อิบน์รอบีอู และท่านได้กล่าวว่า “เจ้าจงแบ่งทรัพย์สินให้แก่บุตรสาวสองคนของสะอัดในอัตราส่วนเศษสองส่วนสามของทรัพย์สินมรดก และให้มารดาของเธอทั้งสองในอัตราส่วนเศษหนึ่งส่วนแปด และให้ภรรยาเศษหนึ่งส่วนแปด” (หะดีษบันทึกโดยอิบน์มาญะฮฺ หะดีษหมายเลข 2720)

จากหะดีษดังกล่าว เป็นข้อยืนยันอย่างชัดเจนว่า แท้จริงความหมายของคำว่า “เกินสองคน” นั้นหมายถึงตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งมีบุคคลบางคนได้กล่าวว่า หมายถึงสามคนขึ้นไปนั้น เป็นทัศนะที่ใช้ยึดถือไม่ได้ เพราะขัดกับมติของบรรดานักกฎหมายอิสลาม (al-Sabuni, 2002 : 45)

ท่านอัลกุฎฎีบียได้กล่าวว่า “อย่างน้อยของพหูพจน์คือสอง เพราะความหมายของสองก็คือการเอาสิ่งหนึ่งร่วมกับอีกสิ่งหนึ่ง นั่นก็คือความหมายของพหูพจน์นั่นเอง” (al-Qurtubi, 1966 : 73)

2. หลานสาว (ที่เกิดแต่บุตรชาย) โดยมีเงื่อนไขว่า

- 2.1 มีจำนวนตั้งแต่สองคนขึ้นไป
- 2.2 ไม่มีทายาทอยู่ในลำดับเดียวกันที่เป็นชาย
- 2.3 ไม่มีทายาทสายเดียวกันที่สนิทกว่า

หลักฐานการรับมรดกของพวกนางก็คือ มติของบรรดานักกฎหมายอิสลามที่ให้หลานชายอยู่ในตำแหน่งของบุตรชาย หากบุตรชายไม่มี ฉะนั้นคำตรัสของอัลลอสฺอะอาลาที่ว่า

﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ﴾

ความว่า “อัลลอฮ์ได้ทรงสั่งแก่พวกเจ้าไว้ในลูก ๆ ของพวกเจ้า” (อันนิสาอู : 11)

คำว่า “ลูก ๆ” จึงครอบคลุมถึงหลานด้วย ถึงแม้จะมีระดับต่ำลงไปก็ตาม

3. พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาเดียวกัน ได้รับมรดกในอัตราเศษสองส่วนสาม โดยมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

- 3.1 มีจำนวนตั้งแต่สองคนขึ้นไป
- 3.2 ไม่มีทายาทอยู่ในลำดับเดียวกันที่เป็นชาย
- 3.3 เจ้ามรดกไม่มีบุพการีที่เป็นชาย
- 3.4 เจ้ามรดกไม่มีผู้สืบสันดาน (al-Baqari, 1984 : 49 -50)

หลักฐานในการรับมรดกของพวกนางคือ

﴿فَإِنْ كَانَتْ أَثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ﴾

ความว่า “แต่ถ้าปรากฏว่าพี่สาวหรือน้องสาวของเขามีด้วยกันสองคน ทั้งสองนั้น จะได้รับสองในสามจากมรดกที่เขาได้ทิ้งไว้” (อัลนิสาอู : 176)

4. พี่น้องหญิงร่วมแต่บิดาตั้งแต่สองคนขึ้นไป ได้รับเศษสองส่วนสาม โดยมีเงื่อนไข 5 ประการคือ

- 4.1 มีจำนวนตั้งแต่สองคนขึ้นไป
- 4.2 ไม่มีทายาทอยู่ในลำดับเดียวกันที่เป็นชาย
- 4.3 เจ้ามรดกไม่มีบุพการีที่เป็นชาย
- 4.4 เจ้ามรดกไม่มีผู้สืบสันดาน
- 4.5 เจ้ามรดกไม่มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน

หลักฐานการรับมรดกของบรรดาพี่น้องหญิงร่วมแต่บิดาในอัตราส่วน เศษสองส่วนสาม คืออายะฮ์ที่ใช้เป็นหลักฐานในการรับมรดกของพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาในอัตราส่วนเดียวกัน โดยมีมติของนักกฎหมายอิสลามที่ว่าในอายะฮ์นี้ครอบคลุมถึงพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา และพี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา (Ibn al-Mundhir, 1985 : 34)

2.9.1.5 ผู้ที่มีสิทธิได้รับมรดกในอัตราส่วนเศษหนึ่งส่วนสาม (1/3)

ผู้ที่มีสิทธิได้รับมรดกในอัตราส่วนเศษหนึ่งส่วนสาม ได้แก่

1. มารดา
2. พี่น้องร่วมแต่มารดาโดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. มารดา ได้รับเศษหนึ่งส่วนสาม มีเงื่อนไขสองประการคือ

1.1 เจ้ามรดกไม่มีผู้สืบสันดานที่รับมรดกได้

1.2 เจ้ามรดกไม่มีพี่น้องตั้งแต่สองคนขึ้นไป จะเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา

หรือพี่น้องร่วมแต่ บิดาหรือพี่น้องร่วมแต่มารดาก็ตาม ดังปรากฏหลักฐานจากคำตรัสของพระองค์ อัลลอฮฺตะอาลาที่ว่า

﴿فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبُوَاهُ فَلِأُمَّهِ الثُّلُثُ﴾

ความว่า “แต่ถ้าเขาไม่มีบุตร โดยผู้บังเกิดเกล้าของเขาที่รับมรดกของเขาแล้ว มารดาของเขาก็ได้รับหนึ่งในสาม” (อัลนิสาอ : 11)

2. พี่น้องร่วมแต่มารดา ได้รับเศษหนึ่งส่วนสาม มีเงื่อนไขสามประการคือ

2.1 มีจำนวนตั้งแต่สองคนขึ้นไป

2.2 ไม่มีผู้สืบสันดานที่รับมรดกได้

2.3 ไม่มีบรรพบุรุษที่เป็นเพศชาย (al-Baqari, 1984 : 59) ดังปรากฏหลักฐาน

จากคำตรัสของอัลลอฮฺตะอาลาที่ว่า

﴿وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُسُ﴾

ความว่า “ ถ้ามีชายคนหนึ่งหรือหญิงคนหนึ่งถูกรับมรดกในฐานะเป็นผู้ที่ไม่มีบิดาและบุตร แต่เขามีพี่ชายหรือน้องชายคนหนึ่ง หรือมีพี่สาวหรือน้องสาวคนหนึ่งแล้ว แต่ละคนจากสองคนนี้จะได้รับหนึ่งในหก แต่ถ้าพี่น้องของเขามีมากกว่านั้น พวกเขาเป็นผู้รับร่วมกันในหนึ่งในสาม” (อันนิสาอ : 12)

หมายเหตุ คำว่าพี่น้องชายหรือพี่น้องหญิงในอายะฮ์นี้หมายถึง พี่น้องร่วมแต่มารดาเท่านั้น เพราะพระองค์อัลลอฮฺได้กล่าวถึงการรับมรดกของพี่น้องร่วมบิดามารดาและพี่น้องร่วมแต่บิดาในตอนท้ายของสุเราะฮ์อันนิสาอไปแล้ว (al-Sabuni, 2002 : 47)

2.9.1.6 ผู้ที่มีสิทธิรับมรดกในอัตราส่วนเศษหนึ่งส่วนหก

ผู้ที่มีสิทธิรับมรดกในอัตราส่วนเศษหนึ่งส่วนหก มี 7 คนด้วยกัน คือ

1. บิดา
2. มารดา
3. ปู่
4. หลานสาวที่เกิดจากบุตรชาย
5. พี่น้องหญิงร่วมบิดาหนึ่งคนหรือมากกว่าหนึ่งคน
6. ย่า ยายหนึ่งคนหรือมากกว่าหนึ่งคน
7. พี่น้องร่วมแต่มารดา (al-Baqari, 1984 : 64) โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. บิดา รับเศษหนึ่งส่วนหก มีเงื่อนไขว่าเจ้ามรดกมีผู้สืบสันดานที่รับมรดกได้
 ดังหลักฐานจากคำตรัสของอัลลอฮฺตะอาลาที่ว่า

﴿وَلَا بَوَّيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُوسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَوَلَدٌ﴾

ความว่า “และสำหรับบิดาและมารดาของเขานั้น แต่ละคนในทั้งสองนั้นจะได้หนึ่งในหกจากสิ่งที่เขาได้ทิ้งไว้หากเขามีบุตร” (อันนิสาอฺ : 11)

2. มารดา ได้รับเศษหนึ่งส่วนหก มีเงื่อนไขว่า
 - 2.1 เจ้ามรดกมีผู้สืบสันดานที่รับมรดกได้ ดังหลักฐานจากอายะฮฺก่อนหรือ
 - 2.2 เจ้ามรดกมีพี่น้องตั้งแต่สองคนขึ้นไป จะมีสิทธิรับมรดกหรือไม่ก็ตาม
 ดังมีหลักฐานปรากฏในคำตรัสของอัลลอฮฺตะอาลาว่า

﴿فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمَّهِ الشُّدُوسُ﴾

ความว่า “ถ้าเขามีพี่น้องหลายคน มารดาของเขาก็ได้รับหนึ่งในหก” (อันนิสาอฺ : 11)

3. ปู่ ได้รับเศษหนึ่งส่วนหก มีเงื่อนไขสองประการคือ
 - 3.1. เจ้ามรดกไม่มีบิดาที่มีสิทธิรับมรดก
 - 3.2. เจ้ามรดก มีผู้สืบสันดานที่รับมรดกได้
4. หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชายคนเดียวหรือหลายคน ได้รับเศษหนึ่งส่วนหก
 มีเงื่อนไขสองประการคือ
 - 4.1. ไม่มีทายาทชายที่อยู่ในลำดับเดียวกัน
 - 4.2. รับมรดกพร้อมกับบุตรสาวคนเดียวที่รับเศษหนึ่งส่วนสอง

ส่วนนางจะได้รับเศษหนึ่งส่วนหกพร้อมบุตรสาวผู้นั้นก็เพื่อให้ครบอัตรา 2/3 (เศษสองส่วนสาม)ดังที่มีรายงานไว้ แท้จริงอิบนุ มัสอูด (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ถูกถามถึงการรับมรดกของบุตรสาว หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชายและพี่น้องหญิง ท่านกล่าวว่าฉันจะตัดสินเหมือนดังที่ท่านนบี(ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิอะสลัม) ได้ตัดสิน คือให้บุตรสาวมีสิทธิได้รับเศษหนึ่งส่วนสอง หลานสาวได้รับเศษหนึ่งส่วนหก เพื่อให้ครบอัตราเศษสองส่วนสาม ส่วนที่เหลือให้เป็นสิทธิของพี่น้องหญิง (บันทึกโดย อิบน์มาญะฮฺ เลขหะดีษ 2721 กิตาบ อัลฟะรอเอฎฺ บาบการรับมรดกของหลานสาวพร้อมกับบุตรสาว)

5. พี่น้องหญิงร่วมแต่บิดาคนเดียวหรือหลายคน ได้รับเศษหนึ่งส่วนหก โดยเป็นมรดกของนักกฎหมายอิสลามและการศึกษา (al-Baqari, 1984 : 65) มีเงื่อนไข 2 ประการคือ

5.1 นางจะต้องรับมรดกร่วมกับพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาเพียงคนเดียวที่รับมรดก ในอัตราเศษหนึ่งส่วนสอง

5.2 ไม่มีทายาทชายที่อยู่ในลำดับเดียวกัน

6. ย่าหรือยาย คนใดคนหนึ่งหรือทั้งสองคนได้รับเศษหนึ่งส่วนหก มีเงื่อนไขว่าจะต้องไม่มีแม่หรือย่า ยายที่ใกล้ชิดกว่า

7. พี่น้องร่วมแต่มารดาไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง มีเงื่อนไข 3 ประการคือ

7.1 เจ้ามรดกไม่มีผู้สืบสันดานรับมรดกได้

7.2 เจ้ามรดกไม่มีบุพการิชายที่รับมรดกได้

7.3 ไม่มีทายาทชายหรือหญิงที่อยู่ในลำดับเดียวกัน

ดังหลักฐานจากคำตรัสของอัลลอฮฺตะอาลาที่ว่า

﴿وَأَنْ كَانَتْ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَلَةً أَوْ امْرَأَةً وَوَلَةً أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُوسُ﴾

ความว่า “ถ้ามีชายคนหนึ่งหรือหญิงคนหนึ่งถูกรับมรดกในฐานะเป็นผู้ที่ไม่มีบิดาและบุตร แต่เขามีพี่ชายหรือน้องชายคนหนึ่งหรือมีพี่สาวหรือน้องสาวคนหนึ่งแล้ว แต่ละคนจากสองคนนี้จะได้รับหนึ่งในหก” (อันนิสาอฺ : 12)

คำว่า “พี่น้อง” ในอายะฮฺนี้บรรดานักอรรถาธิบายอัลกุรอาน ได้มีมติเห็นพ้องกันว่า หมายถึงพี่น้องร่วมแต่มารดาเท่านั้น (al-Qurtubi, n.d. : 5/79)

2.9.1.7 ข้อแตกต่างระหว่าง พี่น้องร่วมแต่มารดากับบรรดาพี่น้องอื่น ๆ ในการรับมรดก

ข้อแตกต่างระหว่างพี่น้องร่วมแต่มารดากับบรรดาพี่น้องอื่น ๆ นั้นมี 5 ประการ

1. ไม่มีความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงในอัตราส่วนของพวกเขาในการรับมรดก
 2. พวกเขาจะรับมรดกพร้อมกับผู้ที่เป็นสื่อกลางในความสัมพันธ์ระหว่างพวกเขากับผู้ตาย โดยที่ผู้ที่เป็นสื่อกลางไม่กั้นสิทธิของพวกเขา
 3. ผู้ที่เป็นเพศชายที่มีผู้เป็นเพศหญิงเป็นสื่อกลางแห่งความสัมพันธ์กับผู้ตาย ผู้ที่เป็นเพศชายก็มีสิทธิได้รับมรดก
 4. พวกเขาจะกั้นสิทธิของผู้ที่เป็นสื่อกลางแห่งความสัมพันธ์กับผู้ตายให้ได้รับสิทธิที่น้อยลง
 5. แท้จริงผู้ที่เป็นเพศชายจะไม่นำพาพี่น้องที่เป็นเพศหญิงไปรับมรดก
- ภาคอะเศาะบะฮ์ (al-Sabuni, 2002 : 259)

2.9.1.8 กฎเกณฑ์ของย่า ยาย ในการรับมรดก (มารดาของบิดามารดาของมารดา)

สำหรับทัศนะของมัซฮับชาฟีอีและมัซฮับหะนะฟีแล้ว ย่า ยายที่จะได้รับมรดกมี 5 คน ด้วยกัน คือ

1. มารดาของมารดาขึ้นไปโดยสายของหญิงล้วน
2. มารดาของบิดาขึ้นไปโดยสายของหญิงล้วน
3. มารดาของปู่ขึ้นไปโดยสายของหญิงล้วน
4. มารดาของบิดาของปู่ทวดขึ้นไปโดยสายของหญิงล้วน
5. มารดาของปู่ของปู่ทวด (ทวดของทวด) ขึ้นไปโดยสายของหญิงล้วน

(al-Sharbini, 1985 : 3/16)

ตามทัศนะของมัซฮับหะนาลีละฮ์ ย่า ยาย ที่จะได้รับมรดกมี 3 คน คือ

1. มารดาของมารดา แม้จะสูงขึ้นไปโดยสายของหญิงล้วน
2. มารดาของบิดา
3. มารดาของปู่ (Ibn Qudamah, n.d. : 6/206)

ส่วนทัศนะของมัซฮับมาลิกีย์ ย่าและยายที่ได้รับมรดกมี 2 คนเท่านั้น คือ

1. ย่า (มารดาของบิดา)
2. ยาย (มารดาของมารดา) (al-Dusuki, n.d. : 462)

หากย่าและยายมีหลายคนจะรับมรดกในเศษหนึ่งส่วนหก (1/6) ร่วมกันในส่วนที่ได้ที่เท่ากัน

2.9.2 ทายาทภาคอะเศาะบะฮฺ

ทายาทภาคอะเศาะบะฮฺ หมายถึง ผู้มีสิทธิรับมรดกโดยไม่มีอัตราที่ถูกระบุไว้ในกรณีที่ไม่มียาทภาคฟิรฎุก็จะรับมรดกไปทั้งหมด แต่ถ้ามีทายาทภาคฟิรฎุทายาทภาคอะเศาะบะฮฺก็จะรับส่วนที่เหลือ (al-Katib, 1998 : 56)

2.9.2.1 ทายาทภาคอะเศาะบะฮฺ มี 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. อะเศาะบะฮฺบินนัฟสฺ ()

อะเศาะบะฮฺบินนัฟสฺ คือผู้ที่เป็นทายาทภาคอะเศาะบะฮฺด้วยตัวเองด้วยสาเหตุสองประการ

1.1 การเป็นทายาทภาคอะเศาะบะฮฺด้วยการมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตกับเจ้า มรดก เช่น บิดา บุตร และหลาน เป็นต้น

1.2 การเป็นผู้รับมรดกภาคอะเศาะบะฮฺด้วยการเป็นนายที่ปล่อยให้ทาส (เจ้ามรดก) เป็นไท หากเจ้ามรดกไม่มีทายาทภาคฟิรฎุหรือภาคอะเศาะบะฮฺ หรือมีทายาทภาคฟิรฎุแต่รับมรดกไม่หมดกอง

ผู้ที่การเป็นทายาทภาคอะเศาะบะฮฺด้วยตนเองเพราะการมีความสัมพันธ์กับเจ้ามรดกทางสายโลหิตตามลำดับมีดังนี้

1. บุตรชาย
2. หลานชายที่เกิดแต่บุตรชายลงมา
3. บิดา
4. พี่ชายไปและพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันหรือพี่น้องร่วมแต่บิดา
5. บุตรชายของพี่น้องชายร่วมแต่บิดามารดาเดียวกัน
6. บุตรชายของพี่น้องชายร่วมแต่บิดาเดียวกัน
7. พี่น้องชายของบิดาร่วมบิดามารดาเดียวกัน
8. พี่น้องชายของบิดาร่วมแต่บิดาเดียวกัน
9. บุตรชายของพี่น้องชายของบิดาร่วมบิดามารดาเดียวกัน
10. บุตรชายของพี่น้องชายของบิดาร่วมแต่บิดาเดียวกัน
11. นายผู้ปล่อยทาส (เจ้ามรดก) ให้เป็นไท

หลักเกณฑ์ในการรับมรดกนั้นจะยึดหลักเกณฑ์ “ญาคิสนิทัตตญาคิฮ่าง”

ดังนั้นผู้มีสิทธิรับมรดกภาคนี้จะมีลำดับเดียวกันนั้น (al-Baqari, 1989 : 89)

2.9.2.2 กฎเกณฑ์การรับมรดกของทายาทภาคอะเศาะบะฮะ

การรับมรดกของทายาทภาคอะเศาะบะฮะฮะมี 3 ประการคือ

1. หากทายาทภาคอะเศาะบะฮะฮะมีเพียงคนเดียว เขาก็จะได้รับมรดกไปทั้งหมดคนเดียว ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ที่ว่า

﴿وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ﴾

ความว่า “ และในขณะที่เดียวกันเขาจะได้รับมรดกของนางหากนางไม่มีบุตร”

(อันนิสาอ : 176)

2. หากมีทายาทภาคฟิรฎูร่วมรับมรดกด้วย ทายาทภาคอะเศาะบะฮะฮะจะรับมรดกที่เหลือจากทายาทภาคฟิรฎู แท้จริงท่านนบีได้กล่าวว่า

“أَقْرَبُ الْفَرِضِ بِأَهْلِهَا فَمَا بَقِيَ فَرِضًا لِرَجُلٍ ذَكَرَ”

ความว่า “ เจ้าทั้งหลายจงแบ่งมรดกให้แก่ทายาทภาคฟิรฎู และส่วนที่เหลือจงให้แก่ชายที่สนิทที่สุดกับเจ้ามรดก” (หะดีษบันทึกโดยมุสลิม หะดีษหมายเลข 1615)

3. หากทายาทภาคฟิรฎูรับมรดกไปทั้งหมด ไม่มีทรัพย์สินมรดกเหลือแล้ว ทายาทภาคอะเศาะบะฮะฮะก็หมดสิทธิ์รับมรดกไปโดยปริยาย (al-Fawzan, 2001 : 264)

ผู้รับมรดกภาคอะเศาะบะฮะฮะด้วยตนเองเนื่องจากเป็นผู้ปล่อยทาส (เจ้ามรดก) ให้เป็นไทนั้น จะได้รับมรดกภาคอะเศาะบะฮะฮะฮะในกรณีที่เจ้ามรดกไม่มีทายาทภาคอะเศาะบะฮะฮะฮะทางสายโลหิตที่จะรับมรดกได้ ดังที่ท่านนบี (ศ็อลลัลลอฮุอลัยฮิวะสัลลัม) ได้กล่าวว่า

الرِّبَا طَمَعُ كُلِّ نَبِيٍّ لَا يَبِيعُ وَلَا يَوْهَبُ

ความว่า “การปล่อยทาสให้เป็นไทถือเป็นเครื่องมือ เช่นเดียวกับการเป็นเครื่องมือทางสายโลหิต จะไม่ถูกขายและไม่ถูกให้” (หะดีษบันทึกโดยอัลดารีมีฮ์ หะดีษหมายเลข 3163)

2. อะเศาะบะฮะฮะฮะ บิลฆ็อยรฺ ()

อะเศาะบะฮะฮะฮะฮะ บิลฆ็อยรฺ คือ การเป็นทายาทภาคอะเศาะบะฮะฮะฮะโดยอาศัยผู้อื่นคือทายาทเพศหญิงที่ได้รับมรดกภาคฟิรฎูในอัตราเศษหนึ่งส่วนสอง (1/2) และเศษสองส่วนสาม (2/3) ซึ่งมี 4 คนดังต่อไปนี้

2.1 บุตรสาวคนเดียวหรือหลายคนที่ได้รับมรดกร่วมกับบุตรชายคนเดียวหรือหลายคน โดยมีหลักฐานจากคำตรัสของพระองค์อัลลอฮ์ตะอาลาที่ว่า

﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ﴾

ความว่า “อัลลอฮ์ได้ทรงสั่งพวกเจ้าไว้ในลูก ๆ ของเจ้าว่า สำหรับเพศชายนั้นจะได้รับเท่ากับส่วนได้ของเพศหญิงสองคน” (อันนิสาอ : 11)

2.2 หลานสาวคนเดียวหรือหลายคนที่ได้รับมรดกร่วมกับหลานชาย จะอยู่ในระดับ เดียวกับนางหรือต่ำกว่านางก็ตาม (หากนางไม่ได้รับมรดกภาคีฟรฎ)

2.3 พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน คนเดียวหรือหลายคนที่ได้รับมรดกร่วมกับพี่น้องชายร่วมบิดามารดาคนเดียวหรือหลายคนก็ตาม

2.4 พี่น้องสาวร่วมแต่บิดาคนเดียว หรือหลายคนที่ได้รับมรดกร่วมกับพี่น้องชายร่วมแต่บิดาคนเดียวหรือหลายคนก็ตาม

การรับมรดกของทายาทอะเศาะบะฮะสุประเภณี ผู้ชายจะได้รับมรดกในอัตราส่วนสองเท่าของเพศหญิง (al-Sabuni, 2002 : 60)

ตัวอย่างในข้อที่ 2.1

		4
1/4	สามี	1
ส่วนที่เหลือ	บุตรชาย	2
	บุตรสาว	1

ตัวอย่างข้อที่ 2.2

		4
1/4	สามี	1
ส่วนที่เหลือ	หลานชาย	2
	หลานสาว	1

ตัวอย่างข้อที่ 2.3

		4
1/4	ภรรยา	1
ส่วนที่เหลือ	พี่น้องชายร่วมบิดามารดา	2
	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	1

ตัวอย่างข้อที่ 2.4

		4
1/4	ภรรยา	1
ส่วนที่เหลือ	พี่น้องชายร่วมบิดามารดา	2
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	1

จากตัวอย่างทั้งสี่จะเห็นได้ว่า ในตัวอย่างที่ 2.1 บุตรชายนำพาบุตรสาวไปรับส่วนแบ่งภาคอะเศาะบะฮะฮ์ ในตัวอย่างที่ 2.2 หลานชายนำพาหลานสาวไปรับส่วนแบ่งภาคอะเศาะบะฮะฮ์ ในตัวอย่างที่ 2.3 พี่น้องชายร่วมบิดามารดานำพาพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาไปรับส่วนแบ่งภาคอะเศาะบะฮะฮ์ ในตัวอย่างที่ 2.4 พี่น้องชายร่วมแต่บิดานำพาพี่น้องหญิงร่วมแต่บิดาไปรับส่วนแบ่งภาคอะเศาะบะฮะฮ์

3. อะเศาะบะฮะฮ์อะลหมอยรุ ()

คือ การเป็นทายาทภาคอะเศาะบะฮะฮ์ในฐานะร่วมรับมรดกพร้อมกับทายาทภาคฟิรฎูบุคคลอื่นมี 2 พวกคือ (al-Baqari, 1984 : 86)

3.1 พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน คนเดียวหรือหลายคนเมื่อรับมรดกร่วมกับ บุตรสาวคนเดียวหรือหลายคนโดยบุตรสาวหรือหลานสาวจะได้รับภาคฟิรฎู และพี่น้องสาวจะได้รับส่วนที่เหลือ

3.2 พี่น้องสาวร่วมแต่บิดาคนเดียวหรือหลายคน เมื่อรับมรดกพร้อมกับบุตรสาวหรือ หลานสาว โดยบุตรสาวหรือหลานสาวจะได้รับภาคฟิรฎู ส่วนที่เหลือจะเป็นของพี่น้องสาวร่วมแต่บิดา

ตัวอย่างข้อที่ 3.1 เจ้ามรดกมีบุตรสาวหนึ่งคน พี่สาวร่วมบิดามารดา 1 คน บุตรสาวจะได้รับภาคฟิรฎู 1/2 และพี่สาวร่วมบิดามารดาก็จะได้รับส่วนที่เหลือ

		2
1/2	บุตรสาว 1 คน	1
ส่วนที่เหลือ	พี่สาวร่วมบิดามารดา 1 คน	1

ตัวอย่างข้อที่ 3.2 เจ้ามรดกมีบุตรสาวหนึ่งคน และพี่น้องสาวร่วมบิดามารดาสองคน บุตรสาวได้รับเศษหนึ่งส่วนสอง 1/2 ภาคฟิรฎุ ส่วนที่เหลือเป็นของพี่น้องสาวร่วมบิดามารดา 2 คน คนละเท่า ๆ กัน

		2	2 x 2 = 4
1/2	หลานสาว 1 คน	1	2
ส่วนที่เหลือ	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา 2 คน	1	2

2.10 การกัณสิทธิ์จากกองมรดก

การกัณสิทธิ์จากกองมรดก คือ การกัณสิทธิ์ผู้ที่เป็นทายาทกับเจ้ามรดกมิให้ได้รับส่วนแบ่งใดเลยจากกองมรดก หรือมิให้ได้รับอัตราส่วนที่มากกว่า (al-Fawzan, 2001 : 256)

การกัณสิทธิ์จากกองมรดกมี 2 ประเภท

2.10.1 การกัณสิทธิ์เพราะมีลักษณะบางอย่างในตัวทายาทเอง อันได้แก่ข้อห้ามต่างๆ ในการรับมรดกซึ่งมี 3 ประการด้วยกันคือ การนับถือศาสนาที่ต่างกันกับเจ้ามรดก เป็นผู้ฆ่าเจ้ามรดก และการเป็นทาส

2.10.2 การกัณสิทธิ์โดยทายาทที่สนิทกว่า มี 2 ลักษณะ คือ

2.10.2.1 การกัณสิทธิ์มิให้ได้รับมรดกเลย เช่น ทายาทที่สนิทกว่าจะกัณสิทธิ์ทายาทที่ห่างกว่าในการรับมรดกภาคอะเศาะบะฮุ การกัณสิทธิ์ประเภทนี้อาจเกิดขึ้นได้กับทายาทภาคอะเศาะบะฮุทุกคน นอกจากบิดา และบุตรชาย

2.10.2.2 การกัณสิทธิ์จากการรับส่วนที่มากกว่าให้ได้ส่วนที่น้อยกว่า การกัณสิทธิ์ประเภทนี้จะเกิดขึ้นได้กับทายาททุกคน ซึ่งมีอยู่ 7 ประเภทด้วยกัน 4 ประเภทเป็นการย้ายสิทธิ์ และอีก 3 ประเภทเป็นการมีจำนวนผู้มีสิทธิ์รับมรดกมากขึ้นในภาคฟิรฎุหรือภาคอะเศาะบะฮุ

การถูกกันสิทธิด้วยการย้ายสิทธิมี 4 ประเภทคือ

2.10.3 การย้ายจากการรับส่วนในภาคฟิรฎูที่มีอัตรามากกว่าไปรับส่วนที่มีอัตราน้อยกว่า สำหรับผู้ที่มีสิทธิรับสองอัตราในภาคฟิรฎูมีอยู่ 5 คนด้วยกันคือ สามิ ภรรยา มารดา หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชาย และพี่น้องสาวร่วมแต่บิดาเดียวกัน

2.10.4 การย้ายจากการรับส่วนภาคอะเศาะบะฮะฮุที่มากกว่าไปรับภาคฟิรฎูที่น้อยกว่า จึงอาจเกิดขึ้นกับบิดาและปู่

2.10.5 การย้ายสิทธิจากการรับภาคฟิรฎูที่มากกว่าไปรับภาคอะเศาะบะฮะฮุที่น้อยกว่าในสิทธิของบรรดาผู้ที่รับ 1/2 เพราะหากเขามีเพียงคนเดียวเขาจะรับ 1/2 ของกองมรดก แต่หากมีผู้พาไปรับภาคอะเศาะบะฮะฮุเขาจะได้รับ 1 ส่วน ในขณะที่ผู้พาไปรับอะเศาะบะฮะฮุซึ่งเป็นชายจะได้รับ 2 ส่วนตามกฎหมาย

2.10.6 การย้ายจากการรับส่วนในภาคอะเศาะบะฮะฮุที่มากกว่าไปรับส่วนอะเศาะบะฮะฮุที่น้อยกว่าในสิทธิของผู้อื่นที่รับอะเศาะบะฮะฮุอะลหมออรฺ เพราะพี่น้องสาวที่รับอะเศาะบะฮะฮุร่วมกับบุตรสาวที่รับภาคฟิรฎูจะได้รับส่วนอะเศาะบะฮะฮุเพียงผู้เดียว แต่ถ้าหากมีพี่น้องชายพาเธอไปรับอะเศาะบะฮะฮุ ทรัพย์อะเศาะบะฮะฮุจะถูกแบ่งให้ผู้ชายสองส่วน ส่วนผู้หญิงจะได้รับเพียง หนึ่งส่วน ซึ่งน้อยกว่าส่วนที่เธอรับอะเศาะบะฮะฮุเพียงผู้เดียวในฐานะอะเศาะบะฮะฮุอะลหมออรฺ

การถูกกันสิทธิด้วยการมีผู้รับส่วนที่มีจำนวนมาก

2.10.7 การที่ผู้รับส่วนมีจำนวนหลายคนในอัตราหนึ่งอัตราใดของภาคฟิรฎู ซึ่งมี 7 พวกด้วยกัน คือ ย่าหรือยายหลายคน ภรรยาหลายคน บุตรสาวหลายคน หลานสาวหลายคน พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาหลายคน พี่น้องสาวร่วมแต่บิดาหลายคน และพี่น้องร่วมแต่มารดาหลายคน

2.10.8 การมีผู้รับส่วนจำนวนมากในภาคอะเศาะบะฮะฮุ ในสิทธิของผู้ที่รับภาคอะเศาะบะฮะฮุ

2.10.9 การเพิ่มส่วนแบ่งของกองมรดกและทำให้ส่วนแบ่งของทายาทลดลง (กรณีอัลเอาล)

กรณีนี้จะเกิดขึ้นในเมื่อมีผู้รับมรดกภาคฟิรฎูเมื่อมีผู้รับมรดกในอัตราส่วนเดียวกันหลายคน และไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดมีสิทธิในการรับมรดกมากกว่าผู้อื่น ทำให้จำนวนส่วนได้ลดลงด้วยกันทั้งหมด หรือมีผู้รับมรดกภาคอะเศาะบะฮะฮุร่วมกันหลายคน หรือในกรณีของการเอาลัจนสามารถแบ่งกันได้ดังตัว (al-Fawzan, 2001 : 266)

2.11 ประเภทต่างๆ ของทายาทโดยการพิจารณาการถูกกัณสิทธิจากกองมรดก

ทายาททั้งหมดหากพิจารณาถึงการถูกกัณสิทธิประเภทนี้แล้ว จะแบ่งได้เป็น 4 ประเภท
ดังนี้

2.11.1 ทายาทที่ไม่ถูกกัณสิทธิและไม่สามารถกัณสิทธิผู้อื่นได้ ได้แก่ สามิ ภรรยา

2.11.2 ทายาทที่กัณสิทธิผู้อื่นได้แต่จะไม่ถูกกัณสิทธิ ได้แก่ บิดา มารดา บุตรชายและ

บุตรสาว

2.11.3 ทายาทที่ถูกกัณสิทธิแต่ไม่สามารถกัณสิทธิผู้อื่นได้ ได้แก่ พี่น้องร่วมบิดามารดา

2.11.4 ทายาทที่ถูกกัณสิทธิและสามารถกัณสิทธิผู้อื่นได้ ได้แก่ ทายาทที่เหลือ นอกจากที่

ถูกกล่าวมาแล้ว (al-Khatib, 1998 : 76)

ตารางแสดงการกัณสิทธิ์ประเภทกัณสิทธิ์ทั้งหมด

ลำดับ	ผู้ถูกกัณสิทธิ์	ผู้กัณสิทธิ์
1	ปู่ ปู่ทวด	บิดาและปู่ที่ใกล้กว่า
2	ย่า ยาย ย่าทวด ยายทวด	มารดาและย่ายายที่ใกล้กว่า
3	หลานชาย	บุตรชายและหลานชายที่ใกล้กว่า
4	พี่น้องชายร่วมบิดามารดา	บุตรชาย หลานชาย บิดา
5	พี่น้องชายร่วมแต่บิดา เดียวกัน	บุตรชาย หลานชาย บิดา พี่น้องชายร่วมบิดา มารดา พี่น้องหญิงที่รับภาคอะเศาะบะฮ์พร้อมกับ บุตรสาวหรือหลานสาวที่รับภาคไฟรฎู
6	บุตรชายของพี่น้องชายร่วม บิดามารดา	บุคคลทั้ง 5 ในลำดับที่ 5 และพี่น้องชายร่วมแต่บิดา ปู่ และพี่น้องหญิงร่วมแต่บิดาที่อยู่ในฐานะ อะเศาะบะฮ์อะอิลหมอยรพร้อมกับบุตรสาวหรือ หลานสาวที่รับภาคไฟรฎู
7	บุตรชายของพี่น้องชายร่วม แต่บิดา	บุคคลทั้ง 8 ในลำดับที่ 6 และบุตรชายของพี่น้องร่วม บิดามารดา
8	พี่น้องชายของบิดาที่ร่วม บิดามารดาเดียวกัน	บุคคลทั้ง 9 ในลำดับที่ 7 และบุตรชายของ พี่น้องชายร่วมแต่บิดา
9	พี่น้องชายของบิดาที่ร่วม แต่บิดา	บุคคลทั้ง 10 ในลำดับที่ 8 และพี่น้องชายของบิดา ที่ร่วมบิดามารดาเดียวกัน
10	บุตรชายของพี่น้องชายของ บิดาที่ร่วม บิดามารดา เดียวกัน	บุคคลทั้ง 11 และพี่น้องชายของบิดาที่ร่วมแต่บิดา เดียวกัน
11	บุตรชายของพี่น้องชายของ บิดาที่ร่วม บิดามารดา เดียวกัน	บุคคลทั้ง 12 ในลำดับที่ 10 และบุตรชายของพี่น้องชาย ของบิดาที่ร่วมบิดามารดาเดียวกัน
12	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา	บุตรหลาน และบุพการีชาย

(al-Khatrawi, n.d. : 26)

2.12 กรณีเฉพาะ

กรณีของพี่น้องชายนำลาก (อะคุนมุมบาร็อก) และพี่น้องชายซัดลาก (อะคุลมัมซอุม)

พี่น้องชายนำลากคือ พี่น้องชายที่ทำให้พี่น้องสาวมีสิทธิได้รับมรดก หากไม่มีเขานางก็จะไม่มีสิทธิได้รับมรดก (al-Sabuni, 2001 : 72) เช่น เจ้ามรดกมีทายาทเป็นลูกสาว 2 คน หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชายหนึ่งคน และหลานชายที่เกิดแต่บุตรชายหนึ่งคน ในกรณีนี้บุตรสาว 2 คนจะได้รับ $\frac{2}{3}$ ของกองมรดก หลานสาวและหลานชายจะได้รับอะเศาะบะฮุ (ส่วนที่เหลือ) โดยหลานชายได้รับ 2 ส่วน หลานสาวได้รับ 1 ส่วน หากไม่มีหลานชายแล้วหลานสาวก็จะไม่ได้รับมรดกเลย เพราะไม่มีส่วนเหลือจากอัตรา $\frac{2}{3}$ ดังตารางต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

		3 x 3	9	
$\frac{2}{3}$	บุตรสาว 2 คน	2	6	
ส่วนที่เหลือ	หลานสาว	1	3	1
	หลานชาย			2
-	พี่ชายบิดา	-	-	

ตัวอย่างที่ 2

		3
$\frac{2}{3}$	บุตรสาว 2 คน	2
-	หลานสาว 1 คน	-
ส่วนที่เหลือ	พี่น้องชายบิดา 1 คน	1

2.12.1 กรณีที่ไม่มีหลานชาย หลานสาวจะไม่ได้รับมรดกเลย

พี่น้องชายซัดลาก (อะคุนมุมซอุม) พี่น้องชายซัดลาก คือ พี่น้องชายที่ทำให้พี่น้องสาวหมดสิทธิในการรับมรดก หากไม่มีเขานางจะได้รับมรดก (al-Sabuni, 2001 : 72) เช่น บุคคลหนึ่งตาย ได้ทั้งสามี พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา และพี่น้องชายร่วมแต่บิดา ในกรณีนี้สามีจะได้รับ $\frac{1}{2}$ พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาได้รับ $\frac{1}{2}$ เช่นกัน ส่วนพี่น้องสาวและพี่น้องชายร่วมบิดาจะไม่ได้รับส่วนใดเลย เพราะไม่มีส่วนเหลือจากกองมรดก

2.13.5 กรณีอัครียะฮุ ()

สาเหตุที่เรียกกรณีนี้ว่า อัครียะฮุนั้น มีผู้กล่าวว่า เพราะกรณีนี้ขัดกับกฎเกณฑ์ของ ชัยคุ บิน ซาบิต บางท่านกล่าวว่า เพราะกรณีนี้ขัดกับกฎเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมายมรดก

สิ่งที่กรณีนี้ขัดกับกฎเกณฑ์ของท่านชัยคุ บินซาบิต และกฎเกณฑ์ของกฎหมายมรดก ก็คือ การเพิ่มส่วนแบ่งของกองมรดก และการลดส่วนได้ของทายาท (อัลอาวล) ในกรณีที่มีผู้รับมรดกภาคอะเศาะบะฮุอยู่ ซึ่งเป็นการขัดกับกฎเกณฑ์ของท่านชัยคุ บินซาบิต และกฎเกณฑ์โดยทั่วไปของการแบ่งมรดก

องค์ประกอบของกรณีอัครียะฮุประกอบด้วยทายาทดังนี้ คือ สามิ มารดา ปู่ พี่น้องสาว (ร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดา)

ตามกฎเกณฑ์แล้ว พี่น้องสาวจะไม่ได้รับเลย เพราะที่เหลือจากทรัพย์มรดกนั้นเป็นส่วนได้ของปู่ คือ $\frac{1}{6}$ ตามทัศนะของท่าน อิหม่ามอะบูหะนีฟะฮุ และท่านอิหม่ามอะหฺมัด

ตามทัศนะของท่านอิหม่ามมาลิก ท่านอิหม่ามซาฟีอีห์และส่วนใหญ่ของนักกฎหมายอิสลามแล้ว ถ้ากำหนดให้ปู่ได้รับเศษ $\frac{1}{6}$ ของส่วนที่เหลือของกองมรดก และให้พี่น้องสาวได้รับ $\frac{1}{2}$ และเอา $\frac{1}{2}$ รวมกับ $\frac{1}{6}$ ของปู่ ส่วนแบ่งของกองมรดกจะเพิ่มจาก 6 เป็น 9 แล้วเอาส่วนได้ของปู่กับพี่น้องสาวรวมกันแล้วแบ่งตามกฎเกณฑ์ระหว่างทายาทชายกับทายาทหญิงคือทายาทชายได้สองเท่าของทายาทหญิง (al-Baqari, 1984 : 110) ดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้

		6 x 9	9 x 3	27	27
$\frac{1}{2}$	สามิ	3	3	9	9
$\frac{1}{3}$	มารดา	2	2	6	6
$\frac{1}{6}$	ปู่	1	4	12	8
$\frac{1}{2}$	พี่น้องหญิง	3			4

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า ปู่ได้รับ $\frac{1}{6}$ ซึ่งน้อยกว่าส่วนได้ของพี่น้องสาว คือ $\frac{1}{2}$ แต่เมื่อเอาส่วนได้ของทั้งสองรวมกันแล้ว และแบ่งตามกฎเกณฑ์ของทายาทชายและทายาทหญิงทำให้ปู่ได้เปรียบและได้รับส่วนแบ่งมากกว่าพี่น้องสาว

2.13.6 สรุปวิธีการรับมรดกร่วมกันของปู่กับพี่น้องตามทัศนะของนักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่

1. เมื่อปู่รับมรดกร่วมกับพี่น้องพวกเดียว (พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน หรือพี่น้องร่วมแต่บิดา) และไม่มีทายาทที่รับภาคไฟรฎอยู่ด้วย ให้ปู่เลือกเอาระหว่าง 2 วิธีคือ
 - ก. การแบ่งทรัพย์มรดกระหว่างปู่กับพี่น้อง โดยปู่เสมือนพี่น้องคนหนึ่งแล้วแบ่งตามกฎเกณฑ์ทายาทชายได้รับสองเท่าของทายาทหญิง
 - ข. การรับเศษหนึ่งส่วนสาม (1/3) ของปู่จากกองมรดกทั้งหมด เมื่อปู่ได้รับผลประโยชน์มากกว่าการแบ่งกับบรรดาพี่น้อง
2. เมื่อมีทายาทที่รับภาคไฟรฎร่วมรับมรดกกับปู่และพี่น้อง ให้ปู่เลือกระหว่าง 3 วิธีด้วยกันคือ
 - ก. การแบ่งระหว่างปู่กับพี่น้อง เสมือนปู่เป็นพี่น้องคนหนึ่ง โดยชายได้รับสองเท่าของหญิง
 - ข. การรับเศษหนึ่งส่วนสามของทรัพย์มรดกที่เหลือจากภาคไฟรฎ
 - ค. การรับเศษหนึ่งส่วนหกของทรัพย์มรดกทั้งหมด โดยในทุกกรณีปู่จะต้องได้รับไม่น้อยกว่า เศษหนึ่งส่วนหก
3. เมื่อทรัพย์มรดกที่เหลือจากภาคไฟรฎ เศษหนึ่งส่วนหกให้เป็นสิทธิของปู่ โดยพี่น้องไม่มีสิทธิรับ นอกจากกรณีของ อักคะริยะฮ์ เท่านั้น
4. เมื่อทรัพย์มรดกเหลือน้อยกว่าเศษหนึ่งส่วนหก หรือทรัพย์มรดกหมดภายหลังจากการแบ่งทรัพย์ให้ทายาทภาคไฟรฎ ให้ปู่ได้รับเศษหนึ่งส่วนหก และเพิ่มส่วนในกองมรดก (อัลอาวัด) ส่วนพี่น้องก็หมดสิทธิในการรับมรดกไป
5. เมื่อพี่น้องที่ร่วมรับมรดกกับปู่มีทั้งพี่น้องร่วมบิดามารดา และพี่น้องที่ร่วมแต่บิดาแล้ว พี่น้องร่วมบิดามารดาก็จะกันสิทธิ์พี่น้องร่วมแต่บิดา เว้นแต่ในกรณีของ มุอาอะฮ์ ที่พี่น้องร่วมบิดามารดาน้อยกว่าสองเท่าของปู่ ให้นับพี่น้องร่วมแต่บิดารวมกับพี่น้องร่วมบิดามารดาเพื่อให้พี่น้องมีจำนวนเป็นสองเท่าของปู่หรือมากกว่า ทำให้ปู่จำเป็นต้องเลือกวิธีหนึ่งวิธีใดจาก 4 วิธีต่อไปนี้
 - ก. การแบ่งทรัพย์มรดกระหว่างปู่กับพี่น้องทั้งหมด
 - ข. การรับเศษหนึ่งส่วนสามของทรัพย์มรดกทั้งหมด (ในขณะที่ไม่มีทายาทรับมรดกภาคไฟรฎอยู่) เพราะมีผลเท่ากันกับการแบ่งสำหรับปู่
 - ค. การรับเศษหนึ่งส่วนสามของทรัพย์ที่เหลือ

ง. การรับเศษหนึ่งส่วนหกของทรัพย์ทั้งหมด (ในกรณีที่มีทายาทภาคีรภูอยู่) ซึ่งทั้งเศษหนึ่งส่วนสามของทรัพย์ที่เหลือ หรือเศษหนึ่งส่วนหกของทรัพย์ทั้งหมดเท่ากับการแบ่ง หรือดีกว่าการแบ่ง (al-Katib, 1998 : 214)

2.14 อัลอาวล์ ()

อัลอาวล์ คือ การเพิ่มส่วนแบ่งของกองมรดกและลดส่วนแบ่งของทายาททุกคน

ในการแบ่งกองมรดกให้กับทายาทภาคีรภูนั้นจะมีส่วนแบ่งเป็น 7 ส่วนแบ่งคือ ส่วนแบ่งที่เป็นสอง สาม สี่ หก แปด สิบบสอง และยี่สิบสี่ การแบ่งกองมรดกให้ทายาทภาคีรภูนั้นแต่ละคนจะต้องแบ่งให้ได้จำนวนเลขที่สมบูรณ์ ไม่เป็นเศษส่วน เช่นนาย ก. ได้ 1/2 นาง ข. ได้ 1/3 กองมรดกจะถูกแบ่งเป็น 6 ส่วน โดยนาย ก. จะได้รับส่วนแบ่ง 3 ส่วนและนาง ข. จะได้รับ 2 ส่วน

อย่างไรก็ตามในบางกรณีไม่อาจแบ่งให้ทายาทแต่ละคนได้รับตามส่วนแบ่งที่ถูกกำหนดไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะส่วนแบ่งของทายาททั้งหมดรวมกันแล้วจะเกินส่วนแบ่งที่ถูกกำหนดไว้ของกองมรดกทั้งหมด จึงจำเป็นต้องลดส่วนแบ่งของทายาททุกคนลงตามสัดส่วนที่เท่ากัน โดยการเพิ่มส่วนแบ่งของกองมรดกให้ได้เท่ากับส่วนแบ่งของทายาทรวมกัน การดำเนินการเช่นนี้เรียกว่า “อัลอาวล์”

ส่วนแบ่งที่อาจต้องดำเนินการอาวล์นั้นมี 3 ส่วนแบ่ง คือส่วนแบ่งที่เป็นหก สิบบสอง และยี่สิบสี่ (อิสมาแอ อาลี, 2546 : 67)

ก. การอาวล์ส่วนแบ่งที่เป็นหก

ส่วนแบ่งที่เป็นหกอาจอาวล์เป็นเจ็ด แปด เก้าและสิบบ (al-Baqari, 1984 : 117)

1) ส่วนแบ่งที่เป็นหกอาวล์เป็นเจ็ด

ตัวอย่างที่ 1.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี พี่สาวร่วมบิดามารดาเดียวกันและ พี่สาวร่วมแต่บิดา

		6	7
1/2	สามี	3	3
1/2	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	3	3
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	1	1

ตัวอย่างที่ 1.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามีและพี่น้องสาวร่วมบิดามารดา 2 คน

		6	7
1/2	สามี	3	3
2/3	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	4	2
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		2

ตัวอย่างที่ 1.3 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามีและพี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 2 คน

		6	7
1/2	สามี	3	3
2/3	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	4	2
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		2

2) ส่วนแบ่งที่เป็นหกอวล์เป็นแปด

ตัวอย่างที่ 2.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี พี่สาวร่วมบิดามารดา 1 คน พี่สาวร่วมแต่บิดา 1 คน พี่สาวร่วมแต่มารดา 1 คน

		6	8
1/2	สามี	3	3
1/2	พี่สาวร่วมบิดามารดา	3	3
1/6	พี่สาวร่วมแต่บิดา	1	1
1/6	พี่สาวร่วมแต่มารดา	1	1

ตัวอย่างที่ 2.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี น้องสาวร่วมบิดามารดา 2 คนและมารดา

		6	8
1/2	สามี	3	3
2/3	น้องสาวร่วมบิดามารดา	4	2
	น้องสาวร่วมบิดามารดา		2
1/6	มารดา	1	1

ตัวอย่างที่ 2.3 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี น้องสาวร่วมบิดามารดา 2 คนและ
น้องสาวร่วมแต่มารดา 1 คน

		6	8
1/2	สามี	3	3
2/3	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	4	2
	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา		2
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	1	1

3) ส่วนแบ่งที่เป็นหกอวล์เป็นแก้ว

ตัวอย่างที่ 3.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา 2 คน พี่ชาย
ร่วมแต่มารดา 2 คน

		6	9
1/2	สามี	3	3
2/3	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	4	2
	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา		2
1/3	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา 2 คน	2	1
	พี่ชายร่วมแต่มารดา 2 คน		1

ตัวอย่างที่ 3.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี น้องชายร่วมแต่มารดา 2 คน มารดา
และพี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 1 คน

		6	9
1/2	สามี	3	3
1/3	น้องชายร่วมแต่มารดา	2	1
	น้องชายร่วมแต่มารดา		1
1/6	มารดา	1	1

ตัวอย่างที่ 3.3 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา 1 คน พี่
น้องสาวร่วมแต่บิดา 1 คน พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา 1 คน และย่า 1 คน

		6	9
1/2	สามี	3	3
1/2	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	3	3
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	1	1
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	1	1
1/6	ย่า	1	1

4) ส่วนแบ่งที่เป็นหก อวล์เป็นสิบ

ตัวอย่างที่ 4.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา 1 คน พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 1 คน พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา 1 คน พี่น้องชายร่วมแต่มารดา 1 คนและมารดา

		6	10
1/2	สามี	3	3
1/2	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	3	3
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	1	1
1/3	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	2	1
	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา		1
1/6	มารดา	1	1

ตัวอย่างที่ 4.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 4 คน พี่น้องชายร่วมแต่มารดา 2 คน ย่า 1 คน

		6	10
1/2	สามี	3	3
2/3	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	4	1
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		1
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		1
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		1
1/3	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา	2	1
	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา		1
1/6	ย่า	1	1

ข. การอวาล์ส่วนแบ่งที่เป็นสิบสอง

ส่วนแบ่งที่เป็นสิบสอง อวาล์เป็นสิบสาม สิบห้าและสิบเจ็ด

1) ส่วนแบ่งที่เป็นสิบสอง อวาล์เป็นสิบสาม

ตัวอย่างที่ 1.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี บุตรสาว 1 คน หลานสาว 1 คนและมารดา

		12	13
1/4	สามี	3	3
1/2	บุตรสาว	6	6
1/6	หลานสาว	2	2
1/6	มารดา	2	2

ตัวอย่างที่ 1.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นภรรยา 1 คน พี่สาวร่วมบิดามารดา 2 คนและมารดา

		12	13
1/4	ภรรยา	3	3
2/3	พี่สาวร่วมบิดามารดา	8	4
	พี่สาวร่วมบิดามารดา		4
1/6	มารดา	2	2

2) ส่วนแบ่งที่เป็นสิบสอง อวาล์เป็นสิบห้า

ตัวอย่างที่ 2.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นภรรยา 1 คน พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน 1 คน พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 1 คน พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา 1 คนและมารดา

		12	15
1/4	ภรรยา	3	3
1/2	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน	6	6
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	2	2
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	2	2
1/6	มารดา	2	2

ตัวอย่างที่ 2.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี บุตรสาว 2 คน บิดาและมารดา

		12	15
1/4	สามี	3	3
2/3	บุตรสาว	8	4
	บุตรสาว		4
1/6	บิดา	2	2
1/6	มารดา	2	2

3) ส่วนแบ่งที่เป็นสิบสอง อวล์เป็นสิบเจ็ด

ตัวอย่างที่ 3.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นภรรยา 1 คน พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 2 คน พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา 2 คนและมารดา

		12	17
1/4	ภรรยา	3	3
2/3	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	8	4
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		4
1/3	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	4	2
	พี่สาวร่วมแต่มารดา		2
1/6	มารดา	2	2

ตัวอย่างที่ 3.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นภรรยา 1 คน พี่สาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน 2 คน พี่สาวร่วมแต่มารดา 2 คนและย่า 1 คน

		12	17
1/4	ภรรยา	3	3
2/3	พี่สาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน	8	4
	พี่สาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน		4
1/3	พี่สาวร่วมแต่มารดา	4	2
	พี่สาวร่วมแต่มารดา		2
1/6	ย่า	2	2

ค. การอ่าวล์ส่วนแบ่งที่เป็นยี่สิบสี่

ส่วนแบ่งที่เป็นยี่สิบสี่ อ่าวล์เป็นยี่สิบเจ็ด

ตัวอย่างที่ 1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นภรรยา 1 คน บุตรสาว 1 คน หลานสาว 1 คน บิดาและมารดา

		24	27
1/8	ภรรยา	3	3
1/2	บุตรสาว	12	12
1/6	หลานสาว	4	4
1/6	บิดา	4	4
1/6	มารดา	4	4

ตัวอย่างที่ 2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นภรรยา 1 คน หลานสาว 2 คน ย่าและปู่

		24	27
1/8	ภรรยา	3	3
2/3	หลานสาว	16	8
	หลานสาว		8
1/6	ย่า	4	4
1/6	ปู่	4	4

การอ่าวล์ไม่มีบทบัญญัติในสมัยท่านนบี(ศอลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) และสมัยของท่านอบูบักรฺ แต่การอ่าวล์เกิดขึ้นในสมัยของท่านอุมัร (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) มีรายงานจากท่านอิบนุอับบาส (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ว่าบุคคลแรกที่ได้บัญญัติการอ่าวล์ได้แก่ท่านอุมัร (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ในขณะที่เกิดปัญหาการแบ่งมรดกขึ้นกับท่าน ท่านจึงได้ปรึกษาหารือกับบรรดาเศาะฮาบะฮ์ในกรณีของเจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามีและพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาสองคน ท่านได้กล่าวว่าหากท่านเริ่มแบ่งให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก่อน อีกฝ่ายหนึ่งก็จะได้รับส่วนแบ่งไม่ครบถ้วนสมบูรณ์

บุคคลแรกที่เสนอแนะให้มีการอ่าวล์ได้แก่ท่านอัลอับบาส บางท่านกล่าวว่าท่านอาลี บางท่านกล่าวว่าท่านเซด บินซาบิต แต่ที่ปรากฏชัดก็คือท่านอัลสุบกีได้กล่าวว่าท่านอุมัร (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ได้ปรึกษาหารือกับทุกคนและเขาเหล่านั้นก็มีมติให้มีการอ่าวล์ ต่อมาเมื่อสิ้นสุดสมัยของท่านอุมัร (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ท่านอิบนุอับบาส(เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ได้เปิดเผย

บรรดาผู้นำมัซฮับที่เห็นด้วยกับทัศนะนี้ ได้แก่ ท่านอิหม่ามอะบูหะนีฟะฮฺ ท่านอิหม่ามอะหฺมัด และท่านอิหม่ามชาฟีอีฮฺในทัศนะใหม่ของท่าน โดยมีเงื่อนไขว่า จะต้องไม่มีการจัดตั้งคลังของรัฐตามหลักการของอิสลาม

ทัศนะที่สอง ไม่มีบัญญัติของอรัรรอดฺ เป็นทัศนะของท่านเชด บินชาบิต และทัศนะของ บรรดาผู้นำมัซฮับ ได้แก่ท่านอิหม่ามมาลิก ท่านอิหม่ามชาฟีอีฮฺในทัศนะเดิม (al-Khatib, 1998 : 222)

2.15.3 หลักฐานของผู้ที่เห็นว่ามิ้อรัรรอดฺ

คำตรัสของพระองค์อัลลอฮฺตะอาลาที่ว่า

﴿وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

ความว่า “และญาติทางสายโลหิตบางคนมีสิทธิมากกว่าบางคนในคัมภีร์ของอัลลอฮฺ แท้จริงพระองค์อัลลอฮฺเป็นผู้ทรงรอบรู้ทุกสิ่ง” (สุเราะฮฺอัลอัมฟาละอายะฮฺที่ 75)

จากอายะฮฺดังกล่าว กองมรดกนั้นจะถูกแบ่งให้กับทายาทภาคฟรัฎุและทายาทภาค อะเศาะบะฮฺเท่านั้น หากไม่มีทายาทดังกล่าวแล้วก็ให้แบ่งให้กับทายาทภาคชะวิลอรัฮาม

คำกล่าวของท่านนบี (คือลัลลอฮฺอะลยฮฺวะสัลลิม) ให้กับท่านสะอัด บินอบีวัค ก้อศ ในการทำพินัยกรรมของเขาว่า “เศษหนึ่งส่วนสาม และเศษหนึ่งส่วนสามก็มากแล้ว” ภายหลังจากที่ท่านสะอัดได้กล่าวว่า “ไม่มีผู้ใดรับมรดกของข้าพเจ้า นอกจากบุตรสาวข้าพเจ้าเท่านั้น ข้าพเจ้าต้องการจะทำทานเศษสองส่วนสามของทรัพย์” ท่านนบีกล่าวว่า “ไม่ได้” ท่านสะอัดกล่าวว่า “เศษหนึ่งส่วนสอง” ท่านนบีตอบว่า “ไม่ได้” ท่านสะอัดจึงกล่าวต่อว่า “เศษหนึ่งส่วนสาม” ท่านนบีตอบว่า “เศษหนึ่งส่วนสาม เศษหนึ่งส่วนสามก็มากแล้ว” (หะดีษบันทึกโดยมุสลิม หะดีษหมายเลข 1628)

หะดีษนี้ได้บ่งบอกถึงว่า ทรัพย์ที่เกินเศษหนึ่งส่วนสองภายหลังจากการทำพินัยกรรมหนึ่งในสามแล้วเป็นสิทธิของบุตรสาวจึงต้องแบ่งให้บุตรสาวไป

2.15.4 หลักฐานของทัศนะที่ไม่เห็นด้วยกับอรัรรอดฺ

คำตรัสของอัลลอฮฺตะอาลาเกี่ยวกับสิทธิของบุตรสาวคนเดียวว่า

﴿وَأِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ﴾

ความว่า “หากเธอมีคนเดียว เธอได้รับสิทธิเศษหนึ่งส่วนสอง” (อันนิสาอู : 11)

และคำตรัสของพระองค์อัลลอฮฺตะอาลาเกี่ยวกับสิทธิของพี่น้องสาวคนเดียวว่า

﴿وَأَلْرَّأْسُ أَخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ﴾

ความว่า “หากเขา (ผู้ตาย) มีทายาทเป็นพี่สาวน้องสาวคนเดียว เธอได้รับสิทธิเศษหนึ่งส่วนสองของทรัพย์ที่เขาทิ้งไว้” (อันนิสาอู : 176)

พระองค์อัลลอฮฺได้จำกัดสิทธิของบุคคลทั้งสองไว้เพียงเศษหนึ่งส่วนสองเท่านั้น ฉะนั้นหากมีอรรีอูดจะทำให้ทั้งสองได้รับสิทธิมากกว่าสิ่งที่อัลลอฮฺได้กำหนดไว้

ท่านนบี (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลิม) ได้กล่าวว่า

“أَقْرَبُوا لِفَرُوضٍ بِأَهْلِهَا فَمَا بَقِيَ فَهِيَ لِأَوْلَىٰ رَجُلٍ ذَكَرَ”

ความว่า “เจ้าทั้งหลายจงแบ่งทรัพย์มรดกให้กับทายาทภาคฟิรฎู และส่วนที่เหลือให้แบ่งให้กับทายาทชายที่มีความใกล้ชิดกว่า” (หะดีษบันทึกโดยมุสลิม หะดีษหมายเลข 1615)

ตามกฎเกณฑ์การแบ่งมรดกแล้ว ให้แบ่งทรัพย์ที่เหลือจากภาคฟิรฎูให้กับทายาทชายที่รับภาคอะเศาะบะฮฺ ถึงแม้จะเป็นทายาทที่ห่างไกลเท่าใดก็ตามเมื่อมีการกำหนดบุคคลที่จะรับมรดกภาคอะเศาะบะฮฺที่แน่นอนแล้ว หากไม่มีทายาทภาคอะเศาะบะฮฺทรัพย์สมบัตินั้นก็ควรที่จะเป็นสิทธิของชาวมุสลิมทั่วไป ซึ่งเขาเหล่านั้นก็เป็นพี่น้องร่วมศาสนา เขาเหล่านั้นก็เป็นลูกหลานของท่านนบีอาดัม (อะลัยฮิสลาม) เช่นเดียวกัน (al-Khatib, 1998 : 222)

2.15.5 เงื่อนไขของอรรีอูด

เงื่อนไขของอรรีอูดมี 2 ประการ คือ

2.15.5.1 ไม่มีทายาทภาคอะเศาะบะฮฺ เพราะหากมีทายาทภาคอะเศาะบะฮฺ ทรัพย์ที่เหลือจากภาคฟิรฎูจะเป็นกรรมสิทธิ์ของพวกเขาทั้งหมด

2.15.5.2 ส่วนแบ่งของทายาทจะต้องน้อยกว่าส่วนแบ่งของกองมรดก ฉะนั้นจะไม่มีอรรถรอดคฺในกรณีที่แบ่งได้ลงตัวพอดีและกรณีของอัลอวาลู (ส่วนแบ่งของทายาทมากกว่าส่วนแบ่งของมรดก)

2.15.6 ทายาทที่มีสิทธิใน อรรถรอดคฺ

ทายาทที่มีสิทธิจะได้รับทรัพย์ที่เหลือจากกองมรดกในกรณีของ อรรถรอดคฺ มีดังนี้

2.15.6.1 บุตรสาว

2.15.6.2 หลานสาว (หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชาย)

2.15.6.3 พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา

2.15.6.4 พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา

2.15.6.5 พี่น้องร่วมแต่มารดาทั้งชายและหญิง

2.15.6.6 มารดา

2.15.6.7 ย่า - ยาย

2.15.7 กรณีต่าง ๆ ของอรรถรอดคฺ

อรรถรอดคฺมี 6 กรณีด้วยกัน

2.15.7.1 บุคคลที่ได้รับสิทธิของอรรถรอดคฺมีคนเดียว โดยไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดจากสามภรรยาพร้อมอยู่ด้วย ให้เขาได้รับทรัพย์ไปทั้งหมดโดยการรับภาคฟิรฎูและการรอดคฺ

2.15.7.2 บุคคลที่ได้รับสิทธิอรรถรอดคฺมีหลายคนและรับมรดกในอัตราเดียว โดยไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดจากสามภรรยาพร้อมอยู่ด้วย ให้เขาแบ่งตามจำนวนบุคคลเท่าๆกัน

2.15.7.3 บุคคลที่ได้รับสิทธิของอรรถรอดคฺมีหลายคนและรับมรดกภาคฟิรฎู 2 อัตราหรือ 3 อัตรา โดยไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดจากสามภรรยาพร้อมอยู่ด้วย ให้เขาแบ่งส่วนที่เหลือจากภาคฟิรฎูระหว่างพวกเขาตามอัตราที่ได้รับของแต่ละคน

2.15.7.4 บุคคลที่ได้รับสิทธิของอรรถรอดคฺมีคนเดียว โดยมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดจากสาม ภรรยาพร้อมอยู่ด้วย ให้บุคคลนั้นรับส่วนที่เหลือจากฟิรฎูไปทั้งหมด

2.15.7.5 บุคคลที่มีสิทธิในอรรถรอดคฺมีจำนวนมากกว่าหนึ่งคน และรับมรดกในภาคฟิรฎู 1 อัตรา โดยมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดจากสามภรรยาพร้อมอยู่ด้วย ให้เขาได้รับส่วนที่เหลือทั้งหมด

ภายหลังจากฟัรฎูของสามีหรือภรรยา ให้แบ่งส่วนที่เหลือจากฟัรฎูของสามีหรือภรรยาในระหว่างพวกเขา

2.15.7.6 บุคคลที่มีสิทธิในอรัร้อคฺมีจำนวนมากกว่าหนึ่งคนและรับมรดกภาคฟัรฎู 2 อัตรา หรือ 3 อัตรา โดยมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดจากสามีภรรยา รวมอยู่ด้วย ให้แบ่งส่วนที่เหลือจากฟัรฎูของสามีหรือภรรยาตามอัตราที่ได้รับของแต่ละคน (al-Baqari, 1984 : 166)

บรรดาตัวอย่างสำหรับอรัร้อคฺทั้ง 6 กรณี

ตัวอย่างข้อที่ 2.15.7.1 บุคคลหนึ่งตายมีทายาทที่รับมรดกได้ คือ บุตรสาวเพียงคนเดียว บุตรสาวก็ได้รับทรัพย์มรดกทั้งหมดเพียงคนเดียว โดยเศษหนึ่งส่วนสองของกองมรดก รับในฐานะทายาทภาคฟัรฎู ที่เหลืออีกเศษหนึ่งส่วนสองรับในฐานะบุคคลที่มีสิทธิได้รับอรัร้อคฺ

		2	1
1/2	บุตรสาวคนเดียว	1	1

ตัวอย่างข้อที่ 2.15.7.2 บุคคลหนึ่งตาย มีทายาทที่รับมรดกได้ คือพี่น้องร่วมแต่มารดา 5 คน

		3	1 x 5	5
1/3	พี่น้องร่วมแต่มารดา 5 คน	1	1	5

พี่น้องร่วมแต่มารดาหลายคน ได้รับมรดกภาคฟัรฎูเศษหนึ่งส่วนสามของกองมรดก ส่วนแบ่งของกองมรดกจึงเท่ากับ 3 พวกเขาจะได้รับ 1 ส่วนและเหลืออีก 2 ส่วน พวกเขาก็จะรับในส่วนที่เหลืออีก (อรัร้อคฺ) 2 ส่วน ดังนั้นทรัพย์ทั้งหมดจึงกลายเป็นทรัพย์ส่วนตัวเดียวกันที่แบ่งระหว่างพวกเขา 5 คน จึงเอา 5 ไปคูณ 1 เพื่อให้แบ่งทรัพย์ได้เท่ากับจำนวนบุคคล โดยได้รับคนละ 1 ส่วน

ตัวอย่างข้อที่ 2.15.7.3 บุคคลหนึ่งตาย มีทายาทที่รับมรดกได้ คือ บุตรสาว 5 คน ย่าและยาย อีก 3 คน

		6	5 x 15	75	
2/3	บุตรสาว 5 คน	4	4	60	÷ 5 = 12
1/6	ย่า ยาย 3 คน	1	1	15	÷ 3 = 5

กรณีนี้มี ผู้รับมรดกภาคพินัยหลายคน และได้รับภาคพินัย 2 อัตรา คือ $\frac{2}{3}$ เป็นส่วนแบ่งของบุตรสาว 5 คน และ $\frac{1}{6}$ เป็นส่วนแบ่งของย่า ชาย 3 คน ส่วนแบ่งของกองมรดกจึงเท่ากับ 6 ส่วน แต่ส่วนแบ่งของทายาทมี 5 ส่วน จึงปรับเหลือ 5 ส่วน (อรรถีอดค) บรรดาบุตรสาวได้ 4 ส่วน ย่า-ชายรับได้ 1 ส่วนรวมเป็น 5 ส่วน แต่การแบ่งระหว่างบุคคลทั้งสองกลุ่มคือ 5 กับ 3 คูณกันได้ 15 แล้วเอาจำนวน 15 ไปคูณกับส่วนแบ่งของกองมรดกคือ 5 ได้ผลลัพธ์เท่ากับ 75 แบ่งให้กลุ่มของบุตรสาว 60 ส่วน ได้รับคนละ 12 ส่วน และแบ่งให้กลุ่มของย่า-ชาย 15 ส่วน ได้รับคนละ 5 ส่วน

ตัวอย่างข้อที่ 2.15.7.4 บุคคลหนึ่งตาย มีทายาทที่รับมรดกได้ คือ ภรรยาและมารดา

		12	12
$\frac{1}{4}$	ภรรยา	3	3
$\frac{1}{3}$	มารดา	4	9

ภรรยาได้รับ $\frac{1}{4}$ มารดาได้รับ $\frac{1}{3}$ ภาคพินัย ส่วนแบ่งของกองมรดกเท่ากับ 12 ส่วน ภรรยาได้รับ 3 ส่วน มารดาได้รับ 4 ส่วนรวมเป็น 7 ส่วน เหลืออีก 5 ส่วนเป็นสิทธิของมารดาโดยการอรรถีอดค มารดาจึงได้รับส่วนแบ่งทั้งหมด 9 ส่วน ทั้งภาคพินัยและอรรถีอดค

ตัวอย่างข้อที่ 2.15.7.5 บุคคลหนึ่งตาย มีผู้รับมรดกได้คือ ภรรยา 1 คน และบุตรสาว 3 คน

		24	24
$\frac{1}{8}$	ภรรยา	3	3
$\frac{2}{3}$	บุตรสาว 3 คน	16	21
			$\div 3 = 7$

ภรรยาได้รับ $\frac{1}{8}$ บุตรสาว 3 คนได้รับ $\frac{2}{3}$ ส่วนแบ่งของกองมรดกจึงเท่ากับ 24 ภรรยาได้รับ 3 ส่วน บุตรสาว 3 คนได้รับ 16 ส่วน รวมเป็น 19 ส่วน ที่เหลืออีก 5 ส่วนเป็นสิทธิของบุตรสาว 3 คน โดยการอรรถีอดค บุตรสาว 3 คนจึงได้รับทั้งหมด 21 ส่วน ในภาคพินัย และอรรถีอดคได้รับคนละ 7 ส่วน

ตัวอย่างข้อที่ 2.15.7.6 บุคคลหนึ่งตาย มีทายาทที่รับมรดกได้ คือ ภรรยา พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา 1 คน และพี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 1 คน

		4	6	4	$4 \times 4 = 16$
1/6	ภรรยา	1			4
1/2	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน	3	3	3	9
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		1	1	3

ภรรยาได้รับ 1/6 ภาคไฟรฎ พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาได้รับ 1/2 ภาคไฟรฎ พี่น้องสาวร่วมแต่บิดาได้รับ 1/6 ภาคไฟรฎ จะได้ส่วนแบ่งของกองมรดกครั้งแรก 4 ส่วน ภรรยาได้รับ 1 ส่วน ที่เหลืออีก 3 ส่วน เป็นส่วนแบ่งของพี่น้องสาวร่วมบิดามารดาและพี่น้องสาวร่วมแต่บิดา แล้วหาส่วนแบ่งของกองมรดกอีกครั้งหนึ่งจากส่วนได้ของพี่น้องสาวร่วมบิดามารดาและพี่น้องสาวร่วมแต่บิดาคือ 1/2 และ 1/6 จะได้ส่วนแบ่งของกองมรดกเท่ากับ 6 ส่วน พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาได้รับ 3 ส่วน และพี่น้องสาวร่วมแต่บิดาได้รับ 1 ส่วน จึงลดกองมรดกเหลือ 4 ส่วน (อรัรอดค) เอา 4 ไปคูณกับ 4 จะได้เท่ากับ 16 แล้วเอา 4 คูณส่วนได้ของภรรยา คือ 1 จะได้ส่วนแบ่งของภรรยา 4 ส่วนจาก 16 ส่วน และนำ 3 ไปคูณส่วนได้ของพี่น้องสาวร่วมบิดามารดา จะได้ส่วนแบ่งเท่ากับ 9 และนำ 3 ไปคูณส่วนได้ของพี่น้องสาวร่วมแต่บิดา จะได้ส่วนแบ่งเท่ากับ 3

2.15.8 สรุป อรัรอดค

2.15.8.1 เมื่อผู้ตายไม่มีทายาทที่รับมรดกภาคอะเศาะบะฮุ และยังมีทรัพย์เหลืออยู่ภายหลังจากการรับมรดกของทายาทภาคไฟรฎแล้ว ให้แบ่งทรัพย์ที่เหลือนั้นแก่ทายาทภาคไฟรฎ นอกจากสองสามีภรรยาที่ไม่มีสิทธิในการรับทรัพย์มรดกดังกล่าว

2.15.8.2 เมื่อผู้ตายมีทายาทที่รับมรดกได้เพียงคนเดียวและเป็นทายาทที่รับภาคไฟรฎแล้ว ให้เขาผู้นั้นรับทรัพย์ไปทั้งหมด และหากผู้ตายมีทายาทหลายคนที่ได้รับมรดกภาคไฟรฎอัตราเดียวและไม่มีทายาทภาคอะเศาะบะฮุ ก็ให้แบ่งทรัพย์ทั้งหมดระหว่างทายาทเหล่านั้น

2.15.8.3 เมื่อผู้ตายมีทายาทที่รับมรดกได้หลายคน และเป็นทายาทที่รับภาคไฟรฎหลายอัตรา ก็ให้แบ่งส่วนที่เหลือภายหลังจากภาคไฟรฎระหว่างพวกเขาเหล่านั้นตามอัตราที่ได้รับของแต่ละคน

2.15.8.4 เมื่อผู้ตายมีทายาทที่รับมรดกได้เป็นสามีหรือภรรยา ก็ให้แบ่งส่วนของสามีหรือภรรยา ตามอัตราส่วนของเขาให้กับเขาเสียก่อน แล้วแบ่งทรัพย์ที่เหลือให้กับทายาทภาคไฟรฎต่อไป

ในเรื่องของอรัร็อคนี้ บรรดานักกฎหมายอิสลามมีความเห็นแตกต่างกันเป็นสองทัศนะดังได้กล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า สำหรับประเทศไทยแล้วควรปฏิบัติตามทัศนะที่มีความเห็นว่ามี อรัร็อค คือการแบ่งทรัพย์ที่เหลือจากการรับมรดกภาคีรูกูแล้วให้กับทายาทที่รับมรดกภาคีรูกูอีกครั้งหนึ่ง หากไม่มีทายาทรับมรดกภาคีอะเศาะบะฮฺ ด้วยเหตุผลต่อไปนี้

- (1) ประเทศไทยไม่มีคลังของรัฐ () ที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม
- (2) คำกล่าวของท่านนบี (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) แก่ท่านสะอัด บิน อิบิวัค ก็อศ ที่บ่งบอกถึงทรัพย์ของท่านไม่ควรทำทานเกิน 1/3 ของทรัพย์ หากบุตรสาวของท่าน สะอัด มีสิทธิเพียง 1/2 ของทรัพย์ และที่เกินจากนั้นมีไซสิทธิของนางแล้ว ท่านนบี (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) จะต้องอนุญาตและสนับสนุนให้ท่านสะอัดทำทานได้เกินกว่า 1/3 ของทรัพย์
- (3) การปรับหลักฐานของทั้งสองทัศนะให้สอดคล้องกันได้คือ การกำหนดของพระองค์อัลลอฮ์ให้บุตรสาวมีสิทธิได้รับเพียง 1/2 ของทรัพย์นั้นในกรณีที่มีทายาทคนอื่นรับมรดกร่วมกับนาง ส่วนหะดีษของท่านสะอัดนั้นใช้เป็นหลักฐานในกรณีที่ไม่มีทายาทคนอื่นร่วมรับมรดกกับบุตรสาว ส่วนทายาทภาคีรูกูคนอื่นก็ดำเนินตามกรณีของบุตรสาว

2.16 การแบ่งมรดกให้แก่ทายาทในครรภ์และทายาทอื่น

การแบ่งมรดกให้แก่ทายาทในครรภ์นั้นมีเงื่อนไขสองประการ คือ

1. มีทารกอยู่ในครรภ์ของมารดาขณะเจ้ามรดกเสียชีวิต ถึงแม้จะเป็นเพียงการเริ่มปฏิสนธิก็ตาม เช่นเมื่อคลอดออกมาก่อนครบหกเดือนโดยมีชีวิต เพราะอย่างน้อยของระยะเวลาการตั้งครรภ์คือหกเดือนโดยมติของนักปราชญ์ การมีชีวิตของทารกเป็นหลักฐานยืนยันว่าทารกนั้นมีอยู่ในครรภ์ก่อนมารดาต่อการตายของเจ้ามรดก
2. คลอดพ้นครรภ์มารดาในสภาพที่มีชีวิตอย่างมั่นคง เงื่อนไขข้อนี้เกิดขึ้นได้ด้วยการที่ทารกคลอดพ้นครรภ์มารดาโดยมีสิ่งซึ่งถึงการมีชีวิต เช่นร้องไห้ หายใจ หาว จามหรือมีการเคลื่อนไหวหลายครั้ง (al-Faradi, 1974 : 2 / 91)

2.16.1 ทัศนะต่างๆของบรรดานักวิชาการในการแบ่งมรดกให้แก่ทารกในครรภ์และบุคคลอื่น

การแบ่งมรดกให้แก่ทายาทในครรภ์และทายาทอื่น ๆ นั้น ท่านอิหม่ามชาฟีอี (เราะฮิมะฮุลลอฮฺ) มีความเห็นว่า ให้แบ่งมรดกให้กับทายาทหากทายาทต้องการแบ่งก่อนการคลอด แต่จะไม่แบ่ง ให้กับทายาทที่ส่วนแบ่งของเขาได้รับผลกระทบจากทารกในครรภ์

ท่านอิหม่ามอะบูหะนีฟะฮฺ (เราะฮิมะฮฺลิลลฮฺ) มีความเห็นว่า ให้แบ่งทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทเมื่อเขาเหล่านั้นต้องการแบ่งก่อนการคลอดของทารก โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องแบ่งส่วนน้อยกว่าให้กับทายาทหากทายาทผู้นั้นได้รับสองอัตรา และให้กันส่วนแบ่งไว้ให้ทารกในครรภ์นั้นเท่ากับอัตราส่วนได้ของชายหนึ่งคน

ท่านอิหม่ามมาลิก (เราะฮิมะฮฺลิลลฮฺ) มีความเห็นว่า จะไม่มีการแบ่งมรดกหากพบว่า มี ทายาทตั้งครรภ์ จนกว่าจะคลอดและประจักษ์ข้อเท็จจริงของทารกนั้น

ท่านอิหม่ามอะหฺมัด (เราะฮิมะฮฺลิลลฮฺ) มีความเห็นเช่นเดียวกับท่านอิหม่ามอะบูหะนีฟะฮฺ แต่ให้กันส่วนของทารกไว้เท่ากับอัตราส่วนที่มากของชายสองคน (al-Faradi, 1974 : 90- 91)

2.16.2 สภาพต่าง ๆ ของทายาทที่รับมรดกร่วมกับทารกในครรภ์

สภาพต่างของทายาทที่รับมรดกร่วมกับทารกในครรภ์มี 3 สภาพคือ

1. ทายาทที่ส่วนได้ของเขาไม่ได้รับผลกระทบจากทารกในครรภ์ ก็ให้ส่วนแบ่งของเขาอย่างครบถ้วนสมบูรณ์
2. ทายาทที่ส่วนได้ของเขาได้รับผลกระทบจากทารกในครรภ์ โดยมีการเพิ่มลดก็ให้ส่วนแบ่งที่น้อยกว่า
3. ทายาทที่ส่วนได้ของเขาได้รับผลกระทบจากทารกในครรภ์ โดยได้รับในบางกรณี และไม่ได้รับในบางกรณี ก็ให้กันสิทธิ์ของเขาไว้จนกว่าจะปรากฏสภาพของทารกอย่างชัดเจน

2.16.3 วิธีการแบ่งมรดกให้แก่ทายาทในครรภ์

เมื่อกันสิทธิ์ไว้ให้แก่ทารกในครรภ์เท่ากับส่วนแบ่งที่มากกว่าของชายสองคนหรือหญิงสองคนแล้วให้สมมุติสภาพของทารกในครรภ์ 6 สภาพด้วยกันคือ

1. ทารกคลอดออกมาเสียชีวิต
2. ทารกคลอดออกมาเป็นเพศชายหนึ่งคน
3. ทารกคลอดออกมาเป็นเพศหญิงหนึ่งคน
4. ทารกคลอดออกมาเป็นเพศชายสองคน
5. ทารกคลอดออกมาเป็นเพศหญิงสองคน
6. ทารกคลอดออกมาเป็นชายหนึ่งคน และเพศหญิงหนึ่งคน

ภายหลังจากการสมมุติสภาพของทารกในครรภ์แล้วให้ตั้งโจทย์ 6 ครั้ง แล้วหา ค.ร.น.จากฐานโจทย์ทั้งหมด ผลลัพธ์เป็นฐานรวมโจทย์ แล้วนำเอาฐานโจทย์นั้นไปหารฐานรวม โจทย์ ผลลัพธ์ได้เท่าไรนำไปคูณกับส่วนได้ของทายาททุกคนในโจทย์ต่างๆ จะเห็นว่าทุกคนจะมีส่วนแบ่งที่น้อยและมากในแต่ละโจทย์ ให้แบ่งส่วนได้ที่น้อยกว่าให้กับทายาทแต่ละคน ที่เหลือให้กันสิทธิ์ให้กับทารกในครรภ์จนกว่าจะปรากฏชัดในเรื่องของทารกในครรภ์ ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

ตัวอย่างของส่วนได้ของทารกที่มากกว่า คือ ส่วนได้ที่ทารกเป็นเพศชาย 2 คน เช่นเจ้ามรดกเสียชีวิต ทายาทเป็นภรรยา บุตรสาว 1 คน พี่น้องชายร่วมแต่บิดา 1 คน และ ทารกในครรภ์ของภรรยา

บรรดาทายาทที่ร่วมรับมรดกกับทารกดังกล่าวมี 3 สภาพคือ

1. ไม่ได้รับผลกระทบจากทารกในส่วนแบ่ง ได้แก่ ภรรยา
2. ได้รับผลกระทบจากทารกในส่วนแบ่ง โดยการเพิ่มลดและจะได้รับส่วนแบ่ง น้อยลง หากทารกที่คลอดออกมาเป็นเพศชายสองคนได้แก่บุตรสาว
3. ได้รับผลกระทบจากทารกในส่วนแบ่ง โดยได้รับส่วนแบ่งและไม่ได้รับส่วน แบ่งเลย และจะไม่ได้รับเลยหากทารกที่คลอดออกมาเป็นเพศชาย ได้แก่ พี่น้องชายร่วมแต่บิดา

ตารางตัวอย่างแสดงการแบ่งทรัพย์สินมรดกให้แก่ทารกก่อนคลอดและทายาทอื่นโดยการสมมติ
จำนวนและเพศของทารกที่กั้นไว้ภายหลังจากปรากฏสภาพของทารก

ส่วนคุณ	180		60			60		36			20			45			ฐานรวมโจทย์
ทายาท	8		8 x 3 = 24			24		8 x 5 = 40			24 x 3 = 72			8 x 4 = 32			1440
ภรรยา	1/8	1	1/8	1	3	1/8	3	1/8	1	5	1/8	3	9	1/8	1	4	180
บุตรสาว	1/2	4	ส่วนเหลือ	7	7	2/3	16	8	ส่วนเหลือ	7	2/3	16	16	ส่วนเหลือ	7	7	252
ทารกในครรภ์	-	-			14			8					28			32	21
พี่น้องชายร่วมแต่บิดา	ส่วนเหลือ	3	-	-	-	ส่วนเหลือ	5	-	-	ส่วนเหลือ	5	15	-	-	-	-	-
	ทารกในครรภ์เสียชีวิต		ทารกเป็นเพศชาย			ทารกเป็นเพศหญิง		ทารกเป็นเพศชายสองคน			ทารกเป็นเพศหญิงสองคน			ทารกเป็นเพศชายและหญิง			1008 กั้นไว้

การแบ่งทรัพย์สินที่กันไว้ภายหลังการคลอด

ภรรยา	—	—	—	—	—	—
บุตรสาว	468	168	228	—	68	63
ทารกในครรภ์	—	840	480	1008	640	945
พี่น้องชายร่วมแต่บิดา	540	—	300	—	300	—
	ทารกในครรภ์เสียชีวิต	ทารกเป็นเพศชาย	ทารกเป็นเพศหญิง	ทารกเป็นเพศชายสองคน	ทารกเป็นเพศหญิงสองคน	ทารกเป็นเพศชายและหญิง

2.17 การแบ่งทรัพย์สินให้กับกะเทยและบุคคลอื่น

กะเทย หมายถึงบุคคลที่เกิดมาโดยมีอวัยวะของเพศชายและอวัยวะเพศของหญิง หรือปราศจากอวัยวะเพศของทั้งสองเพศ

การแบ่งทรัพย์สินให้กับกะเทยและบุคคลอื่น มีสองกรณี

1. กรณีที่มีโอกาสทราบเพศที่แท้จริงของกะเทยได้
2. กรณีที่ไม่มีโอกาสทราบเพศที่แท้จริงของกะเทยได้

การทราบเพศที่แท้จริงของกะเทยนั้น ให้พิจารณาอวัยวะเพศที่ใช้ปีสสาวะ หากปีสสาวะด้วยอวัยวะเพศชายก็ให้ถือว่าเป็นเพศชาย หากปีสสาวะด้วยอวัยวะเพศหญิงก็ให้ถือว่าเป็นเพศหญิง หากปีสสาวะได้ทั้งสองอวัยวะเพศให้พิจารณาอวัยวะที่ปีสสาวะออกก่อน หากปีสสาวะพร้อมกันทั้งสองก็ให้พิจารณาอวัยวะที่มีปีสสาวะออกมามากกว่า หากปีสสาวะออกมาเท่ากันจากสองอวัยวะเพศก็ให้รองจนกระทั่งบรรลุนิติภาวะ หากมีน้ำอสุจิเคลื่อนออกมาก็ให้ถือว่าเป็นเพศชาย หากมีประจำเดือนก็ให้ถือว่าเป็นเพศหญิง แต่หากไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่กล่าวมาปรากฏชัด หรือเขาเสียชีวิตก่อน ก็ให้ถือว่าเป็นเขื่อนั้นเป็นกะเทยที่แท้จริง

2.17.1 การรับมรดกของบุคคลที่เป็นกะเทย

การรับมรดกของบุคคลที่เป็นกะเทยมี 5 กรณี

1. การรับมรดกของกะเทยในฐานะเพศชายอย่างเดียว
2. การรับมรดกของกะเทยในฐานะเพศหญิงเพียงอย่างเดียว
3. การรับมรดกของกะเทยในฐานะเพศชาย ได้รับส่วนแบ่งมากกว่า
4. การรับมรดกของกะเทยในฐานะเพศหญิง ได้รับส่วนแบ่งมากกว่า
5. การได้รับส่วนแบ่งเท่ากันทั้งสองฐานะ

2.17.2 ทักษะของนักนิติศาสตร์อิสลามเกี่ยวกับการรับมรดกของกะเทย

บรรดานักนิติศาสตร์อิสลามมีความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องดังกล่าว

ท่านอิหม่ามาฟีอี (เราะฮิมะฮัลลอฮุ) มีความเห็นว่า ให้แบ่งทรัพย์สินให้บุคคลที่เป็นกะเทยและทายาทบุคคลอื่นเท่าส่วนที่ได้รับในกรณีที่น้อยที่สุด และส่วนที่เหลือให้กันเอาไว้จนกว่าจะปรากฏสภาพที่ชัดเจนของผู้ที่เป็นกะเทยหรือให้ทายาทตกลงกันเอง

ท่านอิหม่ามาอะบูหะนีฟะฮฺ (เราะฮิมะฮัลลอฮุ) มีความเห็นว่า ให้ส่วนแบ่งที่น้อยที่สุดกับกะเทยที่รับมรดกในฐานะเพศชาย และเพศหญิง และจะไม่ให้อะไรเลยหากการรับมรดกในฐานะเพศหนึ่งเพศใดถูกกัณฑ์

ท่านอิหม่ามามาลิก (เราะฮิมะฮัลลอฮุ) มีความเห็นว่า ให้แบ่งทรัพย์สินมรดกให้กะเทยครึ่งหนึ่งของส่วนได้ของเพศชายหากเขาได้รับมรดกในฐานะเพศชายเพียงอย่างเดียว และครึ่งหนึ่งของเพศหญิงหากเขาได้รับมรดกในฐานะเพศหญิงเพียงอย่างเดียว และแบ่งให้ครึ่งหนึ่งของส่วนได้ของเพศชายและครึ่งหนึ่งของส่วนได้ของเพศหญิงหากเขาได้รับมรดกทั้งสองฐานะ

ท่านอิหม่ามาอะหฺมัด (เราะฮิมะฮัลลอฮุ) มีความเห็นเช่นเดียวกับความเห็นของท่านอิหม่ามาฟีอี หากกะเทยผู้นั้นมีโอกาสที่จะรู้เพศที่แท้จริงของเขา และมีความเห็นเหมือนกับท่านอิหม่ามามาลิก หากกะเทยผู้นั้นไม่มีโอกาสที่จะรู้เพศที่แท้จริงของเขาได้

2.17.3 วิธีการแบ่งมรดกให้แก่ผู้ที่เป็นกะเทยตามทัศนะของท่านอิหม่ามาฟีอีและอิหม่ามาอะหฺมัด

(1) เมื่อผู้ที่เป็นกะเทยนั้นมีโอกาสที่จะรู้เพศที่แท้จริงของเขา ให้แบ่งทรัพย์สินให้กับกะเทยและทายาทที่ร่วมรับมรดกด้วยนั้นส่วนน้อยกว่า หากมีกรณีที่ได้รับมากและรับน้อย

เช่นเดียวกับในเรื่องของผู้สาบสูญและทารกในครรภ์ ให้กันทรัพย์สินที่เหลือไว้ เพื่อแบ่งให้ผู้มีสิทธิ์ ภายหลังจากทราบถึงสภาพที่แท้จริงของกะเทย

หากกะเทยเป็นผู้ที่ไม่มีโอกาสที่จะรู้ถึงเพศที่แท้จริงของเขาได้ เช่น เสียชีวิตตั้งแต่เยาว์วัย หรือบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ยังไม่มีความชัดเจนในสภาพของเขา ก็ให้แบ่งทรัพย์สินให้กับทายาททุกคนจำนวนครึ่งหนึ่งของส่วนได้ที่เขาได้รับในกรณีที่สมมุติว่ากะเทยเป็นเพศชาย และครึ่งหนึ่งของส่วนได้ที่เขาได้รับในกรณีที่สมมุติว่ากะเทยเป็นเพศหญิง

ตัวอย่างเช่น เจ้ามรดกมีทายาทเป็นบุตรชาย 1 คน บุตรสาว 1 คน และบุตรที่เป็นกะเทย 1 คน

	โจทย์ที่ 1	โจทย์ที่ 2	
ตัวคุณ	4	5	ฐานรวมโจทย์
ฐานโจทย์	5	4	20
บุตรชาย	2	2	8
บุตรสาว	1	1	4
บุตรกะเทย	2	1	5
	ผู้ชาย	ผู้หญิง	3
			กันไว้

เมื่อพิจารณาจากตารางตัวอย่างดังกล่าว จะพบว่าโจทย์ที่สมมุติว่ากะเทยเป็นเพศชายนั้น ฐานโจทย์เป็น 5 โจทย์ที่สมมุติให้กะเทยเป็นเพศหญิงฐานโจทย์จะเท่ากับ 4 ระหว่างฐานโจทย์ 4 กับ 5 เป็นเลขคนละประเภท (จำนวนคู่กับจำนวนคี่) จึงจับคู่กันได้ผลลัพธ์เท่ากับ 20 เป็นฐานรวมโจทย์ และหากว่าส่วนที่น้อยกว่าของส่วนแบ่งของกะเทยใน 2 เพศก็คือ 5 ส่วนของบุตรที่น้อยกว่าได้แก่ 8 โดยการเอาฐานโจทย์ที่ 1 คือ 5 ไปหารฐานรวมโจทย์ ($20 \div 5$) ผลลัพธ์ของโจทย์คือ 4 นำไปคูณส่วนได้คือ $2 (2 \times 4) = 8$ และส่วนแบ่งของบุตรสาวที่น้อยกว่าได้แก่ 4 โดยการนำฐานโจทย์ที่ 1 คือ 5 ไปหารฐานรวมโจทย์ ($20 \div 5 = 4$) นำ 4 ไปคูณส่วนได้คือ $1 (4 \times 1) = 4$ ส่วนแบ่งทั้งหมดเท่ากับ 17 และกันไว้ 3 ส่วน

2.18 ชะวิลอ์ฮาม ()

ชะวิลอ์ฮาม หมายถึง ทายาทที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตที่มีได้เป็นทายาทโดยชอบธรรมในการรับมรดก ทั้งภาคฟิรฎูและอะเศาะบะฮะ (al-Baqari, 1984 :168)

เงื่อนไขของการรับมรดกของทายาทชะวิลอ์ฮามมี 2 ประการคือ

1. ไม่มีทายาทที่รับมรดกภาคฟิรฎู นอกจากสามีและภรรยา
2. ไม่มีทายาทที่รับมรดกภาคอะเศาะบะฮะ

2.18.1 ทายาทภาคชะวิลอ์ฮาม

ทายาทภาคชะวิลอ์ฮามมี 11 พวก ดังนี้

1. หลานที่เกิดแต่บุตรสาว และเหลนที่เกิดแต่หลานหญิง ถึงแม้จะต่ำลงไป
2. บุตรของพี่สาว น้องสาว
3. บุตรสาวของพี่น้องชายที่ร่วมบิดามารดาเดียวกัน หรือที่ร่วมแต่บิดา และหลานสาวที่เกิดแต่บุตรชายของพวกเขา
4. บุตรของพี่น้องร่วมมารดา
5. พี่น้องชายของบิดาที่ร่วมแต่มารดา
6. พี่น้องหญิงของบิดา
7. บุตรสาวของพี่น้องของบิดา และหลานสาวที่เกิดแต่บุตรชายของเขา
8. พี่น้องของมารดา
9. ตาที่มีได้เป็นทายาทภาคฟิรฎู และภาคอะเศาะบะฮะ
10. ย่า ยายที่มีได้เป็นทายาทภาคฟิรฎู
11. ทายาทที่มีความสัมพันธ์กับผู้ตาย โดยมีบุคคลทั้ง 10 ประเภทที่กล่าวมาเป็นสื่อกลางในความสัมพันธ์นั้น (al-Khatib, 1998 : 246)

2.18.2 ทายาทภาคชะวิลอ์ฮามแบ่งเป็น 3 พวกคือ

1. กลุ่มของบิดา คือ บุพการีของบิดาทั้งชายและหญิงที่ไม่มีสิทธิ์ในการรับมรดกทั้งภาคฟิรฎูและอะเศาะบะฮะ
2. กลุ่มของมารดา คือ บุพการีของมารดาทั้งชายและหญิงที่ไม่มีสิทธิ์ในการรับมรดกทั้งภาคฟิรฎูและอะเศาะบะฮะ

3. กลุ่มของบุตรหลาน คือบรรดาบุตรหลานที่ไม่มีสิทธิรับมรดกทั้งภาคพินัยกรรม และ อะเศาะบะฮ์

2.18.3 วิธีแบ่งมรดกให้ทายาทภาคชะวิลอ์ฮาม

การแบ่งมรดกให้แก่ทายาทภาคชะวิลอ์ฮามนั้น ให้พิจารณาดูทายาทภาคชะวิลอ์ฮามใน 2 กรณี คือ

2.18.3.1 หากทายาทภาคชะวิลอ์ฮามมีเพียงคนเดียว ก็ให้เขาได้รับทรัพย์ทั้งหมดไปแต่เพียงผู้เดียว

2.18.3.2 มีทายาทภาคชะวิลอ์ฮามอื่นร่วมรับมรดกด้วยมี 2 กรณีเช่นกันคือ

(1) ทายาทเหล่านั้นสืบสิทธิมาจากทายาทคนเดียวกัน โดยที่มีฐานะทางญาติเท่าเทียมกัน ก็ให้แบ่งทรัพย์มรดกระหว่างพวกเขาเท่ากันตามกฎเกณฑ์ผู้ชายได้รับสองเท่าของผู้หญิง เช่น ผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลอ์ฮามเป็นหลานสาวที่เกิดแต่บุตรสาว 3 คน ให้แบ่งดังนี้

ตัวอย่างที่ (1.1)

หากทายาทภาคชะวิลอ์ฮาม	ผู้ถูกสืบสิทธิ	3
หลานสาว	บุตรสาว	1
หลานสาว		1
หลานสาว		1

หรือผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลอ์ฮามเป็นหลานชาย 3 คน และหลานสาวเกิดแต่บุตรสาว

1 คน

ตัวอย่างที่ (1.2)

หากทายาทภาคชะวิลอ์ฮาม	ผู้ถูกสืบสิทธิ	7
หลานชาย	บุตรสาว	2
หลานชาย		2
หลานชาย		2
หลานสาว		1

(2) หรือทายาทภาคชะวิลอรัมที่สืบสิทธิมาจากคนอื่นๆเดียวกัน แต่มีฐานะทางญาติแตกต่างกัน เช่น ผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลอรัมเป็นน้ำสาว 3 คน เป็นน้ำสาวร่วมบิดามารดา น้ำสาวร่วมแต่บิดา น้ำสาวร่วมแต่มารดา ให้แบ่งทรัพย์สินตามตำแหน่งของผู้ที่แต่ละคนสืบสิทธิมาดังนี้

ตัวอย่างที่ (2.1)

ทายาทภาคชะวิลอรัม	รับส่วนแบ่งในฐานะ		6	5
น้ำสาวร่วมบิดามารดา	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	1/2	3	3
น้ำสาวร่วมแต่บิดา	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	1/6	1	1
น้ำสาวร่วมแต่มารดา	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	1/6	1	1

หรือผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลอรัมเป็นน้ำชายร่วมบิดามารดา น้ำชายร่วมแต่บิดาและน้ำชายร่วมแต่มารดา

ตัวอย่างที่ (2.2)

ทายาทภาคชะวิลอรัม	รับส่วนแบ่งในฐานะ		6
น้ำชายร่วมบิดามารดา	พี่น้องชายร่วมบิดมารดา	ส่วนเหลือ	5
น้ำชายร่วมแต่บิดา	พี่น้องชายร่วมแต่บิดา	—	—
น้ำชายร่วมแต่มารดา	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา	1/6	1

หรือผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลอรัมเป็น พี่น้องหญิงของบิดาร่วมบิดามารดา พี่น้องหญิงของบิดาร่วมแต่บิดาและพี่น้องหญิงของบิดาร่วมแต่มารดา

ตัวอย่างที่ 2.2.3

ทายาทภาคชะวิลธัม	รับส่วนแบ่งในฐานะ		6	5
พี่น้องหญิงของบิดาร่วมบิดา มารดา	พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา	1/2	3	3
พี่น้องหญิงของบิดาร่วมแต่ บิดา	พี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา	1/6	1	1
พี่น้องพี่น้องหญิงของบิดาร่วม แต่มารดา	พี่น้องหญิงร่วมแต่มารดา	1/6	1	1

(3) ทายาทภาคชะวิลธัมหลายคนที่มีสิทธิมาจากหลายคน ให้แบ่งทรัพย์สินตามสิทธิของผู้ที่เขาเหล่านั้นมีสิทธิ หรือให้ปรับฐานะของทายาทภาคชะวิลธัมให้อยู่ในฐานะของทายาทที่เขาสิทธิ เช่น

ตัวอย่างที่ (3.1) ผู้หนึ่งตาย มีทายาทภาคชะวิลธัมเป็นบุตรสาวของพี่น้องหญิงที่แตกต่างกัน 3 คน คือ บุตรสาวของพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา บุตรสาวของพี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา บุตรสาวของพี่น้องหญิงร่วมแต่มารดา

ทายาทชะวิลธัม		ผู้ถูกสืบสิทธิ	6	5
บุตรสาวของพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา	1/2	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	3	3
บุตรสาวของพี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา	1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	1	1
บุตรสาวของพี่น้องหญิงร่วมแต่มารดา	1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่ มารดา	1	1

ตัวอย่างที่ (3.2) ผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลธัมเป็น หลานสาวที่เกิดแต่บุตรสาว หลานสาวที่เกิดแต่หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชาย

ทายาทชะวิลธัม		ผู้ถูกสืบสิทธิ	6	4
หลานสาวที่เกิดแต่บุตรสาว	1/2	บุตรสาว	3	3
หลานสาวที่เกิดแต่หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชาย	1/6	หลานสาว	1	1

ตัวอย่างที่ (3.3) ผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลอรัมเป็น บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมบิดามารดา 3 คน บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมแต่บิดา 1 คน และบุตรสาวของพี่น้องชายร่วมแต่มารดา 1 คน

ทายาทชะวิลอรัม	ผู้ถูกสืบสิทธิ		6x3	18
บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมบิดามารดา	พี่น้องชายร่วมบิดามารดา	ส่วนเหลือ		5
บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมบิดามารดา			5	5
บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมบิดามารดา				5
บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมแต่บิดา	พี่น้องชายร่วมแต่บิดา	—	—	—
บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมแต่มารดา	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา	1/6	1	3

ตารางญาติภาคชะวิลอรัม และผู้ที่เขาสืบสิทธิ์มา

สาย		ทาศาติชะวิลอรัม	ผู้ที่เขาสืบสิทธิ์มา
บุตรหลาน	1	บุตรที่เกิดแต่บุตรสาว	บุตรสาว
	2	บุตรของหลานสาวที่เกิดแต่บุตรชาย	หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชาย
บุพการีของ บิดา มารดา	3	ตา (พ่อของแม่) และระดับสูงขึ้นไป	แม่
	4	ตาทวด (พ่อของแม่ของแม่) และผู้ มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของแม่ และผู้ที่อยู่ระดับสูงขึ้นไป
	5	ตาทวด (พ่อของแม่ของพ่อ) และผู้ มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของพ่อ
	6	ตาทวด (พ่อของแม่ของแม่ของพ่อ) และผู้มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของแม่ของพ่อ และผู้มีระดับสูงขึ้นไป
	7	ย่าทวด (แม่ของพ่อของพ่อของพ่อ) และผู้มีระดับสูงขึ้นไป	พ่อของพ่อของพ่อ
บุตรหลาน ของบิดา มารดา	8	บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมบิดา มารดาและผู้มีระดับต่ำลงไป	พี่น้องชายร่วมบิดามารดา
	9	บุตรสาวของบุตรชายของพี่น้องร่วม บิดามารดา และผู้มีระดับต่ำลงไป	บุตรชายของพี่น้องชายร่วมบิดามารดา
	10	บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมแต่บิดา และผู้มีระดับต่ำลงไป	พี่น้องชายร่วมแต่บิดา
	11	บุตรสาวของบุตรชายของพี่น้องชาย ร่วมแต่บิดาและผู้มีระดับต่ำลงไป	บุตรชายของพี่น้องชายร่วมแต่บิดา
	12	บุตรชายของพี่น้องชายร่วมแต่มารดา และผู้มีระดับต่ำลงไป	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา
	13	บุตรชายของพี่น้องหญิงร่วมบิดา มารดา และผู้มีระดับต่ำลงไป	พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา
	14	บุตรชายของพี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา และผู้มีระดับต่ำลงไป	พี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา
	15	บุตรชายของพี่น้องหญิงร่วมแต่ มารดาและผู้มีระดับต่ำลงไป	พี่น้องหญิงร่วมแต่มารดา

สาย		ทฤษฎีชะวิลอรัทาม	ผู้ที่เขาสืบสิทธิมา
บุตรหลาน ของบุพการี ของบิดา มารดา	16	พี่น้องชายร่วมมารดา และผู้มี ระดับสูงขึ้นไป	แม่ของพ่อ
	17	พี่น้องหญิงของพ่อร่วมแต่มารดาหรือ ร่วมแต่บิดา และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	พ่อของพ่อ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	18	พี่น้องหญิงของพ่อร่วมแต่มารดา และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของพ่อ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	19	บุตรสาวของพี่น้องชายของพ่อร่วม บิดามารดา	พี่น้องชายของพ่อร่วมบิดามารดา
	20	บุตรสาวของพี่น้องชายของพ่อร่วมแต่ บิดา และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	พี่น้องชายของพ่อร่วมแต่บิดา และผู้ ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	21	บุตรสาวของบุตรชายของพี่น้องชาย ของพ่อร่วมบิดามารดา และผู้ที่มี ระดับสูงขึ้นไป	บุตรชายของพี่น้องชายของพ่อร่วมบิดา มารดา
	22	บุตรสาวของบุตรชายของพี่น้องชาย ของพ่อร่วมแต่บิดา และผู้ที่มีระดับสูง ขึ้นไป	บุตรชายของพี่น้องชายของพ่อร่วมแต่ บิดา
	23	พี่น้องชายของแม่ร่วมบิดามารดา และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของแม่ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	24	พี่น้องชายของแม่ร่วมแต่บิดา และผู้ ที่มีระดับสูงขึ้นไป	พ่อของแม่ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	25	พี่น้องชายของแม่ร่วมแต่มารดา และ ผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของแม่ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	26	พี่น้องสาวของแม่ร่วมบิดามารดาและ ผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของแม่ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	27	พี่น้องสาวของแม่ร่วมแต่บิดา และผู้ ที่มีระดับสูงขึ้นไป	พ่อของแม่ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	28	พี่น้องสาวของแม่ร่วมแต่มารดา และ ผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของแม่ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป

2.18.4 ทักษะต่างๆ ของนักกฎหมายอิสลาม

นักกฎหมายอิสลามมีความเห็นในเรื่องนี้เป็น 2 ทักษะคือ

2.18.4.1 ให้ทายาทชะฮิดอัลฮามมีสิทธิรับมรดกได้ หากไม่มีทายาทภาคีฟรฎู และภาคอะเศาะบะฮะฮุ ซึ่งเป็นทักษะของเศาะฮาบะฮะฮุบางท่าน ได้แก่ท่านอุมัร ท่านอาลี ท่านอิบนุมัศอูด ท่านอิบนุอับบาส และเศาะฮาบะฮะฮุท่านอื่น ๆ อีก และเป็นทักษะทำอิหม่ามอูษะนีฟะฮุ ท่านอิหม่ามอะหฺมัด ท่านอิหม่ามชาฟีอีย์ในทักษะใหม่ของท่าน โดยมีเงื่อนไขว่า จะต้องยังไม่มี การจัดระบบการคลังของรัฐที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม

2.18.4.2 ไม่ให้ทายาทชะฮิดอัลฮามมีสิทธิรับมรดก ได้แก่ทักษะของเศาะฮาบะฮะฮุ บางท่านเช่นกัน ได้แก่ ท่านเซด บินซาบิต และเป็นทักษะของท่านอิหม่ามมาลิก และท่านอิหม่ามชาฟีอีย์ในทักษะเดิมของท่าน (al-Faradi, 1974 : 17)

ส่วนหลักฐานต่าง ๆ ของแต่ละทักษะนั้นได้กล่าวมาแล้วในเรื่อง “อัครีฮุดคุด”

สำหรับผู้วิจัยแล้วมีความเห็นว่า สำหรับประเทศไทยนั้นยังไม่มี การจัดระบบของการคลังอย่างถูกต้องตามหลักการของอัลอิสลาม ฉะนั้นทักษะที่เหมาะสมและควรปฏิบัติตามก็คือ ทักษะที่ให้มีการแบ่งทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทชะฮิดอัลฮาม และยังมีสะดิษสนับสนุนในเรื่องนี้ว่า

“*الحق لا يورث من لا يورثه*”

ความว่า “น้ำชายเป็นทายาทที่รับมรดกของผู้ที่ไม่มีทายาทรับมรดก” (หะดีษบันทึกโดยอัครีฮุดคุดมีซีย์ หะดีษหมายเลข 2104)

2.19 การแบ่งมรดกให้แก่ผู้หายสาบสูญ

ผู้หายสาบสูญ หมายถึง ผู้หายตัวไปโดยไม่รู้ข่าวคราวว่ายังมีชีวิตอยู่หรือตายไปแล้ว

2.19.1 ลักษณะการหายสาบสูญของบุคคล

การหายสาบสูญของบุคคลมีสองลักษณะ

2.19.1.1 การหายตัวไปของผู้ที่หายสาบสูญในยามปกติ เช่น การไปศึกษา การไปค้าขาย การไปท่องเที่ยวในสถานที่ที่มีความปลอดภัย ให้กำหนดอายุ 90 ปีแล้วให้ศาลวินิจฉัยในการกำหนด เวลาการรอคอย

2.19.1.2 การหายตัวไปของบุคคลในสถานการณ์ที่น่าจะเป็นภัยต่อชีวิต เช่น หายไปในสมรภูมิรบ หรือเรืออัปปราง หรือไฟไหม้ หรือแผ่นดินไหวเป็นต้น ให้กำหนดเวลา 4 ปีหลังการหายตัวไปของเขา ศาลก็จะมีคำสั่งว่าเขาเสียชีวิตแล้ว (Abu Zahrah, 1963 : 209)

2.19.2 สถานะภาพของผู้สาบสูญมีสองสภาพ

2.19.2.1 ผู้สาบสูญเป็นเจ้ามรดก ให้ผู้พิพากษา (ฮากิม) พิพากษาว่าเขาเสียชีวิต ภายหลังจากสิ้นสุดแห่งการรอคอย ภายหลังจากการพิพากษาว่าผู้สาบสูญนั้นเสียชีวิตแล้ว ก็ให้จัดการแบ่งทรัพย์สินมรดกให้กับทายาทที่มีชีวิตอยู่ขณะที่ผู้พิพากษาคัดสินว่าผู้สาบสูญเสียชีวิตแล้ว ทายาทใดที่เสียชีวิตไปก่อนการตัดสินดังกล่าวก็จะไม่ได้รับมรดกเลย

2.19.2.2 ผู้สาบสูญเป็นทายาทผู้รับมรดก ก็ให้เก็บทรัพย์สินมรดกไว้ให้แก่เขาทั้งหมด หากเขาเป็น ทายาทที่มีสิทธิรับมรดกเพียงคนเดียว

การตัดสินว่าผู้สาบสูญเป็นทายาทนั้นจะต้องปรากฏชัดเจนว่าเขาได้เสียชีวิตหลังเจ้ามรดก หากมีข่าวการเสียชีวิตของเขาแต่ไม่ทราบเวลาที่แน่นอนว่าเขาเสียชีวิตหลังหรือพร้อมกับเจ้ามรดกแล้ว ตามทัศนะของอิหม่ามชาฟีอีและอิหม่ามอะหมัดแล้วให้ถือว่าเขาเสียชีวิตทีหลัง และมีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดก (Abu Zahrah, 1963 : 209)

ส่วนผู้สาบสูญที่เป็นทายาทผู้รับมรดกและมีทายาทบุคคลอื่น ๆ ร่วมรับมรดกด้วยแล้ว ทายาทบุคคลอื่น ๆ จะมี 3 สภาพด้วยกันคือ

สภาพที่ 1. ทายาทผู้อื่นไม่ได้รับผลกระทบต่อการรับมรดกของเขาในกรณีมีผู้สาบสูญหรือไม่มี

สภาพที่ 2. ทายาทผู้อื่นจะได้รับผลกระทบในบางกรณี และจะไม่ได้รับผลกระทบในบางกรณี

สภาพที่ 3. ทายาทผู้อื่นจะได้รับมรดกทั้งสองกรณี แต่ส่วนได้ไม่เท่ากันในสองกรณีนั้น

ในสภาพที่หนึ่ง : ให้ทายาทผู้อื่นได้รับส่วนแบ่งของเขาอย่างครบถ้วน โดยไม่ต้องรอผู้สาบสูญ

ในสภาพที่สอง : ทายาทผู้อื่นจะไม่ได้รับส่วนแบ่งจนกว่าจะมีความชัดเจนในเรื่องของผู้สาบสูญหรือมีการตัดสินของศาลว่าเขาได้เสียชีวิตแล้ว

ในสภาพที่สาม : ให้ขอร้องทายาทผู้อื่นให้รอคอยความชัดเจนของผู้สาบสูญ หรือการตัดสินของศาล หากไม่ได้รับการยินยอมก็ให้เขาได้รับส่วนแบ่งในกรณีที่ได้รับน้อยที่สุด

2.19.3 วิธีการแบ่งมรดกของผู้สาบสูญ

กรณีที่มีผู้อื่นร่วมรับมรดกกับผู้สาบสูญ ซึ่งมีผลต่อการเพิ่ม ลดในส่วนแบ่ง และไม่ยอมรอกอยความชัดเจน หรือคำตัดสินของศาลในเรื่องของผู้สาบสูญแล้ว ให้ตั้งสมมุติฐานเป็นสองสมมุติฐานสำหรับผู้สาบสูญคือ

สมมุติฐานที่หนึ่ง เขามีชีวิตอยู่ภายหลังจากการเสียชีวิตของเจ้ามรดก และ

สมมุติฐานที่สอง เขาเสียชีวิตก่อนเจ้ามรดก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 ผู้ตายมีทายาทเป็นสามี มารดา พี่น้องชายร่วมบิดามารดาซึ่งเป็นผู้สาบสูญ และพี่น้องชายร่วมแต่บิดา

		6	6	6
1/2	สามี	3	3	3
1/6	มารดา	1	2	1
ส่วนเหลือ	พี่น้องชายร่วมบิดามารดาซึ่งเป็นผู้สาบสูญ	2	-	-
ส่วนเหลือ	พี่น้องชายร่วมแต่บิดา		1	-
		มีชีวิตอยู่	เสียชีวิต	2
				กันไว้

ในสมมุติฐานแรก ผู้สาบสูญมีชีวิตอยู่ภายหลังจากการเสียชีวิตของเจ้ามรดก แบ่งส่วนของทรัพย์ออกเป็น 6 ส่วน สามีได้รับครึ่งหนึ่ง คือสาม มารดาได้รับ 1/6 คือหนึ่งส่วน ส่วนที่เหลือ 2 ส่วนเป็นส่วนได้ของพี่น้องชายร่วมแต่บิดา

ส่วนในสมมุติฐานที่สอง ผู้สาบสูญเสียชีวิตก่อนเจ้ามรดก ให้แบ่งส่วนของทรัพย์มรดกเป็น 6 ส่วนเช่นเดียวกัน สามีได้รับครึ่งหนึ่ง คือ 3 ส่วน มารดาได้รับ 1/3 คือ 2 ส่วน ที่เหลือ 1 ส่วนเป็นส่วนได้ของพี่น้องชายร่วมแต่บิดา

การจัดการแบ่งทรัพย์มรดกให้แบ่งทรัพย์ให้กับทายาทตามส่วนแบ่งที่ได้รับ หากส่วนแบ่งที่ได้นั้นไม่มีการเพิ่ม ลดในทั้งสองสมมุติฐานดังกล่าว ส่วนทายาทคนใดได้รับส่วนแบ่งที่มีการเพิ่มลดตามสมมุติฐานทั้งสองแล้ว ให้ทายาทผู้นั้นรับส่วนน้อยไป ส่วนที่เหลือให้กันเอาไว้ จนกว่าจะมีความชัดเจนในเรื่องของผู้สาบสูญ หรือศาลมีคำสั่งตัดสินว่าผู้สาบสูญได้เสียชีวิตแล้ว ดังตัวอย่างที่กล่าวมา

ตัวอย่างที่ 2 เจ้ามรดกเสียชีวิต มีทายาทเป็นมารดา บุตรสาวสองคน
หลานชายผู้สืบบุญ

				ส่วนแบ่งรวม
	ผู้รับมรดก	6/5	5/6	6x5=30
1/6	มารดา	1	1	5
2/3	บุตรสาว	2	2	10
	บุตรสาว	2	2	10
	หลานชายผู้สืบบุญ	1	-	5
		ผู้มีชีวิต	เสียชีวิต	ก้นไว้

ตัวอย่างที่ 3 เจ้ามรดกเสียชีวิต มีทายาทเป็นสามี บุตรสาว บุตรสาวผู้
สืบบุญ และ อาผู้ชาย

					ส่วนแบ่งรวม	
ทายาท	ส่วนได้	12/1		4/3	12	
สามี	1/4	3	1/4	1	3	
บุตรสาว	2/3	8	4	1/2	2	4
บุตรสาวผู้สืบบุญ			4	-	-	
อาผู้ชาย	ส่วนเหลือ	1	ส่วนเหลือ	1	1	
		มีชีวิต		เสียชีวิต	4 (ก้นไว้)	

ตัวอย่างที่ 4 เจ้ามรดกเสียชีวิต มีทายาทเป็นสามี พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา
พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา และพี่น้องชายร่วมแต่บิดาที่สืบบุญ

ทายาท	ส่วนได้	2/7	6/7/2	14	
สามี	1/2	1	1/2	3	6
พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	1/2	1	1/2	3	6
พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	ส่วนเหลือ	-	1/6	1	-
พี่น้องชายร่วมแต่บิดาที่สืบบุญ	ส่วนเหลือ	-	-	-	-
		ผู้สืบบุญมีชีวิตอยู่		ผู้สืบบุญเสียชีวิต	2 (ก้นไว้)

2.19.4 ผู้สาบสูญหลายคน

หากมีผู้สาบสูญหลายคน ก็ต้องตั้งโจทก์หลายครั้งตามจำนวนของผู้สาบสูญ ตัวอย่างเช่น เจ้ามรดกเสียชีวิต มีทายาทที่รับมรดกได้คือ สามี มารดา พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา 1 คน พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาที่สาบสูญ 1 คน และพี่น้องชายร่วมบิดามารดาที่สาบสูญ 1 คนเช่นกัน

6

9

9

4

ทายาท		6 x 2 = 12			6/8			6/8			6 x 3 = 18		72	แบ่งทรัพย์สินที่เก็บไว้				
สามี	1/2	3	6	1/2	3	1/2	3	1/2	3	1/2	3	9	27	9	-	-	9	
มารดา	1/6	2	2	1/3	2	1/6	1	1/6	1	1/6	1	3	9	3	9	-	3	
พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา	ส่วนที่เหลือ	2	1	1/2	3	2/3	4	2	ส่วนที่เหลือ	2	2	6	-	21	12	2		
พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาที่สาบสูญ			1	-	-			2		-	-	6	-	18	-			
พี่น้องชายร่วมบิดามารดาที่สาบสูญ			2	-	-			4		-	-	12	-	-	16			
		มีชีวิต		เสียชีวิต		มีชีวิต		เสียชีวิต		30	มีชีวิต		เสียชีวิต		มีชีวิต		เสียชีวิต	
		มีชีวิต		เสียชีวิต		เสียชีวิต		มีชีวิต		กันไว้	มีชีวิต		เสียชีวิต		เสียชีวิต		มีชีวิต	

การแบ่งมรดกของผู้ที่สาบสูญหลายคนนั้นให้สมมุติในโจทย์แรกว่า ผู้สาบสูญมีชีวิตทั้งหมด ในโจทย์ที่สองให้สมมุติว่า ผู้สาบสูญเสียชีวิตทั้งหมด ในโจทย์ที่สามเสียชีวิตบางคน สลับกันไปจนครบดังตารางตัวอย่างดังกล่าว คือ

ในโจทย์แรก ให้สมมุติว่าผู้สาบสูญทั้งสองยังมีชีวิตทั้งสองคน ฐานโจทย์เท่ากับ 12

ในโจทย์ที่สอง ให้สมมุติว่าผู้สาบสูญทั้งสองเสียชีวิตแล้วทั้งสองคน ฐานโจทย์เท่ากับ 8

ในโจทย์ที่สาม ให้สมมุติว่าพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ และพี่น้องชายร่วมบิดา มารดาเสียชีวิตแล้ว ฐานโจทย์เท่ากับ 8

ในโจทย์ที่สี่ สมมุติให้พี่น้องร่วมบิดามารดาเสียชีวิตและพี่น้องชายร่วมบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ ฐานโจทย์เท่ากับ 18

เมื่อกำหนดโจทย์ครบตามจำนวนผู้สาบสูญแล้ว ก็ให้พิจารณาฐานโจทย์ทั้งสิ้น โดยการหา ครน. ผลลัพธ์ของการหา ครน. คือฐานรวมของโจทย์ทั้งหมด คือ 72 แล้วเอาฐานโจทย์ของแต่ละโจทย์ไปหารฐานรวมของโจทย์ เอาจำนวนที่ได้ไปคูณกับส่วนได้ที่น้อยที่สุดของแต่ละคนในโจทย์ทั้งสิ้น จะเห็นได้ว่า :

- ส่วนได้ของสามีน้อยที่สุดในสี่โจทย์ก็คือ 3 ใน 8 ส่วน คูณด้วย 9 ($3 \times 9 = 27$)
- ส่วนได้ที่น้อยที่สุดของมารดาในสี่โจทย์ได้แก่ 1 ใน 8 ส่วน คูณด้วย 9 ($9 \times 1 = 9$)
- ส่วนได้ที่น้อยที่สุดของพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาในโจทย์ทั้งสิ้นได้แก่ 1 ใน 12 ส่วน คูณด้วย 6 ($1 \times 6 = 6$)
- ส่วนได้ที่น้อยที่สุดของพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาผู้สาบสูญในโจทย์ทั้งสิ้นคือ ไม่ได้รับส่วนแบ่งเลย
- และส่วนได้ของพี่น้องชายร่วมบิดามารดาก็เช่นเดียวกัน รวมส่วนได้ของทายาททั้งหมดคือ สามีน้อย มารดา พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาที่มีได้เป็นผู้สาบสูญเท่ากับ 42 ส่วน เหลือ 30 ส่วนกันเอาไว้จนกว่าจะปรากฏชัดเจนว่าผู้สาบสูญทั้งสองนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือเสียชีวิตแล้ว จึงจัดการแบ่งทรัพย์ที่กันไว้ต่อไป ดังตารางข้างต้น

แต่ถ้าหากไม่มีพี่น้องชายร่วมบิดาอยู่ พี่น้องสาวร่วมบิดาจะได้รับ $1/6$ เพื่อให้ครบ $2/3$ ร่วมกับพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา ซึ่งส่วนได้ก็จะเพิ่มขึ้นดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1.

		2
$1/2$	สามี	1
$1/2$	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	1
ส่วนที่เหลือ	พี่น้องสาวร่วมบิดา	-
ส่วนที่เหลือ	พี่น้องชายร่วมบิดา	-

ในกรณีที่มีพี่น้องชายอยู่ พี่น้องสาวจะได้รับส่วนอะเศาะบะฮ์ร่วมกับพี่น้องชาย จึงไม่ได้รับส่วนใดจากกองมรดกเลย เพราะไม่มีอะเศาะบะฮ์ (ส่วนที่เหลือ) เหลืออยู่

ตัวอย่างที่ 2.

		6/7
$1/2$	สามี	3
$1/2$	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	3
$1/6$	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	1

เพิ่มส่วนเป็น 7 ส่วนในกรณีที่ไม่มีพี่น้องชายอยู่ พี่น้องสาวจะได้รับ $1/6$ เพื่อให้ครบอัตรา $2/3$ ร่วมกับพี่น้องสาวร่วมบิดามารดา

2.13 กรณีพิเศษที่ได้รับการยกเว้นจากกฎเกณฑ์

2.13.1 กรณีอัลมุซัรเราะกะฮ์ () หรือมีชื่อเรียกอีกว่า อัลอุมะรียะฮ์ () อัลยัมมียะฮ์ () อัลหะญะรียะฮ์ () อัลหิมารียะฮ์ () และ อัลมับบะรียะฮ์ () (al-Sabuni, 2 001: 75)

อัลมุซัรเราะกะฮ์ คือ กรณีของผู้ที่ไม่ได้รับส่วนแบ่งจากกองมรดกในฐานะของผู้รับ อะเศาะบะฮ์ (ส่วนที่เหลือ) เพราะไม่มีทรัพย์สินเหลืออยู่ แต่เขาถูกกำหนดให้ได้รับส่วนแบ่งร่วมกับผู้ที่มีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งอยู่แล้วด้วย

กรณีอัลมุฮ์รเราะกะฮฺนี้จะเกิดขึ้นในกรณีที่มีทายาทเป็นสามี มารดา หรือยาย พี่น้องร่วมมารดา 2 คนขึ้นไปและพี่น้องร่วมบิดามารดา ซึ่งสามีจะได้รับ $\frac{1}{2}$ มารดาได้รับ $\frac{1}{6}$ พี่น้องร่วมมารดาได้รับ $\frac{1}{3}$ ส่วนพี่น้องชายร่วมบิดามารดาจะไม่รับมรดกในฐานะผู้รับส่วนเหลือเลย เพราะไม่มีส่วนเหลือจากทรัพย์มรดกเลย ดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้ (al-Sabuni, 2001: 75)

		6
$\frac{1}{2}$	สามี	3
$\frac{1}{6}$	มารดา	1
$\frac{1}{3}$	พี่น้องร่วมมารดา 2 คน	2
-	พี่น้องชายร่วมบิดามารดาเดียวกัน	0

การแบ่งเช่นนี้เป็นการแบ่งของท่านอิหม่ามอะหฺมัด และท่านอิหม่ามอะบูหะนีฟะฮฺ โดยใช้กฎเกณฑ์ที่ว่าผู้รับมรดกภาคอะเศาะบะฮฺ (ส่วนเหลือ) จะไม่ได้รับส่วนใดเลยหากไม่มีทรัพย์เหลืออยู่ภายหลังจากการรับมรดกของผู้มีสิทธิรับมรดกภาคฟิรฎุแล้ว ซึ่งเป็นการแบ่งตามการตัดสินของท่านอุมัร อิบน์ค็อฎ็อบในครั้งแรก

ส่วนท่านอิหม่ามซาฟิอีและท่านอิหม่ามมาลิก ได้ให้พี่น้องร่วมบิดามารดามีสิทธิรับมรดกร่วมกับพี่น้องร่วมแม่มารดา โดยได้รับส่วนแบ่งเท่ากัน เป็นการตัดสินของท่านอุมัร อิบน์ค็อฎ็อบครั้งหลัง (al-Baqari, 1984 : 96)

ดังมีรายงานจากท่านอัลหะกิม บุตรมัศอูด อัลษะเกาะฟิย์ได้กล่าวว่า ฉันเห็นท่านอุมัร บุตรค็อฎ็อบตัดสินให้พี่น้องชายร่วมบิดามารดาได้รับมรดกร่วมกับพี่น้องร่วมมารดาในอัตรา $\frac{1}{3}$ มีชายคนหนึ่งได้กล่าวกับท่านว่า ท่านได้ตัดสินในปีที่แล้วไม่ใช่ใช้อย่างนี้ ท่านได้ถามว่า ฉันตัดสินอย่างไร ชายคนนั้นได้กล่าวว่า ท่านได้ตัดสินให้ทรัพย์กับพี่น้องร่วมมารดา โดยมีได้แบ่งให้กับพี่น้องร่วมบิดาเลย ท่านตอบว่านั่นเป็นสิ่งที่เราได้ตัดสินและนี่ก็เป็นคำตัดสินของเรา (หะดิษบันทึกโดยอัลบัยหะกี๊ เล่มที่ 6 หน้าที่ 255 บาบอัลมุฮ์รเราะกะฮฺ)

ตารางตัวอย่างการตัดสินครั้งที่สองของท่านอุมร์ อิบน์ อัลค็อฎฏ็อบ

		6	$6 \times 3 = 18$
1/2	สามี	3	9
1/6	มารดา	1	3
1/3	พี่น้องร่วมมารดา 2 คน	2	4
	พี่น้องชายร่วมบิดามารดา		2

การแบ่งส่วนในกรณีนี้จะไม่พิจารณาถึงเพศหญิงหรือเพศชาย ก็จะแบ่งส่วนได้เท่ากันระหว่างเพศชายกับเพศหญิง ตัวอย่างเช่น บุคคลหนึ่งตายโดยทิ้งสามี มารดา พี่น้องร่วมบิดามารดา 2 คน พี่น้องชายร่วมบิดามารดา 1 คน และพี่น้องสาวร่วมบิดามารดาอีก 1 คน สามีจะได้รับ 1/2 มารดาได้รับ 1/6 พี่น้องร่วมแต่มารดาและพี่น้องร่วมบิดามารดาทั้งหมดจะได้รับ 1/3 ร่วมกันในจำนวนที่เท่ากันทั้งเพศชายและเพศหญิง ดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้

		6×4	24
1/2	สามี	3	12
1/6	มารดา	1	4
1/3	พี่น้องร่วมมารดา 2 คน	2	4
	พี่น้องร่วมบิดามารดาชาย 1 คน		2
	พี่น้องร่วมบิดามารดาหญิง 1 คน		2

องค์ประกอบของกรณีอัลมุซَّرเราะกะฮฺ

1. สามี
2. มารดา หรือย่า - ยาย
3. พี่น้องร่วมแต่มารดา 2 คนขึ้นไป
4. พี่น้องร่วมบิดามารดาคนเดียวหรือหลายคน (แต่ต้องไม่ใช่เพศหญิงล้วน)

(al-Baqari, 1984 : 94)

เงื่อนไขของกรณีอัลมุซَّرเราะกะฮฺ

1. ไม่มีทายาทที่เป็นบุตรหรือหลานของผู้ตายที่รับมรดกได้

2. ไม่มีบุพการีชายที่รับมรดกได้
3. ต้องเป็นสามีเท่านั้น ภรรยาใช้ไม่ได้
4. มีมารดา หรือ ย่า ยาย
5. พี่น้องร่วมแต่มารดาจะต้องมีตั้งแต่สองคนขึ้นไป
6. พี่น้องร่วมบิดามารดาจะต้องไม่ใช่เพศหญิงทั้งหมด (หากเป็นเพศหญิงทั้งหมดจะได้รับ 2/3 หรือถ้ามีคนเดียวก็จะได้รับ (1/2 ตามอัตราส่วน) (al-Khatib, 1998 : 77)

2.13.2 กรณีอัลฆุรรอวายนุ ()

กรณีอัลฆุรรอวายนุหมายถึง สองกรณีความชัดเจนที่เด่นชัดประจักษ์ดวงดาวที่มีแสงที่เจิดจ้า เพราะสองกรณีของอัลฆุรรอวายนุนี้โดดเด่นและชัดเจนมาก และยังเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า อุมะริยะตัยนุ () เพราะผู้ที่ตัดสินเป็นคนแรกในกรณีนี้ได้แก่ท่านอุมัร จึงได้พาดพิงกรณีนี้ไปยังท่าน (al-Faradi, 1974 : 55)

องค์ประกอบของกรณีอัลฆุรรอวายนุทั้งสองกรณีคือ

1. สามี หรือ ภรรยา
2. บิดา และมารดาทั้งสอง

ตัวอย่างที่ 1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี มารดาและบิดาเป็นทายาทผู้รับมรดก สามีจะได้รับ 1/2 มารดาจะได้รับ 1/3 ของทรัพย์ที่เหลือจากภาคฟิรฎู และบิดาจะได้รับส่วนที่เหลือทั้งหมดในฐานะอะเศาะบะฮุ ดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

		6
1/2	สามี	3
1/3ของทรัพย์ที่เหลือ	มารดา	1
ส่วนที่เหลือ	บิดา	2

การแบ่งตามทีกล่าวมาจะแตกต่างกับการแบ่งตามหลักเกณฑ์โดยทั่วไปของการแบ่งมรดก คือ การแบ่งตามหลักเกณฑ์ทั่วไปนั้น สามีจะได้รับ 1/2 เพราะเจ้ามรดกไม่มีผู้สืบสันดาน มารดาได้รับ 1/3 เพราะเจ้ามรดกไม่มีผู้สืบสันดานและไม่มีพี่น้อง บิดาได้รับอะเศาะบะฮุส่วนที่เหลือจากภาคฟิรฎู ทำให้มารดาได้รับส่วนเป็นสองเท่าของบิดา ซึ่งจะเป็น

การขัดกับกฎของการแบ่งมรดกที่ว่าผู้ชายจะได้รับเป็นสองเท่าของผู้หญิงในขณะที่ทั้งสองนั้นมีความสัมพันธ์กับเจ้ามรดกในระดับเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 2

		6
1/2	สามี	3
1/3	มารดา	2
ส่วนที่เหลือ	บิดา	1

ตัวอย่างที่ 3 ชายผู้หนึ่งตาย มีภรรยา มารดาและบิดาเป็นทายาทที่รับมรดก ภรรยาจะได้รับ 1/4 มารดาได้รับ 1/3 และบิดาได้รับส่วนที่เหลือทั้งหมดในฐานะอะเศาะบะฮ์

ตัวอย่างที่ 3.

		12
1/4	ภรรยา	3
1/3ของทรัพย์ที่เหลือ	มารดา	3
ส่วนที่เหลือ	บิดา	5

การแบ่งนี้ต่างกับการแบ่งตามหลักเกณฑ์โดยทั่วไปของการแบ่งมรดก คือตามหลักเกณฑ์โดยทั่วไปแล้วภรรยาจะได้รับ 1/4 มารดาจะได้รับ 1/3 ของทรัพย์ทั้งหมด และบิดาจะได้รับ อะเศาะบะฮ์ ทำให้ขัดกับกฎของการแบ่งมรดกที่กล่าวมาแล้วในตัวอย่างที่หนึ่ง

ตัวอย่างที่ 4.

		12
1/4	ภรรยา	3
1/3ของทรัพย์ทั้งหมด	มารดา	4
ส่วนที่เหลือ	บิดา	5

2.13.3 กรณีของปูรับมรดกร่วมกับพี่น้อง

ปูในที่นี้หมายถึง บิดาของบิดาขึ้นไป

พี่น้องในที่นี้หมายถึง พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันและพี่น้องร่วมแต่บิดาเดียวกัน ทั้งเพศชายและเพศหญิง ส่วนพี่น้องร่วมแต่มารดาเดียวกันนั้นจะไม่มีสิทธิรับมรดกร่วมกับปูเลย เพราะถูกกั้นสิทธิโดยปู

ฉะนั้นการกล่าวถึงคำว่า พี่น้องที่ร่วมรับมรดกกับปู จึงหมายถึง พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันหรือ พี่น้องร่วมแต่บิดา โดยไม่เกี่ยวข้องกับพี่น้องร่วมแต่มารดาแต่ประการใด การแบ่งมรดกในกรณีนี้ ไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิอะสลัม) บรรดานักกฎหมายอิสลาม จึงมีทัศนะที่แตกต่างกันเป็นสองทัศนะ

ทัศนะที่หนึ่ง เป็นทัศนะของท่านอะบูบักรุ ท่านอับนุอับบาส ท่านอบูดรรออะฮ์ และท่านหญิงอาอิชะฮ์ เห็นว่าปูนั้นเหมือนกับบิดา จะกั้นสิทธิของพี่น้องทุกคนโดยสิ้นเชิง ซึ่งเป็นทัศนะของท่านอูษะฮ์นิพะฮ์ ท่านอับนุ อัลก็อยอิมสังกัคมัซฮับหัมบะลีฮ์และนักกฎหมายบางท่านในมัซฮับชาฟีอีฮ์

ทัศนะที่สอง เป็นทัศนะของท่านอุมร์ ท่านอุสมาน ท่านอาลี ท่านเซด บินชาบิต และท่านอับนุ มัสอูดเห็นว่า ปูจะไม่กั้นสิทธิของพี่น้องแต่จะรับมรดกร่วมกัน ซึ่งเป็นทัศนะของท่านอิหม่ามทั้งสาม คือท่านอิหม่ามมาลิก ท่านอิหม่ามชาฟีอีฮ์ และท่านอิหม่ามอะหมัด

เหตุผลของทัศนะที่หนึ่ง คือ แท้จริงหลานชายนั้นอยู่ในตำแหน่งของบุตรชายในการกั้นสิทธิพี่น้อง ฉะนั้นปูก็จะอยู่ในตำแหน่งของบิดาในการกั้นสิทธิพี่น้องเช่นเดียวกัน

แท้จริงปูนั้นกั้นสิทธิพี่น้องร่วมแต่มารดาโดยมติของนักกฎหมายอิสลาม หากพี่น้องร่วมบิดามารดามีฐานะเดียวกับปูแล้ว เขาก็จะกั้นสิทธิพี่น้องร่วมแต่มารดาได้เช่นเดียวกับปู

เหตุผลของทัศนะที่สอง ท่านอัล บัยหะกีฮ์ ได้รายงานจากท่านอาลี(เราะฎีลลอฮุอันฮู) ว่า แท้จริงท่านอาลีได้เปรียบปูเป็นทะเล และบิดานั้นเหมือนแม่น้ำจากทะเล และผู้ตายกับบรรดาพี่น้องของเขาเหมือนลำคลองย่อยจากแม่น้ำอีกที ย่อมไม่ต้องสงสัยเลยว่าลำคลองนั้นย่อมอยู่ใกล้กับแม่น้ำมากกว่าทะเล ฉะนั้นเมื่อลำคลองหนึ่งถูกปิด น้ำนั้นก็ไหลไปสู่อีกลำคลองหนึ่ง โดยน้ำนั้นจะไม่ไหลลงทะเล

และยังมีรายงานจากท่านเซด (เราะฎีลลอฮุอันฮู) ว่า ท่านได้เปรียบปูเป็นลำต้นของต้นไม้ บิดาเปรียบเสมือนกิ่งใหญ่และบรรดาพี่น้องเปรียบเสมือนกิ่งไม้เล็ก ๆ ของต้นไม้ดังกล่าว ซึ่งหากกิ่งเล็ก ๆ กิ่งหนึ่งกิ่งใดถูกตัด กิ่งเล็ก ๆ ที่เหลือก็จะดูดอาหารที่เคยเป็นส่วนของกิ่งที่ถูกตัด ซึ่งอาหารของกิ่งดังกล่าวจะไม่ถูกนำไปหล่อเลี้ยงให้กับลำต้นของต้นไม้เลย (al-Faradi, 1974 : 106)

2.13.4 กรณีของปู่ที่รับมรดกร่วมกับพี่น้องตามทัศนะที่สองนั้นมี 4 กรณีด้วยกัน

กรณีที่หนึ่ง ปู่และพี่น้องรับมรดกร่วมกัน โดยที่ไม่มีทายาทภาคีรูดร่วมรับด้วย ให้ปู่ได้รับส่วนแบ่งดังนี้ คือ ให้ปู่ได้รับส่วนที่มากที่สุดระหว่าง

- (1) ให้ปู่ได้รับส่วนแบ่งเท่า ๆ กับพี่น้อง โดยถือว่าปู่เสมือนพี่น้องคนหนึ่ง
- (2) ให้ปู่ได้รับ $\frac{1}{3}$ ของทรัพย์มรดกทั้งหมด

กรณีที่ให้ปู่ได้รับส่วนที่มากที่สุดระหว่างข้อ (1) กับ (2) นั้นมี 3 สภาพด้วยกัน คือ สภาพที่หนึ่ง การแบ่ง โดยให้ถือว่าปู่เสมือนพี่น้องชายคนหนึ่ง ซึ่งเป็นผลที่ดีที่สุดสำหรับปู่ โดยมีกฎเกณฑ์ว่า จำนวนของพี่น้องนั้นจะต้องมีน้อยกว่าสองเท่าของปู่ มีทั้งหมด 5 ตัวอย่างด้วยกันดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1.1

	3
ปู่	2
พี่น้องสาว	1

ตัวอย่างที่ 1.2

	4
ปู่	2
พี่น้องสาว	1
พี่น้องสาว	1

ตัวอย่างที่ 1.3

	2
ปู่	1
พี่น้องชาย	1

ตัวอย่างที่ 1.4

	5
ปู่	2
พี่น้องชาย	2
พี่น้องสาว	1

ตัวอย่างที่ 1.5

	5
ปู่	2
พี่น้องสาว	1
พี่น้องสาว	1
น้องสาว	1

จากตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมด เราจะพบว่าจำนวนของพี่น้องนั้นน้อยกว่าสองเท่าของปู่ และไม่มีทายาทภาคีรุกร่วมอยู่ด้วย การแบ่งเท่า ๆ กันจะเป็นผลดีที่สุดสำหรับปู่

สภาพที่สอง การให้ปู่ได้รับ $\frac{1}{3}$ ของทรัพย์เป็นผลดีที่สุดสำหรับปู่ โดยมีกฎเกณฑ์ว่าจำนวนของพี่น้องจะต้องมีมากกว่าสองเท่าของปู่ จะเป็นพี่น้องชายตั้งแต่สองคนขึ้นไป หรือพี่น้องสาวจำนวนสี่คนขึ้นไปก็ตาม ดังตัวอย่างทั้งสามดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 2.1

		3x3	9	9
$\frac{1}{3}$	ปู่	1	3	3
	พี่น้องชาย	2	6	2
	พี่น้องชาย			2
	พี่น้องชาย			2

ตัวอย่างที่ 2.2

		3x5	15	15
	ปู่	1	5	5
	พี่น้องชาย	2	10	4
	พี่น้องชาย			4
	พี่น้องสาว			2

ตัวอย่างที่ 2.3

	3x5	15	15
ปู่	1	5	5
พี่น้องสาว	2	10	2
พี่น้องสาว			2
พี่น้องสาว			2
พี่น้องสาว			2
พี่น้องสาว			2

จากตัวอย่างทั้งสามที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า จำนวนพี่น้องนั้นมีมากกว่าสองเท่าของปู่ และไม่มีทายาทภาคีรุกร่วมรับมรดกอยู่ด้วย ส่วนแบ่ง $1/3$ จึงเป็นผลดีที่สุดสำหรับปู่

สภาพที่สาม การแบ่งกันกับการให้ปู่ได้รับ $1/3$ มีผลเท่ากันสำหรับปู่ โดยมีกฎเกณฑ์อยู่ว่าจำนวนพี่น้องต้องเท่ากับสองเท่าของปู่ มีสามตัวอย่างด้วยกันคือ

ตัวอย่างที่ 3.1

	3
ปู่	1
พี่น้องชาย	1
พี่น้องชาย	1

ตัวอย่างที่ 3.2

ปู่	1	2
พี่น้องชาย	2	2
พี่น้องสาว		1
พี่น้องสาว		1

ตัวอย่างที่ 3.3

	3x2	6
ปู่	1	2
พี่น้องสาว	2	1
พี่น้องสาว		1
พี่น้องสาว		1
พี่น้องสาว		1

จากตัวอย่างทั้งสามจะเห็นว่า จำนวนพี่น้องมีจำนวนเป็นสองเท่าของปู่ ไม่มีทายาทภาคีรุกร่วมรับมรดกด้วย การให้ปู่ $\frac{1}{3}$ ของทรัพย์ หรือการแบ่งจะมีผลเท่ากันสำหรับปู่

กรณีที่สอง ปู่ร่วมรับมรดกกับพี่น้องภาคีอะเศาะบะฮฺพวกเดียว จะเป็นพี่น้องชายร่วมบิดามารดาหรือพี่น้องชายร่วมบิดาโดยมีทายาทภาคีรุกร่วมอยู่ด้วย

ทายาทภาคีรุกรูที่สามารถร่วมรับมรดกกับปู่และพี่น้องได้นั้นมี 6 คนด้วยกัน คือ สามี มารดา ภรรยาคนเดียวหรือหลายคน ย่า ชายคนเดียวหรือหลายคน บุตรสาวคนเดียวหรือหลายคน และหลานสาวคนเดียวหรือหลายคน

การแบ่งมรดกระหว่างปู่กับพี่น้องในกรณีนี้ให้ปู่เลือกวิธีหนึ่งวิธีใดในสามวิธีต่อไปนี้มีผลดีที่สุดสำหรับปู่คือ การแบ่ง การรับ $\frac{1}{3}$ ของทรัพย์ที่เหลือ และการรับ $\frac{1}{6}$ ของทรัพย์ทั้งหมด

สำหรับปู่ในกรณีนี้มี 7 สภาพด้วยกัน

สภาพที่หนึ่ง การแบ่งดีกว่าส่วนได้ของปู่ $\frac{1}{3}$ ของทรัพย์ที่เหลือ และดีกว่า $\frac{1}{6}$ ของทรัพย์ทั้งหมด โดยมีกฎเกณฑ์ว่า

1) ส่วนที่เหลือจากภาคีรุกรูมีจำนวนครึ่งหนึ่งของทรัพย์มรดกหรือมากกว่า และจำนวนของพี่น้องน้อยกว่าสองเท่าของปู่ หรือ

2) ส่วนที่เหลือน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของทรัพย์และมากกว่าเศษหนึ่งส่วนสาม ($\frac{1}{3}$) และจำนวนของพี่น้องเท่ากับปู่หรือน้อยกว่า หรือ

3) ทรัพย์ที่เหลือจำนวนเท่าเศษหนึ่งส่วนสาม ($\frac{1}{3}$) ของทรัพย์และพี่น้องมีจำนวนน้อยกว่าปู่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1.1

		4
	ภรรยา	1
	ปู่	2
	พี่น้องสาว	1

ตัวอย่างที่ 1.2

		6
1/2	บุตรสาว	3
	ปู่	2
	พี่น้องสาว	1

ตัวอย่างที่ 1.3

		3
1/3	มารดา	1
	ปู่	1
	พี่น้องชาย	1

ตัวอย่างที่ 1.4

		2x2	4
1/2	สามี	1	2
	ปู่	1	1
	น้องชาย		1

ตัวอย่างที่ 1.5

		4 x 5	20	20
1/4	ภรรยา	1	5	5
	ปู่	3	15	6
	พี่น้องชาย			6
	พี่น้องสาว			3

ตัวอย่างที่ 1.6

		12x5	60	60
1/4	ภรรยา	3	15	15
1/6	ย่า	2	10	10
	ปู่	7	35	14
	พี่น้องสาว			7
	พี่น้องสาว			7
	พี่น้องสาว			7

ตัวอย่างที่ 1.7

		2x5	10	10
1/2	บุตรสาว	1	5	5
	ปู่	1	5	2
	พี่น้องชาย			2
	พี่น้องสาว			1

ตัวอย่างที่ 1.8

		12x2	24	24
1/3	มารดา	4	8	8
1/4	ภรรยา	3	6	6
	ปู่	5	10	5
	พี่น้องชาย			5

ตัวอย่างที่ 1.9

		3 x3	9	9
2/3	บุตรสาว	2	6	3
	บุตรสาว			3
	ปู่	1	3	2
	พี่น้องสาว			1

จากตัวอย่างที่ 1.1-1.7 พบว่า ทายาทที่รับมรดกภาคีรัฐหนึ่งคนหรือมากกว่า รับมรดกร่วมกับปู่กับพี่น้อง และทรัพย์ที่เหลือจากภาคีรัฐครึ่งหนึ่งของทรัพย์ หรือมากกว่า นอกจากพบว่าพี่น้องมีจำนวนน้อยกว่าสองเท่าของปู่

ในตัวอย่างที่ 1.8 ส่วนที่เหลือน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของทรัพย์และมากกว่า $\frac{1}{3}$ และจำนวนพี่น้องเท่ากับปู่

ในตัวอย่างที่ 1.9 ส่วนที่เหลือ $\frac{1}{3}$ เท่านั้น และจำนวนพี่น้องน้อยกว่าปู่ ส่วนได้ที่เป็นประโยชน์มากที่สุดสำหรับปู่ได้แก่ การแบ่งกันกับพี่น้อง
สภาพที่สอง เศษหนึ่งส่วนสาม ($\frac{1}{3}$) ของทรัพย์ที่เหลือเป็นผลดีสำหรับปู่มากกว่าการแบ่งกันและ $\frac{1}{6}$ ของทรัพย์ทั้งหมด โดยมีกฎเกณฑ์ว่า

1. ทรัพย์ที่เหลือจะต้องมากกว่าครึ่งหนึ่ง
2. จำนวนพี่น้องมีมากกว่าสองเท่าของปู่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 2.1

		4x3	12	12
1/4	ภรรยา	1	3	3
	ปู่	1	3	3
	พี่น้องชาย	2	6	2
	พี่น้องชาย			2
	พี่น้องชาย			2

ตัวอย่างที่ 2.2

		6x3	18	18
1/6	มารดา	1	3	3
1/3 ของทรัพย์ที่เหลือ	ปู่	5	15	5
	พี่น้องชาย			4
	พี่น้องชาย			4
	พี่น้องสาว			2

ตัวอย่างที่ 2.3

		6x3	18	18
1/6	ย่า	1	3	3
1/3 ของทรัพย์สินที่เหลือ	ปู่			5
	พี่น้องชาย	5	15	4
	พี่น้องสาว			2
	พี่น้องสาว			2
	พี่น้องสาว			2

ตัวอย่างที่ 2.4

		4x5	20	20
1/4	ภรรยา	1	5	5
1/3 ของทรัพย์สินที่เหลือ	ปู่	1	5	5
	พี่น้องสาว	2	10	2
	พี่น้องสาว			2
	พี่น้องสาว			2
	พี่น้องสาว			2
	พี่น้องสาว			2

ตัวอย่างที่ 2.5

		12x3	36x3	108
1/4	ภรรยา	3	9	27
1/6	มารดา	2	6	18
1/3 ของทรัพย์สินที่เหลือ	ปู่		7	21
	พี่น้องชาย	7	14	14
	พี่น้องชาย			14
	พี่น้องชาย			14

เมื่อพิจารณาตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมด พบว่ามีทายาทที่รับภาคีรฐเพียงอัตราเดียวหรือสองอัตรา ทรัพย์สินที่ยังเหลืออยู่มากกว่าครึ่งหนึ่ง และจำนวนพี่น้องก็มากกว่าสองเท่าของปู่ ฉะนั้นส่วนที่เป็นประโยชน์มากที่สุดสำหรับปู่ คือ $1/3$ ของทรัพย์ที่เหลือ

สภาพที่สาม เศษหนึ่งส่วนหก ($1/6$) ของทรัพย์มีประโยชน์สำหรับปู่มากกว่าการแบ่ง และเศษหนึ่งส่วนสาม ($1/3$) ของทรัพย์ที่เหลือ โดยมีกฎเกณฑ์ว่า

1. ทรัพย์ที่เหลือจะต้องน้อยกว่าครึ่งหนึ่งและมากกว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ ($1/4$) และจำนวนพี่น้องจะต้องมากกว่าหนึ่งเท่าของปู่ หรือ
2. เมื่อทรัพย์ที่เหลือมีจำนวนเศษหนึ่งส่วนสี่ ($1/4$) เท่านั้น และจำนวนพี่น้องมีหนึ่งเท่าของปู่หรือมากกว่า
3. เมื่อจำนวนทรัพย์ที่เหลือน้อยกว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ ($1/4$) แล้ว เศษหนึ่งส่วนหก ($1/6$) ก็เป็นผลดีที่สุดสำหรับปู่

ตัวอย่างเช่น เจ้ามรดกได้เสียชีวิต มีทายาทที่รับมรดกได้คือ

- 3.1 บุตรสาว มารดา ปู่ พี่น้องชาย พี่น้องหญิง หรือ
- 3.2 หลานสาว ภรรยา ปู่ และพี่น้องสาวสามคน หรือ
- 3.3 บุตรสาว สามิ ปู่ และพี่น้องชาย หรือ
- 3.4 บุตรสาวสองคน ภรรยา ปู่ และพี่น้องสาว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 3.1

		6x3	18	18
1/2	บุตรสาว	3	9	9
1/6	มารดา	1	3	3
1/6	ปู่	1	3	3
	พี่น้องชาย	1	3	2
	พี่น้องหญิง			1

ตัวอย่างที่ 3.2

		24x3	72	72
1/2	บุตรสาว	12	36	36
1/8	ภรรยา	3	9	9
1/6	ปู่	4	12	12
	พี่น้องสาว			5
	พี่น้องสาว	5	15	5
	พี่น้องสาว			5

ตัวอย่างที่ 3.3

		12
1/2	บุตรสาว	6
1/4	สามี	3
1/6	ปู่	2
	พี่น้องชาย	1

ตัวอย่างที่ 3.4

		24	24
2/3	บุตรสาว	16	8
	บุตรสาว		8
1/8	ภรรยา	3	3
1/6	ปู่	4	4
	พี่น้องสาว	1	1

เมื่อพิจารณาตัวอย่างทั้ง 4 แล้ว พบว่าในสองตัวอย่างแรก (3.1 - 3.2) ส่วนที่เหลือจากภาคปริภูมิต่ำกว่า $1/2$ และมากกว่า $1/4$ ในตัวอย่างที่สาม (3.3) ส่วนที่เหลือจากภาคปริภูมิเท่ากับ $1/4$ พอดี และในตัวอย่างที่สี่ (3.4) ส่วนที่เหลือจากภาคปริภูมิต่ำกว่า $1/4$ จำนวนพี่น้องในสองตัวอย่างแรกมีจำนวนมากกว่า 1 เท่าของปู่ ส่วนในตัวอย่างที่สาม (3.3) จำนวนพี่น้อง

เท่ากับปู่ และในตัวอย่างที่สี่ (3.4) จำนวนพี่น้องน้อยกว่า 1 เท่าของปู่ ส่วนที่เป็นผลดีที่สุดสำหรับปู่ในตัวอย่างทั้งหมด คือ $1/6$

สภาพที่สี่ ปู่จะได้รับผลเท่ากันระหว่างการแบ่งและ $1/3$ ของทรัพย์สินที่เหลือ และทั้งสองจะเป็นผลดีสำหรับปู่มากกว่าการรับ $1/6$ ของทรัพย์สินทั้งหมด โดยมีกฎเกณฑ์ว่าทรัพย์สินที่เหลือจะต้องมากกว่า $1/2$ และพี่น้องจะต้องมีจำนวนเป็นสองเท่าของปู่ เช่น เจ้ามรดกได้เสียชีวิตโดยมีทายาทรับมรดกดังนี้

- 4.1 ภรรยา ปู่ และพี่น้องสาว 4 คน หรือ
- 4.2 มารดา ปู่ และพี่น้องชาย 2 คน หรือ
- 4.3 ภรรยา มารดา ปู่ และพี่น้องสาว 4 คน หรือ
- 4.4 ภรรยา มารดา ปู่ และพี่น้องชาย 2 คน หรือ
- 4.5 มารดา ปู่ พี่น้องชาย และพี่น้องสาว 2 คน ดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 4.1

		4x2	8	8
1/4	ภรรยา	1	2	2
	ปู่	1	2	2
	พี่น้องสาว	2	4	1
	พี่น้องสาว			1
	พี่น้องสาว			1
	พี่น้องสาว			1

ตัวอย่างที่ 4.2

		6x3	18	18
1/6	มารดา	1	3	3
	ปู่	5	15	5
	พี่น้องชาย			5
	พี่น้องชาย			5

ตัวอย่างที่ 4.3

		12x6	72	72
1/4	ภรรยา	3	18	18
1/6	มารดา	2	12	12
	ปู่	7	42	14
	พี่น้องสาว			7
	พี่น้องสาว			7
	พี่น้องสาว			7
	พี่น้องสาว			7

ตัวอย่างที่ 4.4

		12x3	36
1/4	ภรรยา	3	9
1/6	มารดา	2	6
	ปู่	7	7
	พี่น้องชาย		7
	พี่น้องชาย		7

ตัวอย่างที่ 4.5

		6x6	36	36
1/6	มารดา	1	6	6
	ปู่	5	30	10
	พี่น้องชาย			10
	พี่น้องสาว			5
	พี่น้องสาว			5

เมื่อพิจารณาจากบรรดาตัวอย่างทั้งหมดแล้วพบว่า

1. ในบรรดาตัวอย่างดังกล่าวนั้นมีทายาทรับมรดกภาคไฟรภูร่วมกับปู่และพี่น้องด้วย ในบางตัวอย่างมีผู้รับภาคไฟรภู 1 อัตรา บางตัวอย่างก็มีผู้รับภาคไฟรภู 2 อัตรา
2. ทรัพย์ที่เหลือจากภาคไฟรภูนั้นมากกว่าครึ่งหนึ่งของทรัพย์มรดกทั้งหมด

3. พี่น้องมีจำนวนเป็นสองเท่าของปู่

4. ส่วนได้ของปู่จะเท่ากัน ระหว่างการแบ่งทรัพย์สินระหว่างปู่กับพี่น้อง กับการรับ $\frac{1}{3}$ ของทรัพย์สินที่เหลือจากภาคีพินัย ซึ่งทั้งสองอย่างเป็นผลดีสำหรับปู่มากกว่าการได้รับ $\frac{1}{6}$ ของทรัพย์สินมรดกทั้งหมด (al-Khatib, 1998 : 194)

สภาพที่ห้า ปู่จะได้รับผลเท่ากันระหว่าง $\frac{1}{3}$ ของทรัพย์สินที่เหลือ กับการรับ $\frac{1}{6}$ ของทรัพย์สินมรดกทั้งหมด ซึ่งทั้งสองเป็นผลดีสำหรับปู่มากกว่าการแบ่งระหว่างปู่กับบรรดาพี่น้อง โดยมีกฎเกณฑ์ว่า

1. จำนวนทรัพย์สินที่เหลือจะต้องมีจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งของกองมรดก และ

2. จำนวนพี่น้องจะต้องมากกว่า 2 เท่าของปู่

ตัวอย่างเช่น เจ้ามรดกเสียชีวิตและมีทายาทผู้รับมรดกดังนี้

5.1 สามีนี้อายุ 3 คน

5.2 บุตรสาว 2 และพี่น้องสาว 5 คน

5.3 หลานสาว 2 และพี่น้องชาย 3 คน พี่น้องสาว 1 คน

ดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 5.1.1

		6x3	18	
$\frac{1}{2}$	สามีนี้อายุ	3	9	
$\frac{1}{6}$	ปู่	1	3	
	พี่น้องชาย			2
	พี่น้องชาย	2	6	2
	พี่น้องชาย			2

ปู่ได้รับ $\frac{1}{6}$ ของทรัพย์สินทั้งหมด

ตัวอย่างที่ 5.1.2

		2x3	6x3	18		
1/2	สามี	1	3	9		
1/3	ปู่	1	3	1		
	พี่น้องชาย			2	6	2
	พี่น้องชาย					2
	พี่น้องชาย					2

ปู่ได้รับ $1/6$ ของทรัพย์สินที่เหลือ

ตัวอย่างที่ 5.2.1

		6x5	30	
1/2	บุตรสาว	3	15	
1/6	ปู่	1	5	
	พี่น้องสาว	2	10	2
	พี่น้องสาว			2
	พี่น้องสาว			2
	พี่น้องสาว			2
	พี่น้องสาว			2

ตัวอย่างที่ 5.2.2

		2x3	6x5	30	
1/2	บุตรสาว	1	3	15	
1/3ของทรัพย์สินที่เหลือ	ปู่		1	5	
	พี่น้องสาว	1	2	10	2
	พี่น้องสาว				2
	พี่น้องสาว				2
	พี่น้องสาว				2
	พี่น้องสาว				2

ปู่ได้รับ $1/3$ ของทรัพย์สินที่เหลือ

ตัวอย่างที่ 5.3.1		6x7	42	
1/2	หลานสาว	3	21	
1/6	ปู่	1	7	
	พี่น้องชาย	2	14	4
	พี่น้องชาย			4
	พี่น้องชาย			4
	พี่น้องสาว			2

ปู่ได้รับ $1/6$ ของทรัพย์สินทั้งหมด

ตัวอย่างที่ 5.3.2

		2x3	6x7	42	
1/2	หลานสาว	1	3	21	
1/3 ของทรัพย์สินที่เหลือ	ปู่	1	1	7	
	พี่น้องชาย		2	14	4
	พี่น้องชาย				4
	พี่น้องชาย				4
	พี่น้องสาว	2			

ปู่ได้รับ $1/3$ ของทรัพย์สินที่เหลือ

เมื่อพิจารณาจากตัวอย่างแล้วพบว่า

1. ในบรรดาตัวอย่างมีผู้รับมรดกภาคปริภูมิ 1 อัตราเท่านั้น
2. ทรัพย์สินที่เหลือจากภาคปริภูมิมีจำนวนครึ่งหนึ่งของทรัพย์สินมรดก
3. จำนวนพี่น้องมากกว่า 2 เท่าของปู่
4. การรับมรดกของปู่ในอัตรา $1/3$ ของทรัพย์สินที่เหลือและ $1/6$ ของทรัพย์สินมรดกทั้งหมดเป็นผลดีสำหรับปู่มากกว่าการแบ่งทรัพย์สินที่เหลือระหว่างปู่กับพี่น้อง

สภาพที่หก การแบ่งทรัพย์สินระหว่างปู่กับพี่น้อง มีผลเท่ากับการรับ $1/6$ ของทรัพย์สินมรดก ซึ่งเป็นผลดีสำหรับปู่มากกว่าการรับ $1/3$ ของทรัพย์สินที่เหลือจากภาคปริภูมิ โดยมีกฎเกณฑ์ว่า

ก. ทรัพย์ที่เหลือจากภาคีรฐจะต้องมีจำนวน $1/3$ ของทรัพย์ทั้งหมด และจำนวนพี่น้องจะต้องเท่ากับปู่ หรือ

ข. ทรัพย์ที่เหลือมีจำนวน $1/4$ ของทรัพย์ทั้งหมด และจำนวนพี่น้องจะต้องน้อยกว่าปู่ เช่นเจ้ามรดกเสียชีวิต มีทายาทมีทายาทที่รับมรดกได้แก่

6.1 บุตรสาว 2 คน ปู่และพี่น้องชาย

6.2 สามีบุตรสาว ปู่และพี่น้องสาว ดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 6.1.1

			3x2	6
2/3	บุตรสาว	2	4	2
	บุตรสาว			2
	ปู่	1	2	1
	พี่น้องชาย			1

ตัวอย่างที่ 6.1.2

			6	
2/3	บุตรสาว		4	2
	บุตรสาว			2
1/6	ปู่			1
	พี่น้องชาย			1

ตัวอย่างที่ 6.2.1

			4 x 3	12
1/4	สามี		1	3
1/2	บุตรสาว		2	6
	ปู่		1	3
	พี่น้องสาว			2
				1

ตัวอย่างที่ 6.2.2

		12
1/4	สามี	3
1/2	บุตรสาว	6
1/6	ปู่	2
	พี่น้องสาว	1

สภาพที่เจ็ด การมีผลเท่ากันสำหรับปู่ ระหว่างการแบ่ง การได้รับ $1/3$ ของทรัพย์สินที่เหลือ และการได้รับ $1/6$ ของทรัพย์สินมรดก โดยมีกฎเกณฑ์ว่า ทรัพย์สินที่เหลือจะต้องเท่ากับครึ่งหนึ่งของทรัพย์สินมรดก และพี่น้องจะต้องมีจำนวนเป็น 2 เท่าของปู่ เช่น ผู้ตายมีทายาทที่รับมรดกได้ ได้แก่

- 7.1 สามี ปู่ และพี่น้องชายสองคน หรือ
- 7.2 บุตรสาว ปู่ พี่น้องชาย 1 คน และพี่น้องสาว 2 คน หรือ
- 7.3 หลานสาว ปู่ และพี่น้องสาว 4 คน ดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 7.1.1

		2 x 3	6
1/2	สามี	1	3
	ปู่	1	1
	พี่น้องชาย		1
	พี่น้องชาย		1

ปรับส่วนแบ่งระหว่างปู่กับพี่น้อง

ตัวอย่างที่ 7.1.2

		2 x 3	6
1/2	สามี	1	3
1/3 ของทรัพย์สินที่เหลือ	ปู่		1
	พี่น้องชาย		1
	พี่น้องชาย		1

ปรับ $1/3$ ของทรัพย์สินที่เหลือ

ตัวอย่างที่ 7.1.3

		6
1/2	สามี	3
1/6	ปู่	1
	พี่น้องชาย	1
	พี่น้องชาย	1

ปู่รับ 1/6 ของทรัพย์สินทั้งหมด

ตัวอย่างที่ 7.2.1

		2 x 6	12
1/2	บุตรสาว	1	6
	ปู่	1	2
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องชาย		2

ปู่รับส่วนแบ่งระหว่างปู่กับพี่น้อง

ตัวอย่างที่ 7.2.2

		2 x 6	12
1/2	บุตรสาว	1	6
1/3 ของทรัพย์สินที่เหลือ	ปู่	1	2
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องชาย		2

ปู่รับ 1/3 ของทรัพย์สินที่เหลือ

ตัวอย่างที่ 7.2.3

		2 x 6	12
1/2	บุตรสาว	1	6
1/6	ปู่	1	2
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องชาย		2

ปู่รับ 1/6 ของทรัพย์ทั้งหมด

ตัวอย่างที่ 7.3.1

		2 x 6	12
1/2	หลานสาว	1	6
	ปู่	1	2
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องสาว		1

ปู่รับส่วนแบ่งระหว่างปู่กับพี่น้อง

ตัวอย่างที่ 7.3.2

		2 x 6	12
1/2	หลานสาว	1	6
1/3 ของทรัพย์ที่เหลือ	ปู่	1	2
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องสาว		1

ปู่รับ 1/3 ของทรัพย์ที่เหลือ

ตัวอย่างที่ 7.3.3

		2 x 6	12
1/2	หลานสาว	1	6
1/6	ปู่	1	2
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องสาว		1
	พี่น้องสาว		1

ปู่รับ 1/6 ของทรัพย์ทั้งหมด

จากตัวอย่างทั้งสามนี้ จะเห็นได้ว่ามีผู้รับมรดกภาคีรูดหนึ่งขงจำนวนทรัพย์มรดก และเหลือมรดกอีกครึ่งหนึ่ง มีจำนวนพี่น้องเป็นสองเท่าของปู่ การแบ่งมรดกทั้งสามวิธีจึงมีผลเท่ากันสำหรับปู่

กรณีที่สาม ที่ปู่ร่วมรับมรดกกับพี่น้องสองพวกด้วยกัน โดยที่ไม่มีผู้ร่วมรับมรดกภาคีรูดอยู่ด้วย

กรณีที่ดี ปู่ร่วมรับมรดกกับพี่น้องสองพวกด้วยกัน โดยมีผู้รับมรดกภาคีรูดร่วมอยู่ด้วย

คำว่า พี่น้องสองพวก ในที่นี้หมายถึงพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน และพี่น้องร่วมแต่บิดา

ทั้งสองกรณีนี้ปู่จะเสียเปรียบ เพราะหากผู้ตายมีทายาทรับมรดกร่วมกับปู่ทั้งพี่น้องร่วมบิดามารดา และพี่น้องร่วมแต่บิดา พี่น้องร่วมแต่บิดาก็จะมีสิทธิรับมรดกด้วย แต่สิทธิของพี่น้องร่วมแต่บิดาจะตกเป็นของพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน เพราะพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันจะกันสิทธิ์ของพี่น้องร่วมแต่บิดา แต่ปู่ไม่สามารถกันสิทธิ์พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้ในทั้งสองกรณี

ตัวอย่างของกรณีที่ดี ผู้หนึ่งตาย มีทายาทที่รับมรดกได้ คือ ปู่ พี่น้องชายร่วมบิดามารดาเดียวกัน และพี่น้องชายร่วมแต่บิดา ทั้งสามคนจะได้รับส่วนแบ่งเท่ากันคือคนละ 1 ส่วน แต่ส่วนของพี่น้องชายร่วมแต่บิดาจะตกเป็นของพี่น้องชายร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องชายร่วมบิดามารดาเดียวกันจึงได้รับสองส่วน ส่วนปู่ก็จะได้รับ 1 ส่วนเหมือนเดิม ดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางตัวอย่างกรณีที่ 3

		3	3
ปู่		1	1
พี่น้องชายร่วมบิดามารดา		1	2
พี่น้องชายร่วมแต่บิดา		1	-

ตัวอย่างของกรณีที่สี่ ผู้ตายมีทายาทที่รับมรดกได้ คือ ภรรยา ปู่ พี่น้องชายร่วมบิดามารดา พี่น้องชายร่วมแต่บิดาเดียวกัน ดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางตัวอย่างกรณีที่ 4

		4	4	4
1/4	ภรรยา	1	1	1
	ปู่	3	1	1
	พี่น้องชายร่วมบิดามารดา		1	2
	พี่น้องชายร่วมแต่บิดา		1	-

2.13.5 กรณีอัครีเยฮู ()

สาเหตุที่เรียกกรณีนี้ว่า อัครีเยฮูนั้น มีผู้กล่าวว่า เพราะกรณีนี้ขัดกับกฎเกณฑ์ของ ซัยคุ บิน ซาบิต บางท่านกล่าวว่า เพราะกรณีนี้ขัดกับกฎเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมายมรดก

สิ่งที่กรณีนี้ขัดกับกฎเกณฑ์ของท่านซัยคุ บินซาบิต และกฎเกณฑ์ของกฎหมายมรดก ก็คือ การเพิ่มส่วนแบ่งของกองมรดก และการลดส่วนได้ของทายาท (อัลอาวล) ในกรณีที่มีผู้รับมรดกภาคอะเศาะบะฮะฮุอยู่ ซึ่งเป็นการขัดกับกฎเกณฑ์ของท่านซัยคุ บินซาบิต และกฎเกณฑ์โดยทั่วไปของการแบ่งมรดก

องค์ประกอบของกรณีอัครีเยฮูประกอบด้วยทายาทดังนี้ คือ สามี มารดา ปู่ พี่น้องสาว (ร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดา)

ตามกฎเกณฑ์แล้ว พี่น้องสาวจะไม่ได้รับเลย เพราะที่เหลือจากทรัพย์มรดกนั้นเป็นส่วนได้ของปู่ คือ $1/6$ ตามทัศนะของท่าน อิหม่ามอะบูหะนีฟะฮุ และท่านอิหม่ามอะหฺมัด

ตามทัศนะของท่านอิหม่ามมาลิก ท่านอิหม่ามซาฟีอีห์และส่วนใหญ่ของนักกฎหมายอิสลามแล้ว ถ้ากำหนดให้ปู่ได้รับเศษ $1/6$ ของส่วนที่เหลือของกองมรดก และให้พี่น้องสาวได้รับ $1/2$ และเอา $1/2$ รวมกับ $1/6$ ของปู่ ส่วนแบ่งของกองมรดกจะเพิ่มจาก 6 เป็น 9 แล้วเอาส่วนได้ของปู่กับพี่น้องสาวรวมกันแล้วแบ่งตามกฎเกณฑ์ระหว่างทายาทชายกับทายาทหญิงคือทายาทชายได้สองเท่าของทายาทหญิง (al-Baqari, 1984 : 110) ดังตารางตัวอย่างต่อไปนี้

		6 x 9	9 x 3	27	27
1/2	สามี	3	3	9	9
1/3	มารดา	2	2	6	6
1/6	ปู่	1	4	12	8
1/2	พี่น้องหญิง	3			4

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า ปู่ได้รับ $1/6$ ซึ่งน้อยกว่าส่วนได้ของพี่น้องสาว คือ $1/2$ แต่เมื่อเอาส่วนได้ของทั้งสองรวมกันแล้ว และแบ่งตามกฎเกณฑ์ของทายาทชายและทายาทหญิงทำให้ปู่ได้เปรียบและได้รับส่วนแบ่งมากกว่าพี่น้องสาว

2.13.6 สรุปวิธีการรับมรดกร่วมกันของปู่กับพี่น้องตามทัศนะของนักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่

1. เมื่อปู่รับมรดกร่วมกับพี่น้องพวกเดียว (พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน หรือพี่น้องร่วมแต่บิดา) และไม่มีทายาทที่รับภาคไฟรฎอยู่ด้วย ให้ปู่เลือกเอาระหว่าง 2 วิธีคือ
 - ก. การแบ่งทรัพย์มรดกระหว่างปู่กับพี่น้อง โดยปู่เสมือนพี่น้องคนหนึ่งแล้วแบ่งตามกฎเกณฑ์ทายาทชายได้รับสองเท่าของทายาทหญิง
 - ข. การรับเศษหนึ่งส่วนสาม (1/3) ของปู่จากกองมรดกทั้งหมด เมื่อปู่ได้รับผลประโยชน์มากกว่าการแบ่งกับบรรดาพี่น้อง
2. เมื่อมีทายาทที่รับภาคไฟรฎร่วมรับมรดกกับปู่และพี่น้อง ให้ปู่เลือกระหว่าง 3 วิธีด้วยกันคือ
 - ก. การแบ่งระหว่างปู่กับพี่น้อง เสมือนปู่เป็นพี่น้องคนหนึ่ง โดยชายได้รับสองเท่าของหญิง
 - ข. การรับเศษหนึ่งส่วนสามของทรัพย์มรดกที่เหลือจากภาคไฟรฎ
 - ค. การรับเศษหนึ่งส่วนหกของทรัพย์มรดกทั้งหมด โดยในทุกกรณีปู่จะต้องได้รับไม่น้อยกว่า เศษหนึ่งส่วนหก
3. เมื่อทรัพย์มรดกที่เหลือจากภาคไฟรฎ เศษหนึ่งส่วนหกให้เป็นสิทธิของปู่ โดยพี่น้องไม่มีสิทธิรับ นอกจากกรณีของ อักคะริยะฮู เท่านั้น
4. เมื่อทรัพย์มรดกเหลือน้อยกว่าเศษหนึ่งส่วนหก หรือทรัพย์มรดกหมดภายหลังจากการแบ่งทรัพย์ให้ทายาทภาคไฟรฎ ให้ปู่ได้รับเศษหนึ่งส่วนหก และเพิ่มส่วนในกองมรดก (อัลอาวัด) ส่วนพี่น้องก็หมดสิทธิในการรับมรดกไป
5. เมื่อพี่น้องที่ร่วมรับมรดกกับปู่มีทั้งพี่น้องร่วมบิดามารดา และพี่น้องที่ร่วมแต่บิดาแล้ว พี่น้องร่วมบิดามารดาก็จะกันสิทธิ์พี่น้องร่วมแต่บิดา เว้นแต่ในกรณีของ มุอาอะฮู ที่พี่น้องร่วมบิดามารดาน้อยกว่าสองเท่าของปู่ ให้นับพี่น้องร่วมแต่บิดารวมกับพี่น้องร่วมบิดามารดาเพื่อให้พี่น้องมีจำนวนเป็นสองเท่าของปู่หรือมากกว่า ทำให้ปู่จำเป็นต้องเลือกวิธีหนึ่งวิธีใดจาก 4 วิธีต่อไปนี้
 - ก. การแบ่งทรัพย์มรดกระหว่างปู่กับพี่น้องทั้งหมด
 - ข. การรับเศษหนึ่งส่วนสามของทรัพย์มรดกทั้งหมด (ในขณะที่ไม่มีทายาทรับมรดกภาคไฟรฎอยู่) เพราะมีผลเท่ากันกับการแบ่งสำหรับปู่
 - ค. การรับเศษหนึ่งส่วนสามของทรัพย์ที่เหลือ

ง. การรับเศษหนึ่งส่วนหกของทรัพย์ทั้งหมด (ในกรณีที่มีทายาทภาคีรภูอยู่) ซึ่งทั้งเศษหนึ่งส่วนสามของทรัพย์ที่เหลือ หรือเศษหนึ่งส่วนหกของทรัพย์ทั้งหมดเท่ากับการแบ่ง หรือดีกว่าการแบ่ง (al-Katib, 1998 : 214)

2.14 อัลอาวล์ ()

อัลอาวล์ คือ การเพิ่มส่วนแบ่งของกองมรดกและลดส่วนแบ่งของทายาททุกคน

ในการแบ่งกองมรดกให้กับทายาทภาคีรภูนั้นจะมีส่วนแบ่งเป็น 7 ส่วนแบ่งคือ ส่วนแบ่งที่เป็นสอง สาม สี่ หก แปด สิบบสอง และยี่สิบสี่ การแบ่งกองมรดกให้ทายาทภาคีรภูนั้นแต่ละคนจะต้องแบ่งให้ได้จำนวนเลขที่สมบูรณ์ ไม่เป็นเศษส่วน เช่นนาย ก. ได้ 1/2 นาง ข. ได้ 1/3 กองมรดกจะถูกแบ่งเป็น 6 ส่วน โดยนาย ก. จะได้รับส่วนแบ่ง 3 ส่วนและนาง ข. จะได้รับ 2 ส่วน

อย่างไรก็ตามในบางกรณีไม่อาจแบ่งให้ทายาทแต่ละคนได้รับตามส่วนแบ่งที่ถูกกำหนดไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะส่วนแบ่งของทายาททั้งหมดรวมกันแล้วจะเกินส่วนแบ่งที่ถูกกำหนดไว้ของกองมรดกทั้งหมด จึงจำเป็นต้องลดส่วนแบ่งของทายาททุกคนลงตามสัดส่วนที่เท่ากัน โดยการเพิ่มส่วนแบ่งของกองมรดกให้ได้เท่ากับส่วนแบ่งของทายาทรวมกัน การดำเนินการเช่นนี้เรียกว่า “อัลอาวล์”

ส่วนแบ่งที่อาจต้องดำเนินการอาวล์นั้นมี 3 ส่วนแบ่ง คือส่วนแบ่งที่เป็นหก สิบบสอง และยี่สิบสี่ (อิสมาแอ อาลี, 2546 : 67)

ก. การอาวล์ส่วนแบ่งที่เป็นหก

ส่วนแบ่งที่เป็นหกอาจอาวล์เป็นเจ็ด แปด เก้าและสิบบ (al-Baqari, 1984 : 117)

1) ส่วนแบ่งที่เป็นหกอาวล์เป็นเจ็ด

ตัวอย่างที่ 1.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี พี่สาวร่วมบิดามารดาเดียวกันและ พี่สาวร่วมแต่บิดา

		6	7
1/2	สามี	3	3
1/2	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	3	3
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	1	1

ตัวอย่างที่ 1.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามีและพี่น้องสาวร่วมบิดามารดา 2 คน

		6	7
1/2	สามี	3	3
2/3	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	4	2
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		2

ตัวอย่างที่ 1.3 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามีและพี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 2 คน

		6	7
1/2	สามี	3	3
2/3	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	4	2
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		2

2) ส่วนแบ่งที่เป็นหกอวล์เป็นแปด

ตัวอย่างที่ 2.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี พี่สาวร่วมบิดามารดา 1 คน พี่สาวร่วมแต่บิดา 1 คน พี่สาวร่วมแต่มารดา 1 คน

		6	8
1/2	สามี	3	3
1/2	พี่สาวร่วมบิดามารดา	3	3
1/6	พี่สาวร่วมแต่บิดา	1	1
1/6	พี่สาวร่วมแต่มารดา	1	1

ตัวอย่างที่ 2.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี น้องสาวร่วมบิดามารดา 2 คนและมารดา

		6	8
1/2	สามี	3	3
2/3	น้องสาวร่วมบิดามารดา	4	2
	น้องสาวร่วมบิดามารดา		2
1/6	มารดา	1	1

ตัวอย่างที่ 2.3 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี น้องสาวร่วมบิดามารดา 2 คนและ
น้องสาวร่วมแต่มารดา 1 คน

		6	8
1/2	สามี	3	3
2/3	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	4	2
	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา		2
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	1	1

3) ส่วนแบ่งที่เป็นหกอวล์เป็นแก้ว

ตัวอย่างที่ 3.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา 2 คน พี่ชาย
ร่วมแต่มารดา 2 คน

		6	9
1/2	สามี	3	3
2/3	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	4	2
	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา		2
1/3	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา 2 คน	2	1
	พี่ชายร่วมแต่มารดา 2 คน		1

ตัวอย่างที่ 3.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี น้องชายร่วมแต่มารดา 2 คน มารดา
และพี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 1 คน

		6	9
1/2	สามี	3	3
1/3	น้องชายร่วมแต่มารดา	2	1
	น้องชายร่วมแต่มารดา		1
1/6	มารดา	1	1

ตัวอย่างที่ 3.3 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา 1 คน พี่
น้องสาวร่วมแต่บิดา 1 คน พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา 1 คน และย่า 1 คน

		6	9
1/2	สามี	3	3
1/2	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	3	3
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	1	1
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	1	1
1/6	ย่า	1	1

4) ส่วนแบ่งที่เป็นหก อวล์เป็นสิบ

ตัวอย่างที่ 4.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา 1 คน พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 1 คน พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา 1 คน พี่น้องชายร่วมแต่มารดา 1 คนและมารดา

		6	10
1/2	สามี	3	3
1/2	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	3	3
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	1	1
1/3	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	2	1
	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา		1
1/6	มารดา	1	1

ตัวอย่างที่ 4.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 4 คน พี่น้องชายร่วมแต่มารดา 2 คน ย่า 1 คน

		6	10
1/2	สามี	3	3
2/3	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	4	1
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		1
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		1
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		1
1/3	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา	2	1
	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา		1
1/6	ย่า	1	1

ข. การอวาล์ส่วนแบ่งที่เป็นสิบสอง

ส่วนแบ่งที่เป็นสิบสอง อวาล์เป็นสิบสาม สิบห้าและสิบเจ็ด

1) ส่วนแบ่งที่เป็นสิบสอง อวาล์เป็นสิบสาม

ตัวอย่างที่ 1.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี บุตรสาว 1 คน หลานสาว 1 คนและมารดา

		12	13
1/4	สามี	3	3
1/2	บุตรสาว	6	6
1/6	หลานสาว	2	2
1/6	มารดา	2	2

ตัวอย่างที่ 1.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นภรรยา 1 คน พี่สาวร่วมบิดามารดา 2 คนและมารดา

		12	13
1/4	ภรรยา	3	3
2/3	พี่สาวร่วมบิดามารดา	8	4
	พี่สาวร่วมบิดามารดา		4
1/6	มารดา	2	2

2) ส่วนแบ่งที่เป็นสิบสอง อวาล์เป็นสิบห้า

ตัวอย่างที่ 2.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นภรรยา 1 คน พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน 1 คน พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 1 คน พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา 1 คนและมารดา

		12	15
1/4	ภรรยา	3	3
1/2	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน	6	6
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	2	2
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	2	2
1/6	มารดา	2	2

ตัวอย่างที่ 2.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามี บุตรสาว 2 คน บิดาและมารดา

		12	15
1/4	สามี	3	3
2/3	บุตรสาว	8	4
	บุตรสาว		4
1/6	บิดา	2	2
1/6	มารดา	2	2

3) ส่วนแบ่งที่เป็นสิบสอง อวล์เป็นสิบเจ็ด

ตัวอย่างที่ 3.1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นภรรยา 1 คน พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 2 คน พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา 2 คนและมารดา

		12	17
1/4	ภรรยา	3	3
2/3	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	8	4
	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		4
1/3	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	4	2
	พี่สาวร่วมแต่มารดา		2
1/6	มารดา	2	2

ตัวอย่างที่ 3.2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นภรรยา 1 คน พี่สาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน 2 คน พี่สาวร่วมแต่มารดา 2 คนและย่า 1 คน

		12	17
1/4	ภรรยา	3	3
2/3	พี่สาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน	8	4
	พี่สาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน		4
1/3	พี่สาวร่วมแต่มารดา	4	2
	พี่สาวร่วมแต่มารดา		2
1/6	ย่า	2	2

ค. การอ่าวล์ส่วนแบ่งที่เป็นยี่สิบสี่

ส่วนแบ่งที่เป็นยี่สิบสี่ อ่าวล์เป็นยี่สิบเจ็ด

ตัวอย่างที่ 1 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นภรรยา 1 คน บุตรสาว 1 คน หลานสาว 1 คน บิดาและมารดา

		24	27
1/8	ภรรยา	3	3
1/2	บุตรสาว	12	12
1/6	หลานสาว	4	4
1/6	บิดา	4	4
1/6	มารดา	4	4

ตัวอย่างที่ 2 เจ้ามรดกมีทายาทเป็นภรรยา 1 คน หลานสาว 2 คน ย่าและปู่

		24	27
1/8	ภรรยา	3	3
2/3	หลานสาว	16	8
	หลานสาว		8
1/6	ย่า	4	4
1/6	ปู่	4	4

การอ่าวล์ไม่มีบทบัญญัติในสมัยท่านนบี(ศอลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) และสมัยของท่านอบูบักร์ แต่การอ่าวล์เกิดขึ้นในสมัยของท่านอุมัร (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) มีรายงานจากท่านอิบนุอับบาส (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ว่าบุคคลแรกที่ได้บัญญัติการอ่าวล์ได้แก่ท่านอุมัร (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ในขณะที่เกิดปัญหาการแบ่งมรดกขึ้นกับท่าน ท่านจึงได้ปรึกษาหารือกับบรรดาเศาะฮาบะฮ์ในกรณีของเจ้ามรดกมีทายาทเป็นสามีและพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาสองคน ท่านได้กล่าวว่าหากท่านเริ่มแบ่งให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก่อน อีกฝ่ายหนึ่งก็จะได้รับส่วนแบ่งไม่ครบถ้วนสมบูรณ์

บุคคลแรกที่เสนอแนะให้มีการอ่าวล์ได้แก่ท่านอัลอับบาส บางท่านกล่าวว่าท่านอาลี บางท่านกล่าวว่าท่านเซด บินซาบิต แต่ที่ปรากฏชัดก็คือท่านอัลสุบกีได้กล่าวว่าท่านอุมัร (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ได้ปรึกษาหารือกับทุกคนและเขาเหล่านั้นก็มีมติให้มีการอ่าวล์ ต่อมาเมื่อสิ้นสุดสมัยของท่านอุมัร (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ท่านอิบนุอับบาส(เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ได้เปิดเผย

ความเห็นที่ขัดแย้งกับการกระทำของท่านอุมัร มีผู้กล่าวกับท่านอิบน์อับบาส(เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ว่าทำไมท่านจึงไม่พูดเรื่องนี้กับท่านอุมัร (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) ท่านกล่าวว่าท่านอุมัรเป็นผู้มีความน่าเกรงขาม น่าเกรงกลัว ฉันทก็เกรงใจท่าน (al-Baqari, 1984 : 117)

ในกาฬิอาวลันั้น บรรดานักกฎหมายอิสลามได้มีมติว่า ปู่จะได้รับส่วนแบ่ง 1/6 เมื่อร่วมรับมรดกกับทายาทภาคฟิรฎูบุคคลอื่นเช่นเดียวกับบิดา ถึงแม้จะต้องอาวลัก็ตาม (Ibn Mundhir, 1985 : 35)

การตัดสินของท่านอุมัร (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) และบรรดาเศาะหาบะฮ์ถือว่าถูกต้อง เพราะบรรดาทายาทภาคฟิรฎูทั้งหลายมีสิทธิในส่วนแบ่งของแต่ละคนที่ถูกกำหนดไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์เหมือนกัน จึงเป็นสิทธิในการรับที่เท่าเทียมกัน ดังนั้นจึงต้องลดส่วนได้ของทุกคนลง เพื่อให้มีการแบ่งที่ครบถ้วนตามจำนวนส่วนแบ่งของทุกคน ซึ่งก็เหมือนกับบรรดาเจ้าหน้าที่ทั้งหลายในกรณีที่ทรัพย์ที่ลูกหนี้มีไม่พอเท่ากับหนี้ก็ให้เจ้าหน้าที่ทั้งหลายแบ่งตามส่วนของหนี้ของแต่ละคน ซึ่งมีชัฮ์บทั้งสี่ก็ได้ยึดถือเอาความเห็นของท่านอุมัร(เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) และบรรดาเศาะหาบะฮ์ (al-Zuhaili, 1985 : 354)

ท่านอิบน์ กุฎามะฮ์กล่าวว่า “และเราไม่ทราบเลยว่าในปัจจุบันนี้มีใครยึดถือตามทัศนะของท่านอิบน์อับบาส และเราก็ไม่ทราบว่ามีความขัดแย้งกันระหว่างนักกฎหมายอิสลามในแต่ละยุคเกี่ยวกับเรื่องอาวลัเลย” (Ibn al-Qudamah, n.d. : 185)

2.15 อรรถีออดดู

2.15.1 ความหมายของอรรถีออดดู

อรรถีออดดู คือ การเพิ่มส่วนแบ่งของทายาทให้มากขึ้น และลดส่วนแบ่งของกองมรดกให้น้อยลงโดยให้เท่ากับส่วนแบ่งของทายาทรวมกัน ซึ่งตรงกันข้ามกับอัลอาวลัที่ลดส่วนแบ่งของทายาทและเพิ่มส่วนแบ่งของกองมรดก (al-Baqari, 1984 : 166)

2.15.2 ทัศนะของนักกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับอรรถีออดดู

ทัศนะที่หนึ่ง มีบัญญัติของอรรถีออดดู เป็นทัศนะของบรรดาเศาะฮาบะฮ์บางท่าน เช่นท่านอุมัร ท่านอาลี ท่านอิบน์มุัสอูด

บรรดาผู้นำมัซฮับที่เห็นด้วยกับทัศนะนี้ ได้แก่ ท่านอิหม่ามอะบูหะนีฟะฮฺ ท่านอิหม่ามอะหฺมัด และท่านอิหม่ามชาฟีอีย์ในทัศนะใหม่ของท่าน โดยมีเงื่อนไขว่า จะต้องไม่มีการจัดตั้งคลังของรัฐตามหลักการของอิสลาม

ทัศนะที่สอง ไม่มีบัญญัติของอรรีรอคฺ เป็นทัศนะของท่านเชค บินชาบิต และทัศนะของ บรรดาผู้นำมัซฮับ ได้แก่ท่านอิหม่ามมาลิก ท่านอิหม่ามชาฟีอีย์ในทัศนะเดิม (al-Khatib, 1998 : 222)

2.15.3 หลักฐานของผู้ที่เห็นว่ามิ้อรรีรอคฺ

คำตรัสของพระองค์อัลลอฮฺตะอาลาที่ว่า

﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

ความว่า “และญาติทางสายโลหิตบางคนมีสิทธิมากกว่าบางคนในคัมภีร์ของอัลลอฮฺ แท้จริงพระองค์อัลลอฮฺเป็นผู้ทรงรอบรู้ทุกสิ่ง” (สุเราะฮฺอัลอัมฟาละอายะฮฺที่ 75)

จากอายะฮฺดังกล่าว กองมรดกนั้นจะถูกแบ่งให้กับทายาทภาคฟรัฎุและทายาทภาค อะเศาะบะฮฺเท่านั้น หากไม่มีทายาทดังกล่าวแล้วก็ให้แบ่งให้กับทายาทภาคชะวิลอฮฺฮาม

คำกล่าวของท่านนบี (คือลัลลอฮฺอะลยฮฺวะสัลลิม) ให้กับท่านสะอัด บินอบีวัค ก้อศ ในการทำพินัยกรรมของเขาว่า “เศษหนึ่งส่วนสาม และเศษหนึ่งส่วนสามก็มากแล้ว” ภายหลังจากที่ท่านสะอัดได้กล่าวว่า “ไม่มีผู้ใดรับมรดกของข้าพเจ้า นอกจากบุตรสาวข้าพเจ้าเท่านั้น ข้าพเจ้าต้องการจะทำทานเศษสองส่วนสามของทรัพย์” ท่านนบีกล่าวว่า “ไม่ได้” ท่านสะอัดกล่าวว่า “เศษหนึ่งส่วนสอง” ท่านนบีตอบว่า “ไม่ได้” ท่านสะอัดจึงกล่าวต่อว่า “เศษหนึ่งส่วนสาม” ท่านนบีตอบว่า “เศษหนึ่งส่วนสาม เศษหนึ่งส่วนสามก็มากแล้ว” (หะดีษบันทึกโดยมุสลิม หะดีษหมายเลข 1628)

หะดีษนี้ได้บ่งบอกถึงว่า ทรัพย์ที่เกินเศษหนึ่งส่วนสองภายหลังจากการทำพินัยกรรมหนึ่งในสามแล้วเป็นสิทธิของบุตรสาวจึงต้องแบ่งให้บุตรสาวไป

2.15.4 หลักฐานของทัศนะที่ไม่เห็นด้วยกับอรรีรอคฺ

คำตรัสของอัลลอฮฺตะอาลาเกี่ยวกับสิทธิของบุตรสาวคนเดียวว่า

﴿وَأِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ﴾

ความว่า “หากเธอมีคนเดียว เธอได้รับสิทธิเศษหนึ่งส่วนสอง” (อันนิสาอู : 11)

และคำตรัสของพระองค์อัลลอฮฺตะอาลาเกี่ยวกับสิทธิของพี่น้องสาวคนเดียวว่า

﴿وَأَلْرَّأْسُ أَخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ﴾

ความว่า “หากเขา (ผู้ตาย) มีทายาทเป็นพี่สาวน้องสาวคนเดียว เธอได้รับสิทธิเศษหนึ่งส่วนสองของทรัพย์ที่เขาทิ้งไว้” (อันนิสาอู : 176)

พระองค์อัลลอฮฺได้จำกัดสิทธิของบุคคลทั้งสองไว้เพียงเศษหนึ่งส่วนสองเท่านั้น ฉะนั้นหากมีอรรีอูดจะทำให้ทั้งสองได้รับสิทธิมากกว่าสิ่งที่อัลลอฮฺได้กำหนดไว้

ท่านนบี (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลิม) ได้กล่าวว่า

“أَقْرَبُوا لِفَرُوضٍ بِأَهْلِهَا فَمَا بَقِيَ فَهِيَ لِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرَ”

ความว่า “เจ้าทั้งหลายจงแบ่งทรัพย์มรดกให้กับทายาทภาคฟิรฎู และส่วนที่เหลือให้แบ่งให้กับทายาทชายที่มีความใกล้ชิดกว่า” (หะดีษบันทึกโดยมุสลิม หะดีษหมายเลข 1615)

ตามกฎเกณฑ์การแบ่งมรดกแล้ว ให้แบ่งทรัพย์ที่เหลือจากภาคฟิรฎูให้กับทายาทชายที่รับภาคอะเศาะบะฮฺ ถึงแม้จะเป็นทายาทที่ห่างไกลเท่าใดก็ตามเมื่อมีการกำหนดบุคคลที่จะรับมรดกภาคอะเศาะบะฮฺที่แน่นอนแล้ว หากไม่มีทายาทภาคอะเศาะบะฮฺทรัพย์สมบัตินั้นก็ควรที่จะเป็นสิทธิของชาวมุสลิมทั่วไป ซึ่งเขาเหล่านั้นก็เป็นพี่น้องร่วมศาสนา เขาเหล่านั้นก็เป็นลูกหลานของท่านนบีอาดัม (อะลัยฮิสลาม) เช่นเดียวกัน (al-Khatib, 1998 : 222)

2.15.5 เงื่อนไขของอรรีอูด

เงื่อนไขของอรรีอูดมี 2 ประการ คือ

2.15.5.1 ไม่มีทายาทภาคอะเศาะบะฮฺ เพราะหากมีทายาทภาคอะเศาะบะฮฺ ทรัพย์ที่เหลือจากภาคฟิรฎูจะเป็นกรรมสิทธิ์ของพวกเขาทั้งหมด

2.15.5.2 ส่วนแบ่งของทายาทจะต้องน้อยกว่าส่วนแบ่งของกองมรดก ฉะนั้นจะไม่มีอรรถรอดคฺในกรณีที่แบ่งได้ลงตัวพอดีและกรณีของอรรถอดคฺ (ส่วนแบ่งของทายาทมากกว่าส่วนแบ่งของมรดก)

2.15.6 ทายาทที่มีสิทธิใน อรรถอดคฺ

ทายาทที่มีสิทธิจะได้รับทรัพย์ที่เหลือจากกองมรดกในกรณีของ อรรถอดคฺ มีดังนี้

2.15.6.1 บุตรสาว

2.15.6.2 หลานสาว (หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชาย)

2.15.6.3 พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา

2.15.6.4 พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา

2.15.6.5 พี่น้องร่วมแต่มารดาทั้งชายและหญิง

2.15.6.6 มารดา

2.15.6.7 ย่า - ยาย

2.15.7 กรณีต่าง ๆ ของอรรถอดคฺ

อรรถอดคฺมี 6 กรณีด้วยกัน

2.15.7.1 บุคคลที่ได้รับสิทธิของอรรถอดคฺมีคนเดียว โดยไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดจากสามภรรยาพร้อมอยู่ด้วย ให้เขาได้รับทรัพย์ไปทั้งหมดโดยการรับภาคพินธุและการรอดคฺ

2.15.7.2 บุคคลที่ได้รับสิทธิอรรถอดคฺมีหลายคนและรับมรดกในอัตราเดียว โดยไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดจากสามภรรยาพร้อมอยู่ด้วย ให้เขาแบ่งตามจำนวนบุคคลเท่าๆกัน

2.15.7.3 บุคคลที่ได้รับสิทธิของอรรถอดคฺมีหลายคนและรับมรดกภาคพินธุ 2 อัตราหรือ 3 อัตรา โดยไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดจากสามภรรยาพร้อมอยู่ด้วย ให้เขาแบ่งส่วนที่เหลือจากภาคพินธุระหว่างพวกเขาตามอัตราที่ได้รับของแต่ละคน

2.15.7.4 บุคคลที่ได้รับสิทธิของอรรถอดคฺมีคนเดียว โดยมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดจากสามภรรยาพร้อมอยู่ด้วย ให้บุคคลนั้นรับส่วนที่เหลือจากพินธุไปทั้งหมด

2.15.7.5 บุคคลที่มีสิทธิในอรรถอดคฺมีจำนวนมากกว่าหนึ่งคน และรับมรดกในภาคพินธุ 1 อัตรา โดยไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดจากสามภรรยาพร้อมอยู่ด้วย ให้เขาได้รับส่วนที่เหลือทั้งหมด

ภายหลังจากฟัรฎูของสามีหรือภรรยา ให้แบ่งส่วนที่เหลือจากฟัรฎูของสามีหรือภรรยาในระหว่างพวกเขา

2.15.7.6 บุคคลที่มีสิทธิในอรัร้อคฺมีจำนวนมากกว่าหนึ่งคนและรับมรดกภาคฟัรฎู 2 อัตรา หรือ 3 อัตรา โดยมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดจากสามีภรรยา รวมอยู่ด้วย ให้แบ่งส่วนที่เหลือจากฟัรฎูของสามีหรือภรรยาตามอัตราที่ได้รับของแต่ละคน (al-Baqari, 1984 : 166)

บรรดาตัวอย่างสำหรับอรัร้อคฺทั้ง 6 กรณี

ตัวอย่างข้อที่ 2.15.7.1 บุคคลหนึ่งตายมีทายาทที่รับมรดกได้ คือ บุตรสาวเพียงคนเดียว บุตรสาวก็ได้รับทรัพย์มรดกทั้งหมดเพียงคนเดียว โดยเศษหนึ่งส่วนสองของกองมรดก รับในฐานะทายาทภาคฟัรฎู ที่เหลืออีกเศษหนึ่งส่วนสองรับในฐานะบุคคลที่มีสิทธิได้รับอรัร้อคฺ

		2	1
1/2	บุตรสาวคนเดียว	1	1

ตัวอย่างข้อที่ 2.15.7.2 บุคคลหนึ่งตาย มีทายาทที่รับมรดกได้ คือพี่น้องร่วมแต่มารดา 5 คน

		3	1 x 5	5
1/3	พี่น้องร่วมแต่มารดา 5 คน	1	1	5

พี่น้องร่วมแต่มารดาหลายคน ได้รับมรดกภาคฟัรฎูเศษหนึ่งส่วนสามของกองมรดก ส่วนแบ่งของกองมรดกจึงเท่ากับ 3 พวกเขาจะได้รับ 1 ส่วนและเหลืออีก 2 ส่วน พวกเขาก็จะรับในส่วนที่เหลืออีก (อรัร้อคฺ) 2 ส่วน ดังนั้นทรัพย์ทั้งหมดจึงกลายเป็นทรัพย์ส่วนตัวเดียวกันที่แบ่งระหว่างพวกเขา 5 คน จึงเอา 5 ไปคูณ 1 เพื่อให้แบ่งทรัพย์ได้เท่ากับจำนวนบุคคล โดยได้รับคนละ 1 ส่วน

ตัวอย่างข้อที่ 2.15.7.3 บุคคลหนึ่งตาย มีทายาทที่รับมรดกได้ คือ บุตรสาว 5 คน ย่าและยาย อีก 3 คน

		6	5 x 15	75	
2/3	บุตรสาว 5 คน	4	4	60	÷ 5 = 12
1/6	ย่า ยาย 3 คน	1	1	15	÷ 3 = 5

กรณีนี้มี ผู้รับมรดกภาคพินัยหลายคน และได้รับภาคพินัย 2 อัตรา คือ $\frac{2}{3}$ เป็นส่วนแบ่งของบุตรสาว 5 คน และ $\frac{1}{6}$ เป็นส่วนแบ่งของย่า ชาย 3 คน ส่วนแบ่งของกองมรดกจึงเท่ากับ 6 ส่วน แต่ส่วนแบ่งของทายาทมี 5 ส่วน จึงปรับเหลือ 5 ส่วน (อรรถีอดค) บรรดาบุตรสาวได้ 4 ส่วน ย่า-ชายรับได้ 1 ส่วนรวมเป็น 5 ส่วน แต่การแบ่งระหว่างบุคคลทั้งสองกลุ่มคือ 5 กับ 3 คูณกันได้ 15 แล้วเอาจำนวน 15 ไปคูณกับส่วนแบ่งของกองมรดกคือ 5 ได้ผลลัพธ์เท่ากับ 75 แบ่งให้กลุ่มของบุตรสาว 60 ส่วน ได้รับคนละ 12 ส่วน และแบ่งให้กลุ่มของย่า-ชาย 15 ส่วน ได้รับคนละ 5 ส่วน

ตัวอย่างข้อที่ 2.15.7.4 บุคคลหนึ่งตาย มีทายาทที่รับมรดกได้ คือ ภรรยาและมารดา

		12	12
$\frac{1}{4}$	ภรรยา	3	3
$\frac{1}{3}$	มารดา	4	9

ภรรยาได้รับ $\frac{1}{4}$ มารดาได้รับ $\frac{1}{3}$ ภาคพินัย ส่วนแบ่งของกองมรดกเท่ากับ 12 ส่วน ภรรยาได้รับ 3 ส่วน มารดาได้รับ 4 ส่วนรวมเป็น 7 ส่วน เหลืออีก 5 ส่วนเป็นสิทธิของมารดาโดยการอรรถีอดค มารดาจึงได้รับส่วนแบ่งทั้งหมด 9 ส่วน ทั้งภาคพินัยและอรรถีอดค

ตัวอย่างข้อที่ 2.15.7.5 บุคคลหนึ่งตาย มีผู้รับมรดกได้คือ ภรรยา 1 คน และบุตรสาว 3 คน

		24	24	
$\frac{1}{8}$	ภรรยา	3	3	
$\frac{2}{3}$	บุตรสาว 3 คน	16	21	$\div 3 = 7$

ภรรยาได้รับ $\frac{1}{8}$ บุตรสาว 3 คนได้รับ $\frac{2}{3}$ ส่วนแบ่งของกองมรดกจึงเท่ากับ 24 ภรรยาได้รับ 3 ส่วน บุตรสาว 3 คนได้รับ 16 ส่วน รวมเป็น 19 ส่วน ที่เหลืออีก 5 ส่วนเป็นสิทธิของบุตรสาว 3 คน โดยการอรรถีอดค บุตรสาว 3 คนจึงได้รับทั้งหมด 21 ส่วน ในภาคพินัย และอรรถีอดคได้รับคนละ 7 ส่วน

ตัวอย่างข้อที่ 2.15.7.6 บุคคลหนึ่งตาย มีทายาทที่รับมรดกได้ คือ ภรรยา พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา 1 คน และพี่น้องสาวร่วมแต่บิดา 1 คน

		4	6	4	$4 \times 4 = 16$
1/6	ภรรยา	1			4
1/2	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน	3	3	3	9
1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา		1	1	3

ภรรยาได้รับ 1/6 ภาคไฟรฎ พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาได้รับ 1/2 ภาคไฟรฎ พี่น้องสาวร่วมแต่บิดาได้รับ 1/6 ภาคไฟรฎ จะได้ส่วนแบ่งของกองมรดกครั้งแรก 4 ส่วน ภรรยาได้รับ 1 ส่วน ที่เหลืออีก 3 ส่วน เป็นส่วนแบ่งของพี่น้องสาวร่วมบิดามารดาและพี่น้องสาวร่วมแต่บิดา แล้วหาส่วนแบ่งของกองมรดกอีกครั้งหนึ่งจากส่วนได้ของพี่น้องสาวร่วมบิดามารดาและพี่น้องสาวร่วมแต่บิดาคือ 1/2 และ 1/6 จะได้ส่วนแบ่งของกองมรดกเท่ากับ 6 ส่วน พี่น้องสาวร่วมบิดามารดาได้รับ 3 ส่วน และพี่น้องสาวร่วมแต่บิดาได้รับ 1 ส่วน จึงลดกองมรดกเหลือ 4 ส่วน (อรัรอดค) เอา 4 ไปคูณกับ 4 จะได้เท่ากับ 16 แล้วเอา 4 คูณส่วนได้ของภรรยา คือ 1 จะได้ส่วนแบ่งของภรรยา 4 ส่วนจาก 16 ส่วน และนำ 3 ไปคูณส่วนได้ของพี่น้องสาวร่วมบิดามารดา จะได้ส่วนแบ่งเท่ากับ 9 และนำ 3 ไปคูณส่วนได้ของพี่น้องสาวร่วมแต่บิดา จะได้ส่วนแบ่งเท่ากับ 3

2.15.8 สรุป อรัรอดค

2.15.8.1 เมื่อผู้ตายไม่มีทายาทที่รับมรดกภาคอะเศาะบะฮุ และยังมีทรัพย์เหลืออยู่ภายหลังจากการรับมรดกของทายาทภาคไฟรฎแล้ว ให้แบ่งทรัพย์ที่เหลือนั้นแก่ทายาทภาคไฟรฎ นอกจากสองสามีภรรยาที่ไม่มีสิทธิในการรับทรัพย์มรดกดังกล่าว

2.15.8.2 เมื่อผู้ตายมีทายาทที่รับมรดกได้เพียงคนเดียวและเป็นทายาทที่รับภาคไฟรฎแล้ว ให้เขาผู้นั้นรับทรัพย์ไปทั้งหมด และหากผู้ตายมีทายาทหลายคนที่ได้รับมรดกภาคไฟรฎอัตราเดียวและไม่มีทายาทภาคอะเศาะบะฮุ ก็ให้แบ่งทรัพย์ทั้งหมดระหว่างทายาทเหล่านั้น

2.15.8.3 เมื่อผู้ตายมีทายาทที่รับมรดกได้หลายคน และเป็นทายาทที่รับภาคไฟรฎหลายอัตรา ก็ให้แบ่งส่วนที่เหลือภายหลังจากภาคไฟรฎระหว่างพวกเขาเหล่านั้นตามอัตราที่ได้รับของแต่ละคน

2.15.8.4 เมื่อผู้ตายมีทายาทที่รับมรดกได้เป็นสามีหรือภรรยา ก็ให้แบ่งส่วนของสามีหรือภรรยา ตามอัตราส่วนของเขาให้กับเขาเสียก่อน แล้วแบ่งทรัพย์ที่เหลือให้กับทายาทภาคไฟรฎต่อไป

ในเรื่องของอรัร็อคนี้ บรรดานักกฎหมายอิสลามมีความเห็นแตกต่างกันเป็นสองทัศนะดังได้กล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า สำหรับประเทศไทยแล้วควรปฏิบัติตามทัศนะที่มีความเห็นว่ามี อรัร็อค คือการแบ่งทรัพย์ที่เหลือจากการรับมรดกภาคีรฎูแล้วให้กับทายาทที่รับมรดกภาคีรฎูอีกครั้งหนึ่ง หากไม่มีทายาทรับมรดกภาคีอะเศาะบะฮฺ ด้วยเหตุผลต่อไปนี้

- (1) ประเทศไทยไม่มีคลังของรัฐ () ที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม
- (2) คำกล่าวของท่านนบี (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) แก่ท่านสะอัด บิน อิบิวัค ก็อศ ที่บ่งบอกถึงทรัพย์ของท่านไม่ควรทำทานเกิน 1/3 ของทรัพย์ หากบุตรสาวของท่าน สะอัด มีสิทธิเพียง 1/2 ของทรัพย์ และที่เกินจากนั้นมีไซสิทธิของนางแล้ว ท่านนบี (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) จะต้องอนุญาตและสนับสนุนให้ท่านสะอัดทำทานได้เกินกว่า 1/3 ของทรัพย์
- (3) การปรับหลักฐานของทั้งสองทัศนะให้สอดคล้องกันได้คือ การกำหนดของพระองค์อัลลอฮ์ให้บุตรสาวมีสิทธิได้รับเพียง 1/2 ของทรัพย์นั้นในกรณีที่มีทายาทคนอื่นรับมรดกร่วมกับนาง ส่วนหะดีษของท่านสะอัดนั้นใช้เป็นหลักฐานในกรณีที่ไม่มีทายาทคนอื่นร่วมรับมรดกกับบุตรสาว ส่วนทายาทภาคีรฎูคนอื่นก็ดำเนินตามกรณีของบุตรสาว

2.16 การแบ่งมรดกให้แก่ทายาทในครรภ์และทายาทอื่น

การแบ่งมรดกให้แก่ทายาทในครรภ์นั้นมีเงื่อนไขสองประการ คือ

1. มีทารกอยู่ในครรภ์ของมารดาขณะเจ้ามรดกเสียชีวิต ถึงแม้จะเป็นเพียงการเริ่มปฏิสนธิก็ตาม เช่นเมื่อคลอดออกมาก่อนครบหกเดือนโดยมีชีวิต เพราะอย่างน้อยของระยะเวลาการตั้งครรภ์คือหกเดือนโดยมติของนักปราชญ์ การมีชีวิตของทารกเป็นหลักฐานยืนยันว่าทารกนั้นมีอยู่ในครรภ์ก่อนมารดาต่อการตายของเจ้ามรดก
2. คลอดพ้นครรภ์มารดาในสภาพที่มีชีวิตอย่างมั่นคง เงื่อนไขข้อนี้เกิดขึ้นได้ด้วยการที่ทารกคลอดพ้นครรภ์มารดาโดยมีสิ่งซึ่งถึงการมีชีวิต เช่นร้องไห้ หายใจ หาว จามหรือมีการเคลื่อนไหวหลายครั้ง (al-Faradi, 1974 : 2 / 91)

2.16.1 ทัศนะต่างๆของบรรดานักวิชาการในการแบ่งมรดกให้แก่ทารกในครรภ์และบุคคลอื่น

การแบ่งมรดกให้แก่ทายาทในครรภ์และทายาทอื่น ๆ นั้น ท่านอิหม่ามชาฟีอีย์ (เราะฮิมะฮุลลอฮฺ) มีความเห็นว่า ให้แบ่งมรดกให้กับทายาทหากทายาทต้องการแบ่งก่อนการคลอด แต่จะไม่แบ่ง ให้กับทายาทที่ส่วนแบ่งของเขาได้รับผลกระทบจากทารกในครรภ์

ท่านอิหม่ามอะบูหะนีฟะฮฺ (เราะฮิมะฮฺลุลลอฮฺ) มีความเห็นว่า ให้แบ่งทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทเมื่อเขาเหล่านั้นต้องการแบ่งก่อนการคลอดของทารก โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องแบ่งส่วนน้อยกว่าให้กับทายาทหากทายาทผู้นั้นได้รับสองอัตรา และให้กันส่วนแบ่งไว้ให้ทารกในครรภ์นั้นเท่ากับอัตราส่วนได้ของชายหนึ่งคน

ท่านอิหม่ามมาลิก (เราะฮิมะฮฺลุลลอฮฺ) มีความเห็นว่า จะไม่มีการแบ่งมรดกหากพบว่า มี ทายาทตั้งครรภ์ จนกว่าจะคลอดและประจักษ์ข้อเท็จจริงของทารกนั้น

ท่านอิหม่ามอะหฺมัด (เราะฮิมะฮฺลุลลอฮฺ) มีความเห็นเช่นเดียวกับท่านอิหม่ามอะบูหะนีฟะฮฺ แต่ให้กันส่วนของทารกไว้เท่ากับอัตราส่วนที่มากของชายสองคน (al-Faradi, 1974 : 90- 91)

2.16.2 สภาพต่าง ๆ ของทายาทที่รับมรดกร่วมกับทารกในครรภ์

สภาพต่างของทายาทที่รับมรดกร่วมกับทารกในครรภ์มี 3 สภาพคือ

1. ทายาทที่ส่วนได้ของเขาไม่ได้รับผลกระทบจากทารกในครรภ์ ก็ให้ส่วนแบ่งของเขาอย่างครบถ้วนสมบูรณ์
2. ทายาทที่ส่วนได้ของเขาได้รับผลกระทบจากทารกในครรภ์ โดยมีการเพิ่มลดก็ให้ส่วนแบ่งที่น้อยกว่า
3. ทายาทที่ส่วนได้ของเขาได้รับผลกระทบจากทารกในครรภ์ โดยได้รับในบางกรณี และไม่ได้รับในบางกรณี ก็ให้กันสิทธิ์ของเขาไว้จนกว่าจะปรากฏสภาพของทารกอย่างชัดเจน

2.16.3 วิธีการแบ่งมรดกให้แก่ทายาทในครรภ์

เมื่อกันสิทธิ์ไว้ให้แก่ทารกในครรภ์เท่ากับส่วนแบ่งที่มากกว่าของชายสองคนหรือหญิงสองคนแล้วให้สมมุติสภาพของทารกในครรภ์ 6 สภาพด้วยกันคือ

1. ทารกคลอดออกมาเสียชีวิต
2. ทารกคลอดออกมาเป็นเพศชายหนึ่งคน
3. ทารกคลอดออกมาเป็นเพศหญิงหนึ่งคน
4. ทารกคลอดออกมาเป็นเพศชายสองคน
5. ทารกคลอดออกมาเป็นเพศหญิงสองคน
6. ทารกคลอดออกมาเป็นชายหนึ่งคน และเพศหญิงหนึ่งคน

ภายหลังจากการสมมุติสภาพของทารกในครรภ์แล้วให้ตั้งโจทย์ 6 ครั้ง แล้วหา ค.ร.น.จากฐานโจทย์ทั้งหมด ผลลัพธ์เป็นฐานรวมโจทย์ แล้วนำเอาฐานโจทย์นั้นไปหารฐานรวม โจทย์ ผลลัพธ์ได้เท่าไรนำไปคูณกับส่วนได้ของทายาททุกคนในโจทย์ต่างๆ จะเห็นว่าทุกคนจะมี ส่วนแบ่งที่น้อยและมากในแต่ละโจทย์ ให้แบ่งส่วนได้ที่น้อยกว่าให้กับทายาทแต่ละคน ที่ เหลือให้กันสิทธิ์ให้กับทารกในครรภ์จนกว่าจะปรากฏชัดในเรื่องของทารกในครรภ์ ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

ตัวอย่างของส่วนได้ของทารกที่มากกว่า คือ ส่วนได้ที่ทารกเป็นเพศชาย 2 คน เช่นเจ้ามรดกเสียชีวิต ทายาทเป็นภรรยา บุตรสาว 1 คน พี่น้องชายร่วมแต่บิดา 1 คน และ ทารกในครรภ์ของภรรยา

บรรดาทายาทที่ร่วมรับมรดกกับทารกดังกล่าวมี 3 สภาพคือ

1. ไม่ได้รับผลกระทบจากทารกในส่วนแบ่ง ได้แก่ ภรรยา
2. ได้รับผลกระทบจากทารกในส่วนแบ่ง โดยการเพิ่มลดและจะได้รับส่วนแบ่ง น้อยลง หากทารกที่คลอดออกมาเป็นเพศชายสองคนได้แก่บุตรสาว
3. ได้รับผลกระทบจากทารกในส่วนแบ่ง โดยได้รับส่วนแบ่งและไม่ได้รับส่วน แบ่งเลย และจะไม่ได้รับเลยหากทารกที่คลอดออกมาเป็นเพศชาย ได้แก่ พี่น้องชายร่วมแต่บิดา

ตารางตัวอย่างแสดงการแบ่งทรัพย์สินมรดกให้แก่ทารกก่อนคลอดและทายาทอื่นโดยการสมมติ
จำนวนและเพศของทารกที่กั้นไว้ภายหลังจากปรากฏสภาพของทารก

ส่วนคุณ	180		60			60		36			20			45			ฐานรวมโจทย์	
ทายาท ฐานโจทย์	8		8 x 3 = 24			24		8 x 5 = 40			24 x 3 = 72			8 x 4 = 32			1440	
ภรรยา	1/8	1	1/8	1	3	1/8	3		1/8	1	5	1/8	3	9	1/8	1	4	180
บุตรสาว	1/2	4	ส่วนเหลือ	7	7	2/3	16	8	ส่วนเหลือ	7	7	2/3	16	16	ส่วนเหลือ	7	7	252
ทารกในครรภ์	-	-			14			8			28			32			21	-
พี่น้องชายร่วมแต่บิดา	ส่วนเหลือ	3	-	-	-	ส่วนเหลือ	5		-	-	ส่วนเหลือ	5	15	-	-	-	-	
	ทารกในครรภ์ เสียชีวิต		ทารกเป็นเพศชาย			ทารกเป็นเพศหญิง		ทารกเป็นเพศชายสองคน			ทารกเป็นเพศหญิงสองคน			ทารกเป็นเพศชาย และหญิง			1008 กั้นไว้	

การแบ่งทรัพย์สินที่กันไว้ภายหลังการคลอด

ภรรยา	—	—	—	—	—	—
บุตรสาว	468	168	228	—	68	63
ทารกในครรภ์	—	840	480	1008	640	945
พี่น้องชายร่วมแต่บิดา	540	—	300	—	300	—
	ทารกในครรภ์เสียชีวิต	ทารกเป็นเพศชาย	ทารกเป็นเพศหญิง	ทารกเป็นเพศชายสองคน	ทารกเป็นเพศหญิงสองคน	ทารกเป็นเพศชายและหญิง

2.17 การแบ่งทรัพย์สินให้กับกะเทยและบุคคลอื่น

กะเทย หมายถึงบุคคลที่เกิดมาโดยมีอวัยวะของเพศชายและอวัยวะเพศของหญิง หรือปราศจากอวัยวะเพศของทั้งสองเพศ

การแบ่งทรัพย์สินให้กับกะเทยและบุคคลอื่น มีสองกรณี

1. กรณีที่มีโอกาสทราบเพศที่แท้จริงของกะเทยได้
2. กรณีที่ไม่มีโอกาสทราบเพศที่แท้จริงของกะเทยได้

การทราบเพศที่แท้จริงของกะเทยนั้น ให้พิจารณาอวัยวะเพศที่ใช้ปีสสาวะ หากปีสสาวะด้วยอวัยวะเพศชายก็ให้ถือว่าเป็นเพศชาย หากปีสสาวะด้วยอวัยวะเพศหญิงก็ให้ถือว่าเป็นเพศหญิง หากปีสสาวะได้ทั้งสองอวัยวะเพศให้พิจารณาอวัยวะที่ปีสสาวะออกก่อน หากปีสสาวะพร้อมกันทั้งสองก็ให้พิจารณาอวัยวะที่มีปีสสาวะออกมามากกว่า หากปีสสาวะออกมาเท่ากันจากสองอวัยวะเพศก็ให้รองจนกระทั่งบรรลุนิสถานภาวะ หากมีน้ำอสุจิเคลื่อนออกมาก็ให้ถือว่าเป็นเพศชาย หากมีประจำเดือนก็ให้ถือว่าเป็นเพศหญิง แต่หากไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่กล่าวมาปรากฏชัด หรือเขาเสียชีวิตก่อน ก็ให้ถือว่าเป็นเขานั้นเป็นกะเทยที่แท้จริง

2.17.1 การรับมรดกของบุคคลที่เป็นกะเทย

การรับมรดกของบุคคลที่เป็นกะเทยมี 5 กรณี

1. การรับมรดกของกะเทยในฐานะเพศชายอย่างเดียว
2. การรับมรดกของกะเทยในฐานะเพศหญิงเพียงอย่างเดียว
3. การรับมรดกของกะเทยในฐานะเพศชาย ได้รับส่วนแบ่งมากกว่า
4. การรับมรดกของกะเทยในฐานะเพศหญิง ได้รับส่วนแบ่งมากกว่า
5. การได้รับส่วนแบ่งเท่ากันทั้งสองฐานะ

2.17.2 ทักษะของนักนิติศาสตร์อิสลามเกี่ยวกับการรับมรดกของกะเทย

บรรดานักนิติศาสตร์อิสลามมีความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องดังกล่าว

ท่านอิหม่ามาฟีอี (เราะอิมะฮ์ฮ์ลอลฮ์) มีความเห็นว่า ให้แบ่งทรัพย์สินให้บุคคลที่เป็นกะเทยและทายาทบุคคลอื่นเท่าส่วนที่ได้รับในกรณีที่น้อยที่สุด และส่วนที่เหลือให้กันเอาไว้จนกว่าจะปรากฏสภาพที่ชัดเจนของผู้ที่เป็นกะเทยหรือให้ทายาทตกลงกันเอง

ท่านอิหม่ามาอะบูหะนีฟะฮ์ (เราะอิมะฮ์ฮ์ลอลฮ์) มีความเห็นว่า ให้ส่วนแบ่งที่น้อยที่สุดกับกะเทยที่รับมรดกในฐานะเพศชาย และเพศหญิง และจะไม่ให้อะไรเลยหากการรับมรดกในฐานะเพศหนึ่งเพศใดถูกกัณฑ์

ท่านอิหม่ามามาลิก (เราะอิมะฮ์ฮ์ลอลฮ์) มีความเห็นว่า ให้แบ่งทรัพย์สินมรดกให้กะเทยครึ่งหนึ่งของส่วนได้ของเพศชายหากเขาได้รับมรดกในฐานะเพศชายเพียงอย่างเดียว และครึ่งหนึ่งของเพศหญิงหากเขาได้รับมรดกในฐานะเพศหญิงเพียงอย่างเดียว และแบ่งให้ครึ่งหนึ่งของส่วนได้ของเพศชายและครึ่งหนึ่งของส่วนได้ของเพศหญิงหากเขาได้รับมรดกทั้งสองฐานะ

ท่านอิหม่ามาอะหฺมัด (เราะอิมะฮ์ฮ์ลอลฮ์) มีความเห็นเช่นเดียวกับความเห็นของท่านอิหม่ามาฟีอี หากกะเทยผู้นั้นมีโอกาสที่จะรู้เพศที่แท้จริงของเขา และมีความเห็นเหมือนกับท่านอิหม่ามามาลิก หากกะเทยผู้นั้นไม่มีโอกาสที่จะรู้เพศที่แท้จริงของเขาได้

2.17.3 วิธีการแบ่งมรดกให้แก่ผู้ที่เป็นกะเทยตามทัศนะของท่านอิหม่ามาฟีอีและอิหม่ามาอะหฺมัด

(1) เมื่อผู้ที่เป็นกะเทยนั้นมีโอกาสที่จะรู้เพศที่แท้จริงของเขา ให้แบ่งทรัพย์สินให้กับกะเทยและทายาทที่ร่วมรับมรดกด้วยนั้นส่วนน้อยกว่า หากมีกรณีที่ได้รับมากและรับน้อย

เช่นเดียวกับในเรื่องของผู้สาบสูญและทารกในครรภ์ ให้กันทรัพย์สินที่เหลือไว้ เพื่อแบ่งให้ผู้มีสิทธิ์ ภายหลังจากทราบถึงสภาพที่แท้จริงของกะเทย

หากกะเทยเป็นผู้ที่ไม่มีโอกาสที่จะรู้ถึงเพศที่แท้จริงของเขาได้ เช่น เสียชีวิตตั้งแต่เยาว์วัย หรือบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ยังไม่มีความชัดเจนในสภาพของเขา ก็ให้แบ่งทรัพย์สินให้กับทายาททุกคนจำนวนครึ่งหนึ่งของส่วนได้ที่เขาได้รับในกรณีที่สมมุติว่ากะเทยเป็นเพศชาย และครึ่งหนึ่งของส่วนได้ที่เขาได้รับในกรณีที่สมมุติว่ากะเทยเป็นเพศหญิง

ตัวอย่างเช่น เจ้ามรดกมีทายาทเป็นบุตรชาย 1 คน บุตรสาว 1 คน และบุตรที่เป็นกะเทย 1 คน

	โจทย์ที่ 1	โจทย์ที่ 2	
ตัวคุณ	4	5	ฐานรวมโจทย์
ฐานโจทย์	5	4	20
บุตรชาย	2	2	8
บุตรสาว	1	1	4
บุตรกะเทย	2	1	5
	ผู้ชาย	ผู้หญิง	3
			กันไว้

เมื่อพิจารณาจากตารางตัวอย่างดังกล่าว จะพบว่าโจทย์ที่สมมุติว่ากะเทยเป็นเพศชายนั้น ฐานโจทย์เป็น 5 โจทย์ที่สมมุติให้กะเทยเป็นเพศหญิงฐานโจทย์จะเท่ากับ 4 ระหว่างฐานโจทย์ 4 กับ 5 เป็นเลขคนละประเภท (จำนวนคู่กับจำนวนคี่) จึงจับคู่กันได้ผลลัพธ์เท่ากับ 20 เป็นฐานรวมโจทย์ และหากว่าส่วนที่น้อยกว่าของส่วนแบ่งของกะเทยใน 2 เพศก็คือ 5 ส่วนของบุตรที่น้อยกว่าได้แก่ 8 โดยการเอาฐานโจทย์ที่ 1 คือ 5 ไปหารฐานรวมโจทย์ ($20 \div 5$) ผลลัพธ์ของโจทย์คือ 4 นำไปคูณส่วนได้คือ $2 (2 \times 4) = 8$ และส่วนแบ่งของบุตรสาวที่น้อยกว่าได้แก่ 4 โดยการนำฐานโจทย์ที่ 1 คือ 5 ไปหารฐานรวมโจทย์ ($20 \div 5 = 4$) นำ 4 ไปคูณส่วนได้คือ $1 (4 \times 1) = 4$ ส่วนแบ่งทั้งหมดเท่ากับ 17 และกันไว้ 3 ส่วน

2.18 ชะวิลอ์ฮาม ()

ชะวิลอ์ฮาม หมายถึง ทายาทที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตที่มีได้เป็นทายาทโดยชอบธรรมในการรับมรดก ทั้งภาคฟิรฎูและอะเศาะบะฮะ (al-Baqari, 1984 :168)

เงื่อนไขของการรับมรดกของทายาทชะวิลอ์ฮามมี 2 ประการคือ

1. ไม่มีทายาทที่รับมรดกภาคฟิรฎู นอกจากสามีและภรรยา
2. ไม่มีทายาทที่รับมรดกภาคอะเศาะบะฮะ

2.18.1 ทายาทภาคชะวิลอ์ฮาม

ทายาทภาคชะวิลอ์ฮามมี 11 พวก ดังนี้

1. หลานที่เกิดแต่บุตรสาว และเหลนที่เกิดแต่หลานหญิง ถึงแม้จะต่ำลงไป
2. บุตรของพี่สาว น้องสาว
3. บุตรสาวของพี่น้องชายที่ร่วมบิดามารดาเดียวกัน หรือที่ร่วมแต่บิดา และหลานสาวที่เกิดแต่บุตรชายของพวกเขา
4. บุตรของพี่น้องร่วมมารดา
5. พี่น้องชายของบิดาที่ร่วมแต่มารดา
6. พี่น้องหญิงของบิดา
7. บุตรสาวของพี่น้องของบิดา และหลานสาวที่เกิดแต่บุตรชายของเขา
8. พี่น้องของมารดา
9. ตาที่มีได้เป็นทายาทภาคฟิรฎู และภาคอะเศาะบะฮะ
10. ย่า ยายที่มีได้เป็นทายาทภาคฟิรฎู
11. ทายาทที่มีความสัมพันธ์กับผู้ตาย โดยมีบุคคลทั้ง 10 ประเภทที่กล่าวมาเป็นสื่อกลางในความสัมพันธ์นั้น (al-Khatib, 1998 : 246)

2.18.2 ทายาทภาคชะวิลอ์ฮามแบ่งเป็น 3 พวกคือ

1. กลุ่มของบิดา คือ บุพการีของบิดาทั้งชายและหญิงที่ไม่มีสิทธิ์ในการรับมรดกทั้งภาคฟิรฎูและอะเศาะบะฮะ
2. กลุ่มของมารดา คือ บุพการีของมารดาทั้งชายและหญิงที่ไม่มีสิทธิ์ในการรับมรดกทั้งภาคฟิรฎูและอะเศาะบะฮะ

3. กลุ่มของบุตรหลาน คือบรรดาบุตรหลานที่ไม่มีสิทธิรับมรดกทั้งภาคพินัยกรรม และ อะเศาะบะฮ์

2.18.3 วิธีแบ่งมรดกให้ทายาทภาคชะวิลอ์ฮาม

การแบ่งมรดกให้แก่ทายาทภาคชะวิลอ์ฮามนั้น ให้พิจารณาดูทายาทภาคชะวิลอ์ฮามใน 2 กรณี คือ

2.18.3.1 หากทายาทภาคชะวิลอ์ฮามมีเพียงคนเดียว ก็ให้เขาได้รับทรัพย์ทั้งหมดไปแต่เพียงผู้เดียว

2.18.3.2 มีทายาทภาคชะวิลอ์ฮามอื่นร่วมรับมรดกด้วยมี 2 กรณีเช่นกันคือ

(1) ทายาทเหล่านั้นสืบสิทธิมาจากทายาทคนเดียวกัน โดยที่มีฐานะทางญาติเท่าเทียมกัน ก็ให้แบ่งทรัพย์มรดกระหว่างพวกเขาเท่ากันตามกฎเกณฑ์ผู้ชายได้รับสองเท่าของผู้หญิง เช่น ผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลอ์ฮามเป็นหลานสาวที่เกิดแต่บุตรสาว 3 คน ให้แบ่งดังนี้

ตัวอย่างที่ (1.1)

หากทายาทภาคชะวิลอ์ฮาม	ผู้ถูกสืบสิทธิ	3
หลานสาว	บุตรสาว	1
หลานสาว		1
หลานสาว		1

หรือผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลอ์ฮามเป็นหลานชาย 3 คน และหลานสาวเกิดแต่บุตรสาว

1 คน

ตัวอย่างที่ (1.2)

หากทายาทภาคชะวิลอ์ฮาม	ผู้ถูกสืบสิทธิ	7
หลานชาย	บุตรสาว	2
หลานชาย		2
หลานชาย		2
หลานสาว		1

(2) หรือทายาทภาคชะวิลอรัมที่สืบสิทธิมาจากคนอื่นๆเดียวกัน แต่มีฐานะทางญาติแตกต่างกัน เช่น ผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลอรัมเป็นน้ำสาว 3 คน เป็นน้ำสาวร่วมบิดามารดา น้ำสาวร่วมแต่บิดา น้ำสาวร่วมแต่มารดา ให้แบ่งทรัพย์สินตามตำแหน่งของผู้ที่แต่ละคนสืบสิทธิมาดังนี้

ตัวอย่างที่ (2.1)

ทายาทภาคชะวิลอรัม	รับส่วนแบ่งในฐานะ		6	5
น้ำสาวร่วมบิดามารดา	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	1/2	3	3
น้ำสาวร่วมแต่บิดา	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	1/6	1	1
น้ำสาวร่วมแต่มารดา	พี่น้องสาวร่วมแต่มารดา	1/6	1	1

หรือผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลอรัมเป็นน้ำชายร่วมบิดามารดา น้ำชายร่วมแต่บิดาและน้ำชายร่วมแต่มารดา

ตัวอย่างที่ (2.2)

ทายาทภาคชะวิลอรัม	รับส่วนแบ่งในฐานะ		6
น้ำชายร่วมบิดามารดา	พี่น้องชายร่วมบิดมารดา	ส่วนเหลือ	5
น้ำชายร่วมแต่บิดา	พี่น้องชายร่วมแต่บิดา	—	—
น้ำชายร่วมแต่มารดา	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา	1/6	1

หรือผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลอรัมเป็น พี่น้องหญิงของบิดาร่วมบิดามารดา พี่น้องหญิงของบิดาร่วมแต่บิดาและพี่น้องหญิงของบิดาร่วมแต่มารดา

ตัวอย่างที่ 2.2.3

ทายาทภาคชะวิลธรัม	รับส่วนแบ่งในฐานะ		6	5
พี่น้องหญิงของบิดาร่วมบิดา มารดา	พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา	1/2	3	3
พี่น้องหญิงของบิดาร่วมแต่ บิดา	พี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา	1/6	1	1
พี่น้องพี่น้องหญิงของบิดาร่วม แต่มารดา	พี่น้องหญิงร่วมแต่มารดา	1/6	1	1

(3) ทายาทภาคชะวิลธรัมหลายคนที่มีสิทธิมาจากหลายคน ให้แบ่งทรัพย์สินตามสิทธิของผู้ที่เขาเหล่านั้นมีสิทธิ หรือให้ปรับฐานะของทายาทภาคชะวิลธรัมให้อยู่ในฐานะของทายาทที่เขาสิทธิ เช่น

ตัวอย่างที่ (3.1) ผู้หนึ่งตาย มีทายาทภาคชะวิลธรัมเป็นบุตรสาวของพี่น้องหญิงที่แตกต่างกัน 3 คน คือ บุตรสาวของพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา บุตรสาวของพี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา บุตรสาวของพี่น้องหญิงร่วมแต่มารดา

ทายาทชะวิลธรัม		ผู้ถูกสืบสิทธิ	6	5
บุตรสาวของพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา	1/2	พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	3	3
บุตรสาวของพี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา	1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	1	1
บุตรสาวของพี่น้องหญิงร่วมแต่มารดา	1/6	พี่น้องสาวร่วมแต่ มารดา	1	1

ตัวอย่างที่ (3.2) ผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลธรัมเป็น หลานสาวที่เกิดแต่บุตรสาว หลานสาวที่เกิดแต่หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชาย

ทายาทชะวิลธรัม		ผู้ถูกสืบสิทธิ	6	4
หลานสาวที่เกิดแต่บุตรสาว	1/2	บุตรสาว	3	3
หลานสาวที่เกิดแต่หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชาย	1/6	หลานสาว	1	1

ตัวอย่างที่ (3.3) ผู้ตายมีทายาทภาคชะวิลอรัมเป็น บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมบิดามารดา 3 คน บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมแต่บิดา 1 คน และบุตรสาวของพี่น้องชายร่วมแต่มารดา 1 คน

ทายาทชะวิลอรัม	ผู้ถูกสืบสิทธิ		6x3	18
บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมบิดามารดา	พี่น้องชายร่วมบิดามารดา	ส่วนเหลือ		5
บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมบิดามารดา			5	5
บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมบิดามารดา				5
บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมแต่บิดา	พี่น้องชายร่วมแต่บิดา	—	—	—
บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมแต่มารดา	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา	1/6	1	3

ตารางญาติภาคชะวิลอรัม และผู้ที่เขาสืบสิทธิ์มา

สาย		ทาศาติชะวิลอรัม	ผู้ที่เขาสืบสิทธิ์มา
บุตรหลาน	1	บุตรที่เกิดแต่บุตรสาว	บุตรสาว
	2	บุตรของหลานสาวที่เกิดแต่บุตรชาย	หลานสาวที่เกิดแต่บุตรชาย
บุพการีของ บิดา มารดา	3	ดา (พ่อของแม่) และระดับสูงขึ้นไป	แม่
	4	ดาทวด (พ่อของแม่ของแม่) และผู้ มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของแม่ และผู้ที่อยู่ระดับสูงขึ้นไป
	5	ดาทวด (พ่อของแม่ของพ่อ) และผู้ มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของพ่อ
	6	ดาทวด (พ่อของแม่ของแม่ของพ่อ) และผู้มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของแม่ของพ่อ และผู้มีระดับสูงขึ้นไป
	7	ย่าทวด (แม่ของพ่อของพ่อของพ่อ) และผู้มีระดับสูงขึ้นไป	พ่อของพ่อของพ่อ
บุตรหลาน ของบิดา มารดา	8	บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมบิดา มารดาและผู้มีระดับต่ำลงไป	พี่น้องชายร่วมบิดามารดา
	9	บุตรสาวของบุตรชายของพี่น้องร่วม บิดามารดา และผู้มีระดับต่ำลงไป	บุตรชายของพี่น้องชายร่วมบิดามารดา
	10	บุตรสาวของพี่น้องชายร่วมแต่บิดา และผู้มีระดับต่ำลงไป	พี่น้องชายร่วมแต่บิดา
	11	บุตรสาวของบุตรชายของพี่น้องชาย ร่วมแต่บิดาและผู้มีระดับต่ำลงไป	บุตรชายของพี่น้องชายร่วมแต่บิดา
	12	บุตรชายของพี่น้องชายร่วมแต่มารดา และผู้มีระดับต่ำลงไป	พี่น้องชายร่วมแต่มารดา
	13	บุตรชายของพี่น้องหญิงร่วมบิดา มารดา และผู้มีระดับต่ำลงไป	พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา
	14	บุตรชายของพี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา และผู้มีระดับต่ำลงไป	พี่น้องหญิงร่วมแต่บิดา
	15	บุตรชายของพี่น้องหญิงร่วมแต่ มารดาและผู้มีระดับต่ำลงไป	พี่น้องหญิงร่วมแต่มารดา

สาย		ทฤษฎีชะวิตถารห้าม	ผู้ที่เขาสืบสิทธิมา
บุตรหลาน ของบุพการี ของบิดา มารดา	16	พี่น้องชายร่วมมารดา และผู้มี ระดับสูงขึ้นไป	แม่ของพ่อ
	17	พี่น้องหญิงของพ่อร่วมแต่มารดาหรือ ร่วมแต่บิดา และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	พ่อของพ่อ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	18	พี่น้องหญิงของพ่อร่วมแต่มารดา และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของพ่อ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	19	บุตรสาวของพี่น้องชายของพ่อร่วม บิดามารดา	พี่น้องชายของพ่อร่วมบิดามารดา
	20	บุตรสาวของพี่น้องชายของพ่อร่วมแต่ บิดา และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	พี่น้องชายของพ่อร่วมแต่บิดา และผู้ ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	21	บุตรสาวของบุตรชายของพี่น้องชาย ของพ่อร่วมบิดามารดา และผู้ที่มี ระดับสูงขึ้นไป	บุตรชายของพี่น้องชายของพ่อร่วมบิดา มารดา
	22	บุตรสาวของบุตรชายของพี่น้องชาย ของพ่อร่วมแต่บิดา และผู้ที่มีระดับสูง ขึ้นไป	บุตรชายของพี่น้องชายของพ่อร่วมแต่ บิดา
	23	พี่น้องชายของแม่ร่วมบิดามารดา และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของแม่ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	24	พี่น้องชายของแม่ร่วมแต่บิดา และผู้ ที่มีระดับสูงขึ้นไป	พ่อของแม่ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	25	พี่น้องชายของแม่ร่วมแต่มารดา และ ผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของแม่ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	26	พี่น้องสาวของแม่ร่วมบิดามารดาและ ผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของแม่ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	27	พี่น้องสาวของแม่ร่วมแต่บิดา และผู้ ที่มีระดับสูงขึ้นไป	พ่อของแม่ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป
	28	พี่น้องสาวของแม่ร่วมแต่มารดา และ ผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป	แม่ของแม่ และผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป

2.18.4 ทักษะต่างๆ ของนักกฎหมายอิสลาม

นักกฎหมายอิสลามมีความเห็นในเรื่องนี้เป็น 2 ทักษะคือ

2.18.4.1 ให้ทายาทชะฮิดอัลฮามมีสิทธิรับมรดกได้ หากไม่มีทายาทภาคีฟรฎู และภาคอะเศาะบะฮะฮุ ซึ่งเป็นทักษะของเศาะหาบะฮะฮุบางท่าน ได้แก่ท่านอุมร์ ท่านอาลี ท่านอิบนุมัศอูด ท่านอิบนุอับบาส และเศาะฮาบะฮะฮุท่านอื่น ๆ อีก และเป็นทักษะทำอิหม่ามอูษะนีฟะฮุ ท่านอิหม่ามอะหฺมัด ท่านอิหม่ามชาฟีอีย์ในทักษะใหม่ของท่าน โดยมีเงื่อนไขว่า จะต้องยังไม่มี การจัดระบบการคลังของรัฐที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม

2.18.4.2 ไม่ให้ทายาทชะฮิดอัลฮามมีสิทธิรับมรดก ได้แก่ทักษะของเศาะหาบะฮะฮุ บางท่านเช่นกัน ได้แก่ ท่านเซด บินซาบิต และเป็นทักษะของท่านอิหม่ามมาลิก และท่านอิหม่ามชาฟีอีย์ในทักษะเดิมของท่าน (al-Faradi, 1974 : 17)

ส่วนหลักฐานต่าง ๆ ของแต่ละทักษะนั้นได้กล่าวมาแล้วในเรื่อง “อัครีออคฺ”

สำหรับผู้วิจัยแล้วมีความเห็นว่า สำหรับประเทศไทยนั้นยังไม่มี การจัดระบบของการคลังอย่างถูกต้องตามหลักการของอัลอิสลาม ฉะนั้นทักษะที่เหมาะสมและควรปฏิบัติตามก็คือ ทักษะที่ให้มีการแบ่งทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทชะฮิดอัลฮาม และยังมีสะดิษสนับสนุนในเรื่องนี้ว่า

“*الحق لا يورث من لا يورثه*”

ความว่า “น้ำชายเป็นทายาทที่รับมรดกของผู้ที่ไม่มีทายาทรับมรดก” (หะดีษบันทึกโดยอัครีมิซีย์ หะดีษหมายเลข 2104)

2.19 การแบ่งมรดกให้แก่ผู้หายสาบสูญ

ผู้หายสาบสูญ หมายถึง ผู้หายตัวไปโดยไม่รู้ข่าวคราวว่ายังมีชีวิตอยู่หรือตายไปแล้ว

2.19.1 ลักษณะการหายสาบสูญของบุคคล

การหายสาบสูญของบุคคลมีสองลักษณะ

2.19.1.1 การหายตัวไปของผู้ที่หายสาบสูญในยามปกติ เช่น การไปศึกษา การไปค้าขาย การไปท่องเที่ยวในสถานที่ที่มีความปลอดภัย ให้กำหนดอายุ 90 ปีแล้วให้ศาลวินิจฉัยในการกำหนด เวลาการรอคอย

2.19.1.2 การหายตัวไปของบุคคลในสถานการณ์ที่น่าจะเป็นภัยต่อชีวิต เช่น หายไปในสมรภูมิรบ หรือเรืออัปปราง หรือไฟไหม้ หรือแผ่นดินไหวเป็นต้น ให้กำหนดเวลา 4 ปีหลังการหายตัวไปของเขา ศาลก็จะมีคำสั่งว่าเขาเสียชีวิตแล้ว (Abu Zahrah, 1963 : 209)

2.19.2 สถานะภาพของผู้สาบสูญมีสองสภาพ

2.19.2.1 ผู้สาบสูญเป็นเจ้ามรดก ให้ผู้พิพากษา (ฮากิม) พิพากษาว่าเขาเสียชีวิต ภายหลังจากสิ้นสุดแห่งการรอคอย ภายหลังจากการพิพากษาว่าผู้สาบสูญนั้นเสียชีวิตแล้ว ก็ให้จัดการแบ่งทรัพย์สินมรดกให้กับทายาทที่มีชีวิตอยู่ขณะที่ผู้พิพากษาคัดสินว่าผู้สาบสูญเสียชีวิตแล้ว ทายาทใดที่เสียชีวิตไปก่อนการตัดสินดังกล่าวก็จะไม่ได้รับมรดกเลย

2.19.2.2 ผู้สาบสูญเป็นทายาทผู้รับมรดก ก็ให้เก็บทรัพย์สินมรดกไว้ให้แก่เขาทั้งหมด หากเขาเป็น ทายาทที่มีสิทธิรับมรดกเพียงคนเดียว

การตัดสินว่าผู้สาบสูญเป็นทายาทนั้นจะต้องปรากฏชัดเจนว่าเขาได้เสียชีวิตหลัง เจ้ามรดก หากมีข่าวการเสียชีวิตของเขาแต่ไม่ทราบเวลาที่แน่นอนว่าเขาเสียชีวิตหลังหรือพร้อมกับ เจ้ามรดกแล้ว ตามทัศนะของอิหม่ามชาฟีอีและอิหม่ามอะหมัดแล้วให้ถือว่าเขาเสียชีวิตทีหลัง และมีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดก (Abu Zahrah, 1963 : 209)

ส่วนผู้สาบสูญที่เป็นทายาทผู้รับมรดกและมีทายาทบุคคลอื่น ๆ ร่วมรับมรดกด้วย แล้ว ทายาทบุคคลอื่น ๆ จะมี 3 สภาพด้วยกันคือ

สภาพที่ 1. ทายาทผู้อื่นไม่ได้รับผลกระทบต่อการรับมรดกของเขาในกรณีมีผู้สาบสูญหรือไม่มี

สภาพที่ 2. ทายาทผู้อื่นจะได้รับผลกระทบในบางกรณี และจะไม่ได้รับผลกระทบในบางกรณี

สภาพที่ 3. ทายาทผู้อื่นจะได้รับมรดกทั้งสองกรณี แต่ส่วนได้ไม่เท่ากันในสองกรณีนั้น

ในสภาพที่หนึ่ง : ให้ทายาทผู้อื่นได้รับส่วนแบ่งของเขาอย่างครบถ้วน โดยไม่ต้องรอผู้สาบสูญ

ในสภาพที่สอง : ทายาทผู้อื่นจะไม่ได้รับส่วนแบ่งจนกว่าจะมีความชัดเจนในเรื่องของผู้สาบสูญหรือมีการตัดสินของศาลว่าเขาได้เสียชีวิตแล้ว

ในสภาพที่สาม : ให้ขอร้องทายาทผู้อื่นให้รอคอยความชัดเจนของผู้สาบสูญ หรือ การตัดสินของศาล หากไม่ได้รับการยินยอมก็ให้เขาได้รับส่วนแบ่งในกรณีที่ได้รับน้อยที่สุด

2.19.3 วิธีการแบ่งมรดกของผู้สาบสูญ

กรณีที่มีผู้อื่นร่วมรับมรดกกับผู้สาบสูญ ซึ่งมีผลต่อการเพิ่ม ลดในส่วนแบ่ง และไม่ยอมรอกอยความชัดเจน หรือคำตัดสินของศาลในเรื่องของผู้สาบสูญแล้ว ให้ตั้งสมมุติฐานเป็นสองสมมุติฐานสำหรับผู้สาบสูญคือ

สมมุติฐานที่หนึ่ง เขามีชีวิตอยู่ภายหลังจากการเสียชีวิตของเจ้ามรดก และ

สมมุติฐานที่สอง เขาเสียชีวิตก่อนเจ้ามรดก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 ผู้ตายมีทายาทเป็นสามี มารดา พี่น้องชายร่วมบิดามารดาซึ่งเป็นผู้สาบสูญ และพี่น้องชายร่วมแต่บิดา

		6	6	6
1/2	สามี	3	3	3
1/6	มารดา	1	2	1
ส่วนเหลือ	พี่น้องชายร่วมบิดามารดาซึ่งเป็นผู้สาบสูญ	2	-	-
ส่วนเหลือ	พี่น้องชายร่วมแต่บิดา		1	-
		มีชีวิตอยู่	เสียชีวิต	2
				กันไว้

ในสมมุติฐานแรก ผู้สาบสูญมีชีวิตอยู่ภายหลังจากการเสียชีวิตของเจ้ามรดก แบ่งส่วนของทรัพย์ออกเป็น 6 ส่วน สามีได้รับครึ่งหนึ่ง คือสาม มารดาได้รับ 1/6 คือหนึ่งส่วน ส่วนที่เหลือ 2 ส่วนเป็นส่วนได้ของพี่น้องชายร่วมแต่บิดา

ส่วนในสมมุติฐานที่สอง ผู้สาบสูญเสียชีวิตก่อนเจ้ามรดก ให้แบ่งส่วนของทรัพย์มรดกเป็น 6 ส่วนเช่นเดียวกัน สามีได้รับครึ่งหนึ่ง คือ 3 ส่วน มารดาได้รับ 1/3 คือ 2 ส่วน ที่เหลือ 1 ส่วนเป็นส่วนได้ของพี่น้องชายร่วมแต่บิดา

การจัดการแบ่งทรัพย์มรดกให้แบ่งทรัพย์ให้กับทายาทตามส่วนแบ่งที่ได้รับ หากส่วนแบ่งที่ได้นั้นไม่มีการเพิ่ม ลดในทั้งสองสมมุติฐานดังกล่าว ส่วนทายาทคนใดได้รับส่วนแบ่งที่มีการเพิ่มลดตามสมมุติฐานทั้งสองแล้ว ให้ทายาทผู้นั้นรับส่วนน้อยไป ส่วนที่เหลือให้กันเอาไว้ จนกว่าจะมีความชัดเจนในเรื่องของผู้สาบสูญ หรือศาลมีคำสั่งตัดสินว่าผู้สาบสูญได้เสียชีวิตแล้ว ดังตัวอย่างที่กล่าวมา

ตัวอย่างที่ 2 เจ้ามรดกเสียชีวิต มีทายาทเป็นมารดา บุตรสาวสองคน
หลานชายผู้สืบบุญ

				ส่วนแบ่งรวม
	ผู้รับมรดก	6/5	5/6	6x5=30
1/6	มารดา	1	1	5
2/3	บุตรสาว	2	2	10
	บุตรสาว	2	2	10
	หลานชายผู้สืบบุญ	1	-	5
		ผู้มีชีวิต	เสียชีวิต	ก้นไว้

ตัวอย่างที่ 3 เจ้ามรดกเสียชีวิต มีทายาทเป็นสามี บุตรสาว บุตรสาวผู้
สืบบุญ และ อาผู้ชาย

					ส่วนแบ่งรวม	
ทายาท	ส่วนได้	12/1		4/3	12	
สามี	1/4	3		1/4	1	3
บุตรสาว	2/3	8	4	1/2	2	4
บุตรสาวผู้สืบบุญ			4	-	-	
อาผู้ชาย	ส่วนเหลือ	1		ส่วนเหลือ	1	1
		มีชีวิต		เสียชีวิต		4 (ก้นไว้)

ตัวอย่างที่ 4 เจ้ามรดกเสียชีวิต มีทายาทเป็นสามี พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา
พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา และ พี่น้องชายร่วมแต่บิดาที่สืบบุญ

ทายาท	ส่วนได้	2/7	6/7/2		14	
สามี	1/2	1	1/2	3	6	
พี่น้องสาวร่วมบิดามารดา	1/2	1	1/2	3	6	
พี่น้องสาวร่วมแต่บิดา	ส่วนเหลือ	-	1/6	1	-	
พี่น้องชายร่วมแต่บิดาที่สืบบุญ	ส่วนเหลือ	-		-	-	
		ผู้สืบบุญมีชีวิตอยู่		ผู้สืบบุญเสียชีวิต		2 (ก้นไว้)

2.19.4 ผู้สาบสูญหลายคน

หากมีผู้สาบสูญหลายคน ก็ต้องตั้งโจทก์หลายครั้งตามจำนวนของผู้สาบสูญ ตัวอย่างเช่น เจ้ามรดกเสียชีวิต มีทายาทที่รับมรดกได้คือ สามี มารดา พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา 1 คน พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาที่สาบสูญ 1 คน และพี่น้องชายร่วมบิดามารดาที่สาบสูญ 1 คนเช่นกัน

6

9

9

4

ทายาท		6 x 2 = 12			6/8			6/8			6 x 3 = 18		72	แบ่งทรัพย์สินที่เก็บไว้				
สามี	1/2	3	6	1/2	3	1/2	3	1/2	3	1/2	3	9	27	9	-	-	9	
มารดา	1/6	2	2	1/3	2	1/6	1	1/6	1	1/6	1	3	9	3	9	-	3	
พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดา	ส่วนที่เหลือ	2	1	1/2	3	2/3	4	2	ส่วนที่เหลือ	2	2	6	-	21	12	2		
พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาที่สาบสูญ			1	-	-			2		-	-	6	-	18	-			
พี่น้องชายร่วมบิดามารดาที่สาบสูญ			2	-	-			4		-	-	12	-	-	16			
		มีชีวิต		เสียชีวิต		มีชีวิต		เสียชีวิต		30	มีชีวิต		เสียชีวิต		มีชีวิต		เสียชีวิต	
		มีชีวิต		เสียชีวิต		เสียชีวิต		มีชีวิต		กันไว้	มีชีวิต		เสียชีวิต		เสียชีวิต		มีชีวิต	

การแบ่งมรดกของผู้ที่สาบสูญหลายคนนั้นให้สมมุติในโจทย์แรกว่า ผู้สาบสูญมีชีวิตทั้งหมด ในโจทย์ที่สองให้สมมุติว่า ผู้สาบสูญเสียชีวิตทั้งหมด ในโจทย์ที่สามเสียชีวิตบางคน สลับกันไปจนครบดังตารางตัวอย่างดังกล่าว คือ

ในโจทย์แรก ให้สมมุติว่าผู้สาบสูญทั้งสองยังมีชีวิตทั้งสองคน ฐานโทษเท่ากับ 12

ในโจทย์ที่สอง ให้สมมุติว่าผู้สาบสูญทั้งสองเสียชีวิตแล้วทั้งสองคน ฐานโทษเท่ากับ 8

ในโจทย์ที่สาม ให้สมมุติว่าพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ และพี่น้องชายร่วมบิดา มารดาเสียชีวิตแล้ว ฐานโทษเท่ากับ 8

ในโจทย์ที่สี่ สมมุติให้พี่น้องร่วมบิดามารดาเสียชีวิตและพี่น้องชายร่วมบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ ฐานโทษเท่ากับ 18

เมื่อกำหนดโทษครบตามจำนวนผู้สาบสูญแล้ว ก็ให้พิจารณาฐานโทษทั้งสิ้น โดยการหา ครน. ผลลัพธ์ของการหา ครน. คือฐานรวมของโทษทั้งหมด คือ 72 แล้วเอาฐานโทษของแต่ละโทษไปหารฐานรวมของโทษ เอาจำนวนที่ได้ไปคูณกับส่วนได้ที่น้อยที่สุดของแต่ละคนในโทษทั้งสิ้น จะเห็นได้ว่า :

- ส่วนได้ของสามีน้อยที่สุดในสี่โทษก็คือ 3 ใน 8 ส่วน คูณด้วย 9 ($3 \times 9 = 27$)
- ส่วนได้ที่น้อยที่สุดของมารดาในสี่โทษได้แก่ 1 ใน 8 ส่วน คูณด้วย 9 ($9 \times 1 = 9$)
- ส่วนได้ที่น้อยที่สุดของพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาในโทษทั้งสิ้นได้แก่ 1 ใน 12 ส่วน คูณด้วย 6 ($1 \times 6 = 6$)
- ส่วนได้ที่น้อยที่สุดของพี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาผู้สาบสูญในโทษทั้งสิ้นคือ ไม่ได้รับส่วนแบ่งเลย
- และส่วนได้ของพี่น้องชายร่วมบิดามารดาที่เช่นเดียวกัน รวมส่วนได้ของทายาททั้งหมดคือ สามีน มารดา พี่น้องหญิงร่วมบิดามารดาที่มีได้เป็นผู้สาบสูญเท่ากับ 42 ส่วน เหลือ 30 ส่วนกันเอาไว้จนกว่าจะปรากฏชัดเจนว่าผู้สาบสูญทั้งสองนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือเสียชีวิตแล้ว จึงจัดการแบ่งทรัพย์ที่กันไว้ต่อไป ดังตารางข้างต้น

2.20 พินัยกรรม

2.20.1 หลักการของพินัยกรรม

พินัยกรรมเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งกฎหมายอิสลามได้ให้การยอมรับ แม้จะมีลักษณะขัดกับหลักการก็ตาม กล่าวคือตามหลักการนั้นการทำนิติกรรมจะทำได้ในขณะที่บุคคลยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น หากบุคคลได้ตายไปแล้วไม่สามารถทำนิติกรรมใดๆเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนได้อีกต่อไป เพราะทรัพย์สินทั้งหมดได้ตกเป็นของทายาทไปแล้ว อย่างไรก็ตามการทำพินัยกรรมนั้นแม้ว่าจะกระทำในช่วงเวลาที่ผู้ทำยังมีชีวิตอยู่ก็จริง แต่ก็กำหนดให้มีผลหลังจากผู้ทำได้เสียชีวิตแล้ว จึงเหมือนกับการทำนิติกรรมหลังจากผู้ทำได้เสียชีวิตไปแล้ว แต่กฎหมายอิสลามได้เปิดช่องหรือโอกาสให้เจ้าของทรัพย์สินมีโอกาสกำหนดการเพื่อตายด้วยการให้เขาสามารถกระทำบางอย่างโดยหวังผลบุญ หรือเพื่อตอบแทนบุคคลที่เคยมีบุญคุณต่อเขา หรือแม้แต่เพื่อหวังให้ความช่วยเหลือเพื่อนพ้องหรือญาติมิตรสหายบางคน ซึ่งไม่ใช่ทายาทโดยธรรมของเขา ขณะเดียวกันหากเขาได้ยกทรัพย์สินให้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ก็กลัวว่าจะทำให้มีผลกระทบต่อฐานะของตัวเองได้ กฎหมายอิสลามจึงเปิดโอกาสให้เขาทำนิติกรรมโดยให้มีผลเมื่อเขาได้เสียชีวิตไปแล้ว (อิสมาแอ อาลี, 2546 : 94)

พระองค์อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ خَيْرًا تَرْكُ الْوَصِيَّةِ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ
بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾

ความว่า “การทำพินัยกรรมให้แก่ผู้บังเกิดเกล้าทั้งสองและญาติสนิทโดยชอบธรรมนั้น ได้ถูกกำหนดแก่พวกเจ้า เมื่อความตายได้มายังคนหนึ่งคนใดในพวกเจ้าทั้งหลายหากพวกเจ้าได้ทิ้งทรัพย์สินสมบัติไว้ ทั้งนี้เป็นหน้าที่ของผู้ยำเกรงทั้งหลาย” (อัลบะเกาะเราะฮฺ : 180)

พระองค์อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้อีกว่า

﴿مَنْ بَعَدَ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دِينَ﴾

ความว่า “ทั้งนี้หลังจากพินัยกรรมที่เขาได้สั่งเสียไว้ หรือหลังจากหนี้สิน” (อันนิสาอู : 11)

พระองค์อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้อีกว่า

﴿مَنْ بَعَدَ وَصِيَّةَ تَوْصُونَ بِهَا أَوْ دِينَ﴾

ความว่า “หลังจากพินัยกรรมที่พวกเขาสั่งเสียมันไว้หรือหลังจากหนี้สิน” (อันนิสาอ : 12)

พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานอายะฮ์แรกได้บ่งบอกถึงบทบัญญัติการทำพินัยกรรมให้กับบิดามารดาและญาติสนิท ส่วนสองอายะฮ์ถัดมาได้บ่งบอกถึงการดำเนินการจัดการตามพินัยกรรมนั้นต้องกระทำภายหลังจากการใช้หนี้เสียก่อน (al-Zuhaili, 1987 : 10)

ส่วนหลักฐานจากอัลหะดีษนั้น หะดีษของท่านสะอัด บุตรอบีวักกัศที่ต้องการทำพินัยกรรมเศษหนึ่งส่วนสามหรือครึ่งหนึ่งของทรัพย์สินทั้งหมดของเขา เพราะไม่มีทายาทที่จะรับมรดก นอกจากบุตรสาวของเขาเพียงคนเดียวเท่านั้น โดยท่านนบี (คือลัลลอฮ์อะลัยฮิวะสَّلَام) ได้กล่าวกับเขาว่า

”اَنْتَ وَالسُّلْتِ كَثِيرًا نَاكَ! اَنْ تَذُرُوْا رِثَاكَ اَغْنِيَا وَخَيْرٌ مِنْ اَنْ تَذُرَهُمْ عَالَةً
يَتَكْفِفُوْنَ النَّاسَ“

ความว่า “เศษหนึ่งส่วนสาม และเศษหนึ่งส่วนสามก็มากแล้ว แท้จริงการที่ท่านทอดทิ้งบรรดาทายาทของท่านในสภาพที่ร่ำรวยนั้นดีกว่าการที่ท่านทอดทิ้งพวกเขาในสภาพที่ยากจน โดยจะยื่นมือขอสิ่งที่อยู่ในมือของผู้อื่น” (หะดีษบันทึกโดยมุสลิม หะดีษหมายเลข 1628)

ท่านนบีได้กล่าวไว้อีกว่า

”اِنَّ اَللّٰهَ يَصَدُقُ عَلٰيْكُمْ عِنْدَ وِفَا تَاكُمْ بِنَتِ اَمْوَالِكُمْ زِيَادَةً لِّكُمْ فِيْ اَعْمَالِكُمْ“

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ได้ทรงมอบให้แก่พวกเขาหนึ่งในสามจากทรัพย์สินของพวกเขาตอนที่พวกเขาเสียชีวิต เพื่อเพิ่มความดีของพวกเขา ทั้งนี้เพื่อพระองค์จะได้ทรงเพิ่มผลงานของพวกเขา” (หะดีษบันทึกโดยอิบน์มาญะฮ์ หะดีษหมายเลข 2709)

ท่านนบีได้กล่าวไว้อีกว่า

”مَا مِنْ اِمْرِيْ مُسْلِمٍ اَنْ يَّبِيْتِ لِيْلَتَيْنِ وَلَهُ شَيْءٌ يُّوصَى فِيْهِ، لِاَوْصِيَّتِهِ
مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ“

ความว่า “ไม่ใช่สิทธิของมุสลิมคนหนึ่งที่เขาจะนอนเป็นเวลาสองคืน โดยที่เขาไม่มีความต้องการทำพินัยกรรม นอกเสียจากว่าพินัยกรรมของได้ถูกบันทึกไว้อยู่ที่เขา” (หะดีษบันทึกโดยอิบนุมาญะฮฺ หะดีษหมายเลข 2699)

2.20.2 ความหมายของพินัยกรรม

พินัยกรรม ตามคำนิยามของนักกฎหมายอิสลามหมายถึง การยกกรรมสิทธิ์ให้กับผู้อื่นที่มีผลภายหลังจากการตายโดยความเสนา่หา จะเป็นวัตถุหรือผลประโยชน์ก็ตาม (al-Zuhaili, 1987 : 8)

2.20.3 องค์ประกอบของพินัยกรรม

องค์ประกอบของการทำพินัยกรรมมี 4 ประการ

2.20.3.1 ผู้ทำพินัยกรรม

2.20.3.2 ผู้รับพินัยกรรม

2.20.3.3 ทรัพย์สินพินัยกรรม

2.20.3.4 ศีเฆาะฮฺ (al-Sharbini, 1958 : 39)

2.20.3.1 ผู้ทำพินัยกรรม

ผู้ทำพินัยกรรมมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

ก. จะต้องเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายอิสลาม มีสติปัญญาที่สมบูรณ์ เป็นอิสระจนจะเป็นเพศชายหรือหญิง มุสลิมหรือมิใช่มุสลิมก็ตาม

นักกฎหมายอิสลามมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องเป็นบุคคลที่มีสติปัญญาสมบูรณ์ และจะต้องเป็นอิสระจน ฉะนั้นการทำพินัยกรรมของบุคคลที่มีสติปัญญาฟั่นเฟือน วิกลจริตและผู้ที่เป็นทาสจึงไม่มีผลบังคับใช้

ส่วนการทำพินัยกรรมของผู้เยาว์ที่มีความรู้สึกรับผิดชอบแล้ว (المميز) นั้น ตามทัศนะของ มัซฮับมาลิกีย์ มัซฮับหัมบะลีย์และทัศนะหนึ่งของอิหม่ามซาฟิอีย์มีความเห็นว่า พวกเขาสามารถทำพินัยกรรมได้ เพราะพินัยกรรมมิได้ทำให้กรรมสิทธิ์ของเขาหมดไปในขณะนั้นทันที และพินัยกรรมยังทำให้เขาได้รับผลบุญภายหลังจากที่เขาเสียชีวิตไปแล้วอีกด้วย (al-Sharbini, 1958 : 39)

โดยอาศัยทัศนะหนึ่งของท่านอุมัรตามรายงานดังต่อไปนี้

”عن أبي بكر بن محمد بن عمرو بن عزم أن غلاماً بالمدينة حضره الموت وورثته
بالسَّام وأنهم ذكروا العمران فموت فساألوه أن يوصي فأمره عمر أن يوصي
فأوصى بيتر يقال لها بئر جشم وأن أهلها يبيعونها بسلايين ألفاً وذكر
أبو بكر أن غلاماً كان ابن عشر سنين أو اثني عشرة“

ความว่า “จากอบีบักร์ บุตรมุฮัมมัด บุตรอุมัร บุตรหัชมุว่า มีเด็กชายคนหนึ่งกำลังจะตายที่มะดีนะฮ์ ขณะที่ทายาทโดยชอบธรรมของเขาอยู่ที่ประเทศซาม (ซีเรีย) จึงได้มีการเล่าเรื่องของเขาแก่ท่านอุมัร บุตรคือฎุฏัยบ และได้มีการถามท่านว่า “เด็กคนหนึ่งกำลังจะตาย เขาทำพินัยกรรมได้หรือไม่?” ท่านอุมัรตอบว่า “ให้เขาทำพินัยกรรมเถิด” เด็กคนนั้นจึงได้ทำพินัยกรรมด้วยกับบ่อใบหนึ่งเรียกว่าบ่อ”ญัซม์” และทายาทของเขาได้ขายบ่อด้วยกับราคาสามหมื่น ท่านอบูบักร์ได้เล่าอีกว่า “เด็กชายคนนั้นมีอายุสิบปีหรือสิบสองปี” (หะดีษบันทึกโดยอัลดารีมีฮ์ หะดีษหมายเลข 3290)

การผ่อนปรนในเรื่องอายุของผู้ทำพินัยกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะการทำพินัยกรรมนั้นเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่งที่ไม่มีความเสียหายต่อผู้กระทำแต่อย่างใด เพราะพินัยกรรมจะมีผลหลังจากที่ผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตไปแล้ว การห้ามผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะทำพินัยกรรมนั้นก็เพื่อรักษาผลประโยชน์ของผู้ทำนิติกรรมเองซึ่งในการทำพินัยกรรมนั้นผลประโยชน์ของผู้ทำนิติกรรมจะไม่ได้รับผลกระทบแต่อย่างใด โดยเฉพาะกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินแก่ผู้มีบุญคุณต่อผู้เยาว์ที่ได้เป็นทายาทโดยธรรมของผู้เยาว์ และทายาทโดยธรรมนั้นไม่มีบุญคุณต่อผู้เยาว์ในช่วงเจ็บป่วยก่อนจะตายแต่อย่างใด (อิสมาแอ อาลี, 2546 : 100)

ข. ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องทำด้วยความสมัครใจ เพราะการทำพินัยกรรมเป็นการโอนกรรม สิทธิจึงจำเป็นต้องทำโดยสมัครใจ ฉะนั้นการทำพินัยกรรมเพราะถูกบังคับ จากความผิดพลาดโดยไม่ได้ตั้งใจ หรือหลงลืมจึงไม่มีผลบังคับใช้

ส่วนเงื่อนไขของการจัดการตามพินัยกรรมของผู้ทำพินัยกรรมนั้น ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องไม่เป็นผู้ที่มีหนี้สินเท่ากับจำนวนของทรัพย์สินมรดก เพราะการจัดการใช้หนี้สินต้องกระทำก่อนการจัดการพินัยกรรมโดยมติของนักกฎหมายอิสลาม และทรัพย์สินที่ระบุในพินัยกรรมนั้นไปเกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้อื่น ก็หนี้สินดังกล่าว การทำพินัยกรรมในลักษณะนี้จึงขึ้นอยู่กับ การอนุญาตของเจ้าหนี้ทั้งหลาย หากเขาเหล่านั้นอนุญาตก็ถือว่าพินัยกรรมนั้นมีผลใช้ได้และ

สามารถจัดการให้เป็นไปตามคำสั่งของผู้ทำพินัยกรรมได้ แต่หากเขาเหล่านั้นไม่ยินยอมก็ถือว่าพินัยกรรมนั้นใช้ไม่ได้ (al-Zuhaili, 1987 : 28)

2.20.3.2 ผู้รับพินัยกรรม

ผู้รับพินัยกรรมแบ่งได้ 2 ประเภทดังนี้

ก. ประเภทที่เป็นองค์กรหรือหน่วยงาน

ประเภทที่เป็นองค์กรหรือหน่วยงานนั้นมีเงื่อนไขว่าจะต้องไม่เป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่กระทำความผิดต่อหลักการศาสนาหรือสร้างความเสียหายให้กับสังคม หากผู้รับพินัยกรรมเป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่กระทำความผิดต่อหลักการศาสนาหรือสร้างความเสียหายให้กับสังคมก็ถือว่าการทำพินัยกรรมนั้นเป็นโมฆะ โดยความเห็นของนักกฏหมายอิสลามที่สอดคล้องกัน เช่นการทำพินัยกรรมให้สโมสรการพนัน สโมสรการบันเทิง การสร้างโดมครอบสุสาน การร้องให้โอดครวญกับผู้ตาย การสร้างหรือการซ่อมแซมโบสถ์ การเขียนคัมภีร์เตารอฮ์และอินชูล์ การเขียนหนังสือไสยศาสตร์และหนังสือที่ต้องห้ามทั้งหลาย การทำพินัยกรรมให้กับคู่สงครามและการจัดซื้อเครื่องดนตรีต่าง ๆ เพราะการทำพินัยกรรมนั้นถูกบัญญัติขึ้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์และการทำความใกล้ชิดกับพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ จึงไม่อนุญาตให้ทำพินัยกรรมในสิ่งที่เป็นความชั่ว (al-Zuhaili, 1987 : 29)

ข. ประเภทบุคคล

ผู้รับพินัยกรรมประเภทบุคคลนั้นมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

(1) จะต้องเป็นบุคคลที่มีสภาพเป็นบุคคลในขณะที่ทำพินัยกรรม ก็จะต้องมีชีวิตอยู่แล้ว แม้ว่าจะยังเป็นทารกอยู่ในครรภ์ก็ตาม ทั้งนี้หากคลอดออกมาอยู่รอดเป็นทารกภายในกำหนดเวลาของการตั้งครรภ์ที่สั้นที่สุดสำหรับหญิงผู้เป็นมารดาที่ร่วมหลับนอนตามปกติกับสามี หรือไม่เกินช่วงเวลาของการตั้งครรภ์ที่ยาวที่สุด หากหญิงผู้เป็นมารดาขาดจากการสมรสแล้วหรือมีสามีแต่ไม่ได้ร่วมหลับนอนกับสามี

(2) เป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จักในขณะที่ทำพินัยกรรม หากผู้ทำพินัยกรรมให้กับผู้รับพินัยกรรมที่ไม่ถูกรู้จักแล้ว ก็ไม่สามารถจัดการทรัพย์สินพินัยกรรมให้กับผู้รับพินัยกรรมได้ เพราะพินัยกรรมคือการโอนกรรมสิทธิ์ให้ในขณะที่ผู้ทำพินัยกรรมสิ้นชีวิต ตามทัศนะส่วนใหญ่ของนักกฏหมายอิสลาม

หากบุคคลหนึ่งใดทำพินัยกรรมให้กับนาย มุฮัมมัดหรือนายคอลิด 1/3 ของทรัพย์สินหรือให้กับกลุ่มบุคคลที่เป็นมุสลิม โดยที่ไม่ได้ระบุจำนวนและไม่ได้กล่าวลักษณะที่มีความรู้ดีกว่าเขาเหล่านั้น มีความต้องการ เช่น กลุ่มคนมุสลิมที่ยากจน ถือว่าพินัยกรรมนั้นเป็น

โมฆะในทัศนะของมัซฮับหะนะฟี เพราะผู้รับพันธุกรรมไม่เป็นที่รู้จัก จึงไม่สามารถส่งทรัพย์ที่ระบุในพันธุกรรมให้กับเขาได้ เช่นกับการทำพันธุกรรมของบุคคลหนึ่งให้กับชายคนหนึ่งจากชายสองคน ถือว่าพันธุกรรมนั้นเป็นโมฆะในทัศนะของมัซฮับทั้งสี่ เพราะไม่ได้เจาะจงผู้รับพันธุกรรม (al-Zuhaili, 1987 : 34)

(3) เป็นบุคคลที่มีสิทธิในการปกครองกรรมสิทธิ์ได้ การทำพันธุกรรมเป็นการโอนกรรมสิทธิ์จากผู้ทำพันธุกรรมให้กับผู้รับพันธุกรรม ผู้รับพันธุกรรมจึงต้องเป็นบุคคลที่ปกครองกรรมสิทธิ์ได้ เงื่อนไขข้อนี้เป็นความเห็นที่สอดคล้องกันระหว่างบรรดานักกฎหมายอิสลาม ฉะนั้นการทำพันธุกรรมให้กับสัตว์ต่างๆ โดยมีเจตนาให้ปกครองสิทธิ์หรือการทำพันธุกรรมให้โดยมิได้ตั้งใจให้ปกครองสิทธิ์ ถือว่าพันธุกรรมนั้นเป็นโมฆะ เพราะเป็นพันธุกรรมให้กับผู้ที่ไม่สามารถปกครองสิทธิ์ได้ในทัศนะของมัซฮับหะนะฟี ซาฟีอีและมาลิกีย์ ส่วนการที่ผู้ทำพันธุกรรมกล่าวว่า “เพื่อใช้เป็นอาหารแก่สัตว์ตัวนี้” ถือว่าพันธุกรรมนั้นมีผลบังคับใช้ โดยพิจารณาตามคำพูดของเขามีได้พิจารณาถึงเจตนาของเขา ในกรณีนี้ไม่จำเป็นต้องมีการสนองรับ เพราะเหมือนกับมรดกจึงไม่จำเป็นต้องมีการสนองรับ เนื่องจากอุปสรรค และเช่นเดียวกับการวกฟู () ให้กับบรรดาคนยากจน แต่สำหรับทัศนะของมัซฮับซาฟีอีแล้วมีเงื่อนไขว่า เจ้าของสัตว์จะต้องสนองรับพันธุกรรม พันธุกรรมนั้น จึงจะมีผลบังคับใช้ (al-Zuhaili, 1987 : 36)

(4) ไม่เป็นบุคคลที่ฆ่าผู้ทำพันธุกรรม ผู้รับพันธุกรรมจะต้องไม่เป็นผู้ที่ฆ่าผู้ทำพันธุกรรมตามทัศนะของมัซฮับหะนะฟีและ มัซฮับหัมบะลีเย่หากผู้ทำพันธุกรรมได้ทำพันธุกรรมให้หลังจากการทำร้ายของผู้รับพันธุกรรม ต่อมาเขาก็เสียชีวิต ถือว่าพันธุกรรมนั้นเป็นโมฆะ หรือผู้ทำพันธุกรรมได้ทำพันธุกรรมไว้ก่อนการทำร้าย ผู้รับพันธุกรรมก็ไม่มีสิทธิ์รับพันธุกรรมนั้นได้ เพราะการฆ่านั้นเป็นสิ่งทำให้พันธุกรรมเป็นโมฆะ ดังมีหะดีษของท่านนบีเล่าว่า

“ليس لقاتل شيء”

ความว่า “ผู้ที่ฆ่านั้นไม่มีสิทธิในสิ่งหนึ่งสิ่งใด” (หะดีษบันทึกโดยอัคราฎุญนีฮ์
หะดีษหมายเลข 84)

ท่านอิหม่ามอับดุลอะซิซได้กล่าวว่า หากทายาททั้งหลายยินยอมหรือไม่มีทายาทอื่นเลยก็ถือว่าพันธุกรรมนั้นมีผลบังคับใช้ (al-Zuhaili, 1987 : 37)

ส่วนมัซฮับซาฟีอีถือว่า การทำพันธุกรรมให้กับผู้ที่ฆ่านั้นมีผลบังคับใช้ ถึงแม้จะเป็นการฆ่าโดยการละเมิดก็ตาม หากผู้รับพันธุกรรมฆ่าผู้ทำพันธุกรรมโดยการละเมิด ผู้รับ

พินัยกรรมก็ยังมีสิทธิในการรับพินัยกรรมนั้น เพราะการทำพินัยกรรมเป็นการปกครองกรรมสิทธิ์ด้วยการสัญญา จึงเหมือนกับทำให้ ซึ่งต่างกับการรับมรดก (al-Nawawi, 1985 : 107)

สำหรับมัซฮับมาลิกีย์นั้น มีรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า การทำพินัยกรรมให้กับผู้ที่ฆ่านั้นมีผลบังคับใช้ จะเป็นฆาโดยเจตนาหรือผิดพลาดก็ตาม เมื่อผู้ทำพินัยกรรมทราบว่าผู้รับพินัยกรรมเป็นผู้ฆาเขาและเขาก็มิได้เปลี่ยนแปลงพินัยกรรมของเขา เพราะสิ่งที่ทำให้พินัยกรรมเป็นโมฆะก็คือ การริบเร่งของผู้รับพินัยกรรมในสิ่งหนึ่งก่อนที่จะถึงเวลาของมัน เขาจึงถูกลงโทษโดยการห้ามสิทธิในสิ่งนั้น การลงโทษผู้รับพินัยกรรมโดยการห้ามสิทธินี้จะต้องเกิดขึ้นภายหลังจากการฆาที่อยู่ถัดจากการทำพินัยกรรมในทันที แต่ถ้าหากผู้ทำพินัยกรรมรู้ว่ามีการทำร้าย และเขาก็ยังทำพินัยกรรมให้กับผู้ทำร้ายหรือผู้ที่ฆา ก็แสดงว่าเขาได้ให้อภัยและต้องการทำความดีกับผู้นั้นอีกด้วย (al-Jaziri, n.d. : 321)

สรุปได้ว่าทัศนะของมัซฮับต่างๆ เกี่ยวกับการฆาทำให้พินัยกรรมเป็นโมฆะนั้นมีสองทัศนะด้วยกันคือ

ทัศนะที่หนึ่ง การที่ผู้รับพินัยกรรมฆาผู้ทำพินัยกรรม ทำให้พินัยกรรมเป็นโมฆะ ได้แก่ทัศนะของมัซฮับหะนะฟีและมัซฮับหัมบะลี

ทัศนะที่สอง ผู้รับพินัยกรรมฆาผู้ทำพินัยกรรมไม่ทำให้พินัยกรรมเป็นโมฆะ ได้แก่ทัศนะของมัซฮับมาลิกีย์และมัซฮับซาฟีอี (al-Zuhaili, 1987 : 38)

(5) ผู้รับพินัยกรรมมิได้เป็นทายาทโดยชอบธรรมของผู้ทำพินัยกรรม ซึ่งมีสิทธิรับมรดกอยู่แล้ว

ผู้รับพินัยกรรมจะต้องไม่เป็นทายาทโดยชอบธรรมของผู้ทำพินัยกรรมที่มีสิทธิรับมรดกอยู่แล้ว ขณะที่ผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตหากมีทายาทผู้อื่นไม่ยินยอม แต่ถ้าหากทายาทผู้อื่นยินยอมก็ถือว่าพินัยกรรมนั้นใช้ได้ เพราะท่านนบี (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม) ได้กล่าวว่า

ความว่า “ไม่มีการทำพินัยกรรมให้กับทายาท นอกจากได้รับอนุญาตจากทายาทบุคคลอื่น (หะดีษบันทึกโดยอัลคาร์ฎูนีย์ หะดีษหมายเลข 89)

และการที่ทายาทบุคคลอื่นไม่ยินยอม จะทำให้เกิดความแตกแยก ทะเลาะวิวาท การตัดความสัมพันธ์กับเครือญาติ ทำให้เกิดความโกรธแค้นและการอิจฉาริษยากันในระหว่างทายาททั้งหลาย

เงื่อนไขนี้เป็นความเห็นที่สอดคล้องกันของมัชฮับต่าง ๆ โดยที่เขาทั้งหลายได้กำหนดกฎเกณฑ์ว่า ไม่อนุญาตให้ทำพินัยกรรมให้กับทายาทผู้หนึ่งผู้ใดที่มีสิทธิรับมรดกได้ เมื่อมีทายาทบุคคลอื่นไม่อนุญาต (al-Fawzani, 2001 : 218)

2.20.3.3 ทรัพย์สินพินัยกรรม

ก. ทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งพินัยกรรมมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

ทรัพย์สินพินัยกรรมจะต้องเป็นทรัพย์เปลี่ยนการปกครองได้ เพราะการทำพินัยกรรมนั้นเป็นการให้ปกครองกรรมสิทธิ์

ทรัพย์สินพินัยกรรมครอบคลุมถึงเงินตรา วัตถุ อาคาร บ้าน ต้นไม้ สิ้นค้า สัตว์และสิ่งอื่น ๆ รวมถึงหนี้สิน สิทธิต่างๆ ของผู้ทำพินัยกรรมที่มีอยู่ที่ผู้อื่นและผลประโยชน์ต่างๆ เพราะผลประโยชน์ต่างๆก็เหมือนกับวัตถุในเรื่องของกรรมสิทธิ์โดยการทำสัญญาหรือการรับมรดก ฉะนั้นผลประโยชน์ก็เหมือนวัตถุในการทำพินัยกรรมเช่น เดียวกัน

ข. เป็นสิ่งที่ไม่อนุญาตให้ใช้ประโยชน์ได้ตามหลักการของอัลอิสลาม การทำพินัยกรรมด้วยกับ สิ่งที่ไม่อนุญาตให้ใช้ประโยชน์ เช่น สุรา สุกร สุนัขและเสื่อที่ไม่ได้ฝึกไว้ใช้สำหรับล่าสัตว์ ถือว่าพินัยกรรมนั้นเป็นโมฆะ เพราะเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ในทัศนะของอิสลาม และไม่อนุญาตให้ทำพินัยกรรมในสิ่งที่ไม่สามารถโยกย้ายสิทธิได้ เช่น การฆ่าใช้ชาติ การลงโทษในการกล่าวหาและสิทธิในการบังคับขายในสิ่งที่มีกรรมสิทธิ์ร่วมกัน

ค. เป็นทรัพย์ที่สามารถโอนกรรมสิทธิ์ได้ ครอบครองได้ ถึงแม้ทรัพย์นั้นจะยังไม่ได้อยู่ในขณะที่ทำพินัยกรรมก็ตาม หมายถึงเป็นสิ่งที่ได้กรรมสิทธิ์มาด้วยการทำนิติกรรมตอบแทน ได้จากการทำสัญญาต่างๆหรือเพราะรับมรดก เพราะการทำพินัยกรรมเป็นการโอนสิทธิให้ครอบครอง สิ่งใดที่ไม่สามารถโอนสิทธิให้ครอบครองได้ ก็ไม่สามารถทำพินัยกรรมได้

ฉะนั้นการทำพินัยกรรมด้วยทรัพย์สินที่เป็นเงินตราหรือสินค้ำก็ตามถือว่ามิผลใช้ได้ เพราะได้กรรมสิทธิ์ในสิ่งดังกล่าวมาด้วยการให้หรือด้วยการขาย การทำพินัยกรรมด้วยกับผลประโยชน์ของทรัพย์สิน เช่น การอาศัยอยู่ในบ้าน การจีสัตว์พาหนะ เพราะได้กรรมสิทธิ์มาด้วยการเช่าและการทำพินัยกรรมด้วยหนี้สินที่อยู่ที่ยาคนหนึ่ง เพราะในความเป็นจริงแล้วก็คือการทำพินัยกรรมด้วยสิ่งที่เป็นวัตถุนั้นเอง หมายถึงการทำพินัยกรรมด้วยกับเงินตราที่อยู่ในความรับผิดชอบของผู้ที่เป็นหนี้ (al-Zuhaili, 1987 : 46)

ง. เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ทำพินัยกรรมในการทำพินัยกรรมเฉพาะสิ่งในขณะที่ทำพินัยกรรม เพราะการทำพินัยกรรมเฉพาะสิ่งนั้น จะทำให้มีผลในการปกครองกรรมสิทธิ์ในสิ่ง

นั้น จึงจำเป็นต้องเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ทำพินัยกรรมขณะที่ทำพินัยกรรม ฉะนั้นการทำพินัยกรรมในสิ่งที่เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นจึงเป็นโมฆะ

บุคคลที่กล่าวว่า “ข้าพเจ้าทำพินัยกรรมด้วยกับทรัพย์ของนาย ก.” ถือว่าการทำพินัยกรรมเป็น โมฆะตามทัศนะของนักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่ ถึงแม้ผู้ทำพินัยกรรมจะได้ครอบครองทรัพย์ของนาย ก.ภายหลังจากการทำพินัยกรรมก็ตาม เพราะถ้อยคำที่แสดงเจตนาในการทำพินัยกรรมนั้นใช้ไม่ได้ เนื่องจากการกล่าวพาดพิงถึงพินัยกรรมด้วยทรัพย์ของบุคคลอื่น

จ. สิ่งที่ทำพินัยกรรมจะต้องอยู่ในขอบเขตหนึ่งในสามของทรัพย์สินทั้งหมดของผู้ทำพินัยกรรม ในขณะที่เขาตายและชำระหนี้ประเภทต่างๆของผู้ทำพินัยกรรมทั้งหมดแล้ว การกำหนดเช่นนี้ก็เพื่อการรักษาไว้ซึ่งสิทธิของทายาทโดยธรรมที่จะได้รับมรดกตามสิทธิของแต่ละคนตามที่กฎหมายอิสลามได้ให้ความคุ้มครองไว้ กล่าวคือจะคุ้มครองไว้ภายในขอบเขตสองในสามจากกองมรดกทั้งหมดหลังจากหักค่าทำศพและชำระหนี้ (อิสมาแอ อาลี, 2546 : 205)

ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องทำพินัยกรรมในทรัพย์พินัยกรรมมิให้เกินหนึ่งในสามของทรัพย์สิน หากผู้ทำพินัยกรรมนั้นมีทายาทอยู่ เพราะบรรดานักกฎหมายอิสลามมีมติว่าจำเป็นที่พินัยกรรมนั้นจะต้องไม่เกินหนึ่งในสามตามเจตนารมณ์ที่ปรากฏในหะดีษของท่านสะอัด บุตรอบีวัคกีอัส ที่รายงานไว้ว่า

"عَادَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حُجَّةِ الْوُجُعِ مِنْ رَجْعِ أُتَيْبِ بْنِ أَبِي رَيْثَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ
 فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَلِّغْنِي مَا تَرَى مِنَ الْوُجُعِ وَأَنَا ذَرِيَّةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 أَنَا تُصَدِّقُ بِنَتَائِي مَا لِي؟ قَالَ "لَا" قَالَ قُلْتُ : أَفَأُتَصَدَّقُ بِبَطْنِي؟ قَالَ "لَا" أَلَيْسَ
 وَالسَّلَامُ كَثِيرٌ إِنَّ تَذَرُورَتَكَ أَغْنِيَا وَخَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرُورَهُمْ عَالِمَةٌ يَتَكَلَّفُونَ النَّاسَ"

ความว่า “ท่านสะอัด บุตรอบีวัคกีอัส ได้กล่าวว่า “ท่านนบี (คือลุลลอฮ์อะลัยฮิวะสَّلَام) ได้มาเยี่ยมฉันในขณะที่ฉันป่วยใกล้จะตาย” ฉันได้กล่าวว่า “โอ้ท่านรَسُولุลลอฮ์ฉันเจ็บป่วยมากดังที่ท่านเห็นและฉันมีทรัพย์มาก ไม่มีใครรับมรดกของฉัน นอกจากบุตรสาวของฉันคนเดียว ฉันจะทำท่านด้วยกับสองในสามของทรัพย์ของฉันได้ไหม?” ท่านรَسُولุลลอฮ์ได้กล่าวว่า “ไม่ได้” ฉันกล่าวว่า “แล้วครึ่งหนึ่งของทรัพย์ของฉันเล่า?” ท่านรَسُولุลลอฮ์ได้กล่าวว่า “ไม่ได้” หนึ่งในสามและหนึ่งในสามก็มากแล้ว แท้จริงการที่เจ้าทอดทิ้งบรรดาทายาทของเจ้าในสภาพร่ำรวยนั้นดีกว่าการที่เจ้าทอดทิ้งพวกเขาไว้ในสภาพที่ยากจนโดยเขาเหล่านั้นจะยื่นมือขอมนุษย์” (หะดีษบันทึกโดยมุสลิม หะดีษหมายเลข 1628)

การทำพินัยกรรมเกินหนึ่งในสามจะมีผลนั้น ต้องอาศัยการอนุญาตของทายาท หากทายาทยินยอมพินัยกรรมนั้นก็ยังมีผลบังคับ แต่หากเขาเหล่านั้นไม่ยินยอมพินัยกรรมย่อมเป็นโมฆะ

การอนุญาตของทายาทนั้นมีเงื่อนไขสองประการคือ

1. จะต้องเป็นการอนุญาตของทายาทภายหลังจากผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิต
2. ผู้ที่อนุญาตนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายอิสลาม มีสติปัญญาสมบูรณ์ และรู้ถึงทรัพย์สินที่ถูกระบุในพินัยกรรม

หากทายาทบางคนอนุญาตและบางคนไม่อนุญาตก็ถือว่าพินัยกรรมมีผลเฉพาะส่วนของผู้ที่อนุญาตและเป็นโมฆะในส่วนของผู้ที่ไม่อนุญาต (al-Zuhaili, 1987 : 52)

นักกฎหมายอิสลามบางท่านชอบการทำพินัยกรรมที่น้อยกว่าหนึ่งในสามของทรัพย์สิน เพราะมีรายงานจากท่านอับูบักร อัลศิดดีก ท่านอาลี บุตร อบีตฏอลิบ และท่านอับดุลลอฮ์ บุตรอับบาส (เราะฎีอัลลอฮ์อันฮูม) (al-Fawzan, 2001 : 217)

ท่านอับูบักร (เราะฎีอัลลอฮ์อันฮู) ได้กล่าวว่า

أوصيت بما ضي الله به لنفسي

ความว่า “ฉันได้ทำพินัยกรรมด้วยกับสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงพอพระทัยสำหรับพระองค์เอง” หมายถึงคำตรัสของพระองค์ที่ว่า

﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ﴾

ความว่า “เจ้าทั้งหลายพึงทราบเถิดว่า แท้จริงสิ่งที่เจ้าทั้งหลายได้มาจากการทำสงคราม แท้จริงสำหรับพระองค์อัลลอฮ์หนึ่งในห้า” (อัลอัมฟาต : 41)

ท่านอาลี (เราะฎีอัลลอฮ์อันฮู) กล่าวว่า

“لأن أوصى بالربع أحب إلي من أن أوصى بالثلث

ความว่า “ให้ฉันทำพินัยกรรมหนึ่งในสี่เป็นที่ชอบของฉันมากกว่าการที่ฉันทำพินัยกรรมหนึ่งในสามเสียอีก” (หะดีษบันทึกโดยอัลบัยหะกีษ กิตาบอัลวะศอฮ์ บาบ สุนัตให้ทำพินัยกรรมน้อยกว่าหนึ่งในสาม หน้า 170)

ท่านอับนุอับบาส (เราะฎีอัลลอฮ์อันฮู) ได้กล่าวว่า

“الذی یوصی بأفضل من الذی یوصی بالسریر والذی یوصی بالسریر أفضل
من الذی یوصی بالثلث”

ความว่า “ผู้ที่ทำพินัยกรรมหนึ่งส่วนห้าดีกว่าผู้ที่ทำพินัยกรรมหนึ่งส่วนสี่ และผู้ที่
ทำพินัยกรรมหนึ่งส่วนสี่ดีกว่าผู้ที่ทำพินัยกรรมหนึ่งส่วนสาม” (บันทึกโดยอัลบัย
หะกีษ กิตาบ อัลวะศอยา บาบ สุนัตให้ทำพินัยกรรมน้อยกว่าหนึ่งในสาม หน้า
270)

การทำพินัยกรรมที่ผู้ทำพินัยกรรมตั้งใจสร้างความเดือดร้อนและทุกข์ยากให้กับ
ทายาท ถือว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นสิ่งต้องห้ามและมีบาป เพราะพระองค์อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿مَنْ بَعَدَ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ﴾

ความว่า “หลังจากพินัยกรรมที่ถูกสั่งเสียไว้ หรือหลังจากหนี้สินโดยมิใช่สิ่งที่
นำมาซึ่งผลร้ายใดๆ” (อันนิสาอู : 12)

และในหะดีษที่ว่า

“إن الرجل يعمل للمرأة بطاعة الله ستين سنة ثم يحضره الموت فيضاران في الوصية
فتجب له النار”

ความว่า “แท้จริงชายคนหนึ่งปฏิบัติตนอยู่ในการภักดีต่อพระองค์อัลลอฮ์ 60 ปี
ต่อมาเขาใกล้จะตาย เขาได้สร้างความเดือดร้อนในการทำพินัยกรรมของเขา เขา
ต้องเข้าขุมนรก (หะดีษบันทึกโดยอบูดาวูด หะดีษหมายเลข 2867)

ท่านอาลี บุตรอบีฏอลิบ ได้ไปเยี่ยมชายคนหนึ่งที่กำลังป่วย ชายผู้นั้นได้กล่าว
กับท่านอาลีว่า ฉันต้องการทำพินัยกรรม ท่านอาลีได้กล่าวว่า

“لا تدع ما لا يدع مالك لولدك”

ความว่า “ไม่ได้ ท่านไม่ได้ทิ้งทรัพย์ไว้มากมาย จงทิ้งทรัพย์ที่ท่านมิไว้ให้บุตร
ของท่าน” (หะดีษบันทึกโดยอัคคาร์ิมีย หะดีษหมายเลข 3192)

2.20.3.4 ทีฆาะฮฺ

พินัยกรรมตามกฎหมายอิสลามเป็นนิติกรรมสองฝ่าย ซึ่งต้องมีการเสนอให้และการสนองรับ

การเสนอ คือ การแสดงเจตนาทำพินัยกรรมของผู้ทำพินัยกรรม โดยใช้ถ้อยคำ เช่น “ฉันได้ทำพินัยกรรมยกสิ่งนี้ให้กับเขา” หรือ “เจ้าทั้งหลายจงให้สิ่งนี้แก่เขาภายหลังจากฉันตายไปแล้ว”

การสนองรับจากผู้รับพินัยกรรมเฉพาะสิ่ง การสนองรับหรือการปฏิเสธในขณะที่ผู้ทำพินัยกรรมยังมีชีวิตอยู่ถือว่าไม่มีผล และมีได้มีเงื่อนไขในการสนองรับโดยทันที ภายหลังจากผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิต ส่วนการทำพินัยกรรมให้กับองค์กร เช่น มัสยิดหรือสิ่งที่มีได้เจาะจง เช่น บรรดาคนที่ยากจน พินัยกรรมจะมีผลทันทีภายหลังจากการตายของผู้ทำพินัยกรรม โดยไม่ต้องมีการสนองรับ (al-Zuhaili, 1987 : 15)

การแสดงเจตนาของผู้ทำพินัยกรรมทำได้ด้วยวิธีหนึ่งวิธีใดจากสามวิธีต่อไปนี้
ก. การใช้ถ้อยคำ

การใช้ถ้อยคำในการแสดงเจตนาของผู้ทำพินัยกรรมในการทำพินัยกรรมนั้น ไม่ขัดแย้งระหว่างนักกฎหมายอิสลามในการที่ทำให้พินัยกรรมนั้นมีผลบังคับใช้ จะเป็นการใช้ถ้อยคำที่ชัดเจน เช่น “ฉันได้ทำพินัยกรรมยกสิ่งนี้ให้กับนาย ก. คนนั้น” หรือการใช้ถ้อยคำที่ไม่ชัดเจน แต่มีความหมายที่ทำให้เข้าใจว่าเป็นการทำพินัยกรรมโดยสภาพแวดล้อม เช่น “ฉันทำให้สิ่งนี้เป็นกรรมสิทธิ์ของเขาภายหลังฉันตายแล้ว” หรือ “เจ้าทั้งหลายจงเป็นพยานว่า แท้จริงฉันนี้ได้ทำพินัยกรรมยกสิ่งนี้ให้กับนาย ก.”

ข. การเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

การเขียนถ้อยคำในการแสดงเจตนาของผู้ทำพินัยกรรมนั้นไม่มีข้อขัดแย้งระหว่างนักกฎหมายอิสลามอีกเช่นกัน หากผู้เขียนนั้นเป็นผู้ที่ไม่สามารถพูดได้ เช่นคนเป็นใบ้

ส่วนมัชฮับฮาฟีอี้อ์ถือว่าการแสดงเจตนาทำพินัยกรรมโดยการเขียนหรือการทำสัญลักษณ์บ่งบอกถึงการทำพินัยกรรมของผู้ทำพินัยกรรมนั้นใช้ได้เช่นเดียวกับการขาย (al-Sharbini, 1958 : 53)

การแสดงเจตนาในการทำพินัยกรรมด้วยการเขียนสำหรับผู้ที่ไม่สามารถพูดได้ นักกฎหมาย อิสลามมีความเห็นแบ่งออกเป็นสองทัศนะด้วยกัน คือ

ทัศนะที่หนึ่ง หากยืนยันได้ว่าเป็นลายมือของผู้ทำพินัยกรรมจริง โดยการยอมรับของทายาทหรือมีหลักฐานยืนยันว่าเป็นลายมือของเขาถึงแม้จะเป็นเวลานานแล้วก็ตาม ทัศนะนี้เป็นทัศนะที่มีน้ำหนักของมัชฮับหัมบะลี๊ยะ มัชฮับหะนะฟี๊ยะ และมัชฮับ มาลิกี๊ยะ หาก

ผู้ทำพินัยกรรมเขียนด้วยมือตนเองและให้พยานรับรู้ด้วย โดยกล่าวว่า“เจ้าทั้งหลายจงเป็นพยานต่อสิ่งที่มีในหนังสือนี้”

ส่วนทัศนคติที่สอง คือ มัชฮับชาฟีอีญ ถือว่าการเขียนเป็นกิตายะฮฺ (คือการใช้ถ้อยคำที่ไม่ชัดเจน) จึงต้องมีการตั้งใจพร้อมทั้งจะต้องมีพยานรู้เห็นการเขียน โดยที่ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องเอาหนังสือที่เขียนให้บรรดาพยานรู้เห็น หากผู้เขียนมิได้ให้พยานรู้เห็นสิ่งที่เขียน ถือว่าการทำพินัยกรรมนั้นเป็นโมฆะ

ค. การแสดงสัญลักษณ์ต่อความหมายที่เข้าใจได้

การทำพินัยกรรมด้วยการทำสัญลักษณ์เพื่อแสดงเจตนาในการทำพินัยกรรมของคนไข้หรือคนที่พูดไม่ได้ โดยมัชฮับหะนะฟีญและมัชฮับหัมบะลีญได้ตั้งเงื่อนไขว่า จะต้องหมดความหวังที่จะพูดได้และตายในสภาพนั้น และเมื่อผู้ทำพินัยกรรมไม่สามารถพูดได้ แต่สามารถเขียนได้ พินัยกรรมจะไม่มีผล นอกจากต้องทำด้วยการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะเป็นการชี้ถึงจุดประสงค์ได้ละเอียดอ่อนกว่า

มัชฮับมาลีญีญถือว่าการทำพินัยกรรมด้วยการทำสัญลักษณ์ที่เข้าใจความหมายนั้น ใช้ได้สำหรับผู้ที่สามารถพูดได้

ส่วนมัชฮับชาฟีอีญถือว่า การทำพินัยกรรมด้วยการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยการทำสัญลักษณ์สำหรับบุคคลที่ไม่สามารถพูดได้นั้นใช้ได้

การสนองรับพินัยกรรม

การสนองรับพินัยกรรมนั้นนักกฎหมายอิสลามมีความเห็นเป็นสองทัศนคติด้วยกัน

ทัศนคติหนึ่ง เป็นทัศนคติของมัชฮับหะนะฟีญ ถือว่าการสนองรับนั้นก็คือการไม่ปฏิเสธด้วยการกล่าวรับด้วยคำพูดที่ชัดเจน เช่น “ฉันรับพินัยกรรมนี้” หรือ “ฉันพอใจในพินัยกรรมนี้” หรือการแสดงถึงการสนองรับ โดยการดำเนินการในทรัพย์สินพินัยกรรมในฐานะเจ้าของกรรมสิทธิ์

ทัศนคติที่สอง เป็นทัศนคติส่วนใหญ่ของนักวิชาการกฎหมายอิสลาม ถือว่าจำเป็นจะต้องมีการสนองรับพินัยกรรมด้วยวาจา หรือสิ่งที่ทดแทนการสนองรับด้วยวาจา คือการดำเนินการในทรัพย์สินพินัยกรรมที่ชี้ถึงการยินยอมและถือว่าการไม่ปฏิเสธพินัยกรรมนั้นยังไม่เพียงพอที่จะเป็นการสนองรับพินัยกรรมได้ เพราะไม่ใช่การสนองรับที่ถูกต้อง การ

การสนองรับพินัยกรรมจะต้องกระทำโดยเร็วหรือไม่ ?

บรรดานักกฎหมายอิสลามมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ไม่มีเงื่อนไขว่าจะต้องมีการสนองรับพินัยกรรมในเวลาที่เหมาะสม และไม่มีเงื่อนไขว่าจะต้องสนองรับหรือปฏิเสธพินัยกรรมอย่างรวดเร็ว แต่อนุญาตให้ล่าช้า ฉะนั้นจึงอนุญาตให้สนองรับพินัยกรรมภายหลังการตายของผู้ทำพินัยกรรม ถึงแม้จะเป็นเวลานานก็ตาม แต่ทัศนะของมัซฮับฮาฟีอีมีความเห็นว่า ทายาทมีสิทธิในการท้าวทวงผู้รับพินัยกรรมในการสนองรับหรือปฏิเสธพินัยกรรม หากเขาไม่ยอมรับว่าจะเลือกทางใดภายหลังจากมีการท้าวทวงแล้ว ให้ถือว่าเขาปฏิเสธพินัยกรรม การท้าวทวงนี้ถือว่าเหมาะสม เพราะเป็นการป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับทายาท (al-Zuhaili, 1987 : 18)

2.20.4 ประเภทของพินัยกรรม

พินัยกรรมนั้นมี 4 ประเภทด้วยกัน

2.20.4.1 การทำพินัยกรรมที่จำเป็นต้องกระทำ (วาฮิบ) เช่น การทำพินัยกรรมให้ส่งคืนทรัพย์สินที่รับฝากไว้ หนี้ที่ไม่มีเอกสารบอกจำนวน สิ่งที่เป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำเองการจ่ายชะกาต การบำเพ็ญหัจญ์ ค่าปรับในการขาดการถือศีลอด การละหมาดและสิทธิของผู้อื่นที่จะต้องชดใช้

2.20.4.2 พินัยกรรมที่ควรกระทำ (มุสตะฮับบะฮฺ) เช่น การทำพินัยกรรมให้กับเครือญาติ ใกล้ชิดที่ไม่มีสิทธิรับมรดก บุคคลที่มีความต้องการและขัดสน บุคคลที่มีหนี้สาธารณะประโยชน์

2.20.4.3 พินัยกรรมที่อนุญาตให้กระทำได้ (มูบาฮฺ) เช่น การทำพินัยกรรมให้กับทายาทและบุคคลอื่นที่ร่ำรวย

2.20.4.4 พินัยกรรมที่ไม่ควรกระทำ (มัจรูฮะฮฺ) เช่น การทำพินัยกรรมให้บุคคลกระทำความชั่ว และการทำพินัยกรรมของผู้ยากจนที่มีทายาทรับมรดก บางครั้งการทำพินัยกรรมเป็นสิ่งต้องห้ามหากพินัยกรรมนั้นนำไปสู่การสร้างความเสี่ยงและเดือดร้อนแก่ทายาทและสังคม เช่น การทำพินัยกรรมในสิ่งที่ผิดหลักการอิสลาม (al-Jaziri, n.d. :126)

2.20.5 ผลของพินัยกรรม

พินัยกรรมเริ่มมีผลบังคับใช้ตามกฎหมายอิสลามทันทีเมื่อผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตลง และไม่มีผู้ใดสามารถที่จะเพิกถอนพินัยกรรมได้ แม้จะเป็นทายาทโดยธรรมของผู้ทำพินัยกรรมก็

ตาม ดังนั้นหากเป็นพินัยกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์หรือกลุ่มคนที่มีจำนวนไม่จำกัดเช่นนักศึกษา ก็จะมีผลอย่างสมบูรณ์ทันที โดยไม่จำเป็นต้องมีผู้รับพินัยกรรมสนองรับพินัยกรรมแต่อย่างใด ทรัพย์พินัยกรรมจะตกเป็นของผู้รับพินัยกรรมในขณะที่ผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิต ทายาทโดยธรรมของผู้ทำพินัยกรรมจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับทรัพย์พินัยกรรมในฐานะผู้ดูแลและส่งมอบทรัพย์ดังกล่าวให้กับผู้รับพินัยกรรมเท่านั้น

ส่วนพินัยกรรมที่ผู้ทำพินัยกรรมให้แก่บุคคลคนเดียวหรือหลายคนที่แน่นอน ทรัพย์พินัยกรรมจะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้รับพินัยกรรมเมื่อใดนั้น นักกฎหมายอิสลามมีทัศนะที่แตกต่างกันเป็นสองทัศนะด้วยกัน

ทัศนะที่หนึ่ง ผู้รับพินัยกรรมเมื่อสนองพินัยกรรมแล้ว เขาก็มีสิทธิในการครอบครองทรัพย์พินัยกรรมนั้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป

ทัศนะที่สอง ผู้รับพินัยกรรมเมื่อสนองพินัยกรรมแล้ว เขาก็มีสิทธิในการครอบครองทรัพย์พินัยกรรมตั้งแต่ผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตลง (Ibn Qudamah, n.d. : 25)

2.20.6 การสิ้นสุดของพินัยกรรม

พินัยกรรมจะสิ้นสุดหรือหมดสภาพการมีผลบังคับใช้ด้วยสาเหตุหนึ่งสาเหตุใดดังต่อไปนี้

2.20.6.1 การถอนหรือยกเลิกพินัยกรรมโดยผู้ทำพินัยกรรมเอง การถอนหรือยกเลิกพินัยกรรมนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ทำพินัยกรรมที่จะกระทำเมื่อใดก็ได้ การถอนนั้นอาจจะกระทำได้ด้วยวาจา เช่น ผู้ทำพินัยกรรมกล่าวว่า “ฉันยกเลิกพินัยกรรมที่ฉันได้ทำไว้ให้กับนาย ก.” หรือ “ฉันทำให้พินัยกรรมของฉันที่ทำให้นาย ก. เป็นโมฆะ” เป็นต้น หรือด้วยการกระทำที่แสดงถึงการถอนหรือยกเลิกพินัยกรรม เช่น ผู้ทำพินัยกรรมยกส่วนหนึ่งให้กับนาย ก. ต่อมาผู้ทำพินัยกรรมได้ขายสิ่งนั้นไป หรือทำทานหรือให้ผู้อื่นไป

2.20.6.2 การเสียชีวิตของผู้รับพินัยกรรมก่อนการเสียชีวิตของผู้ทำพินัยกรรม เพราะพินัยกรรมเป็นการยกให้ แต่ผู้รับพินัยกรรมนั้นเสียชีวิตไปก่อนการให้ จึงใช้ไม่ได้เช่นเดียวกับการให้สิ่งของกับคนตาย และเพราะพินัยกรรมจะไม่มีผลบังคับนอกจากด้วยการเสียชีวิตของผู้ทำพินัยกรรมและการสนองรับของผู้รับพินัยกรรม

2.20.6.3 ทรัพย์พินัยกรรมสูญหายหรือเสียหาย ในกรณีที่ทรัพย์พินัยกรรมเป็นทรัพย์เฉพาะ หากทรัพย์พินัยกรรมเสียหายไปก่อนการรับสนองของผู้รับพินัยกรรม เพราะทรัพย์สินพินัยกรรมนั้นคือสิ่งที่ทำให้การทำพินัยกรรมมีผลบังคับ หากขาดสิ่งนี้แล้วพินัยกรรมก็ย่อมสิ้นสุด

ลง เช่น ทรัพย์สิ้นพินัยกรรมเป็นแยะตัวหนึ่ง แต่แยะตัวนั้นได้ตายลง พินัยกรรมก็หมดสภาพไปด้วย (Ibn Qudamah, n.d. : 67-68)

2.20.7 เอกลักษณะของกฎหมายพินัยกรรม

กฎหมายพินัยกรรมอิสลามมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างกับกฎหมายพินัยกรรมทั่วไปดังต่อไปนี้

2.20.7.1 ทรัพย์ที่ทำพินัยกรรมนั้นจะต้องไม่เกินหนึ่งในสามของทรัพย์สิ้นทั้งหมดของผู้ทำ พินัยกรรม ทั้งนี้เพื่อรักษาสีทธิของทายาทโดยธรรมของผู้ทำพินัยกรรม หากการทำพินัยกรรมเกินหนึ่งในสามของทรัพย์สิ้นทั้งหมด ส่วนที่เกินถือว่าเป็นโมฆะ เว้นแต่ ทายาทโดยธรรมจะยินยอม

2.20.7.2 ผู้รับพินัยกรรมจะต้องไม่เป็น ทายาทโดยชอบธรรม ซึ่งมีสิทธิในกองมรดกอยู่แล้ว หากทำพินัยกรรมให้แก่ทายาทโดยธรรมก็ถือว่าเป็นโมฆะเช่นเดียวกัน นอกจากทายาทคนอื่นจะยินยอม และหากเป็นการทำพินัยกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ จะต้องไม่กำหนดให้ใช้ในทางที่ขัดกับหลักการศาสนาอิสลาม

2.20.7.3 นิติกรรมยกให้ตลอดจนนิติกรรมอย่างอื่นที่มีผลกระทบในทางลบต่อทรัพย์สิ้นของผู้กระทำ หากการกระทำในช่วงที่ผู้ทำกำลังเจ็บป่วยที่นำไปสู่การเสียชีวิต ก็ให้ยึดเอาคุณเกณฑ์ของการทำพินัยกรรมมาใช้ เช่น ยกให้แก่ทายาทโดยธรรมคนใดคนหนึ่ง ถือว่าไม่มีผล หรือยกให้แก่บุคคลที่มีได้เป็นทายาท หากเกินหนึ่งในสามของทรัพย์สิ้นของผู้ให้ก็จะมีผลไม่เกินหนึ่งในสามเท่านั้นเป็นต้น ทั้งนี้เพื่อรักษาสีทธิอันชอบธรรมของทายาท ซึ่งสิทธิของทายาทเริ่มเกี่ยวข้องกับทรัพย์ของผู้ตายตั้งแต่วันเจ็บป่วยที่นำไปสู่การตาย (อิสมาแอ อาลี, 2546 : 130 -131)

2.20.8 ตัวอย่างกรณีของพินัยกรรมที่เป็นปัญหา

อาจารย์บุญล้อม สาดและ อิหม่ามประจำมัสยิดและกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร ได้กล่าวถึงปัญหาของการทำพินัยกรรมของชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานครว่าหลายครั้งที่ผมได้รับการขอร้องให้เป็นผู้แบ่งมรดกของสัปบุรุษ และหลายครั้งที่พบกับปัญหาพินัยกรรม (وصية) ที่ไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของอิสลาม ซึ่งเป็นปัญหาในการจัดการเรื่อง

มรดก ซึ่งบางครั้งก็รับการแก้ไข บางเรื่องไม่สามารถแก้ไขได้ โดยอาศัยพินัยกรรมที่ผู้ตายทำไว้ ดังเช่นปัญหาที่พบในกรณีต่อไปนี้

2.20.8.1 นายอุษามะสุ เป็นพ่อหม้ายมีลูกชายอยู่ 1 คน ชื่อ นายอิซอม ต่อมา นายอุษามะสุ ได้แต่งงานใหม่กับนางอะมัล ทำให้ นายอิซอม ไม่พอใจ และ เกิดขุ่นนางอะมัล ภรรยาของพ่อ อย่างเป็นที่สุด นายอุษามะสุ ผู้เป็นพ่อ จึง โกรธ นายอิซอม มาก และ ทำ พินัยกรรมยกทรัพย์สินที่มีอยู่ ให้แก่ภรรยา โดยมี การทำ เป็นลายลักษณ์อักษรผ่านทางทนายความ และมี พยานถูกต้องตามกฎหมาย โดยมี เนื้อหา ดังนี้

ก. บ้านที่อาศัยอยู่พร้อมทรัพย์สินในบ้านและที่ดินประมาณ 3 งาน ยกให้แก่นางอะมัล ผู้เป็นภรรยา แต่เพียงผู้เดียว

ข. ถนนที่ติดกับที่ดินของผู้ตายและติดกับที่ดินบางส่วนของนายอิซอมที่ผู้ตายเคยยกให้ ให้ทั้งสองมีสิทธิในการใช้เป็นถนนร่วมกัน

สุดท้าย นายอิซอม ก็ นำเรื่อง ไปฟ้องร้องต่อศาล เพราะไม่พอใจ อ้างว่าตนเป็นบุตรแต่ไม่ได้รับมรดกเลย ซึ่งก่อนฟ้องร้องต่อศาล ได้มีการขอร้องให้ผู้เป็นอิหม่ามช่วยประนีประนอมแล้ว แต่ไม่เป็นผล นายอิซอม จึงนำเรื่องไปฟ้องร้องต่อศาลดังกล่าว

2.20.8.2 มีครอบครัวหนึ่งมีลูก 5 คน เป็นชาย 2 คนและหญิง 3 คน (เป็นแฝดหญิง 1 คู่) ในช่วงที่มีลูกแฝดครอบครัวนี้มีฐานะที่ยากจนมาก จึงยกลูกแฝดคนหนึ่งให้แก่เพื่อนบ้าน ต่อมาแฝดที่เลี้ยงไว้เสียชีวิต จึงเหลือลูกชาย 2 คนกับลูกสาวอีก 1 คน (ไม่นับรวมคนที่ยกให้เพื่อนบ้าน) ทั้งๆที่ตอนที่ลูกสาวคนนั้นแต่งงานผู้เป็นพ่อแท้ๆคนนี้ก็ไปเป็นวะลีให้

ผู้เป็นสามี - ภรรยาในครอบครัว ได้ทำพินัยกรรม (วาชียะฮฺ) ต่อกันไว้ว่า “ถ้าฉัน (สามี) ตายก่อน ทรัพย์ทั้งหมดฉันยกให้เธอ และถ้าเธอ (ภรรยา) ตายก่อน ทรัพย์ทั้งหมดเธอยกให้ฉัน” ต่อมาปรากฏว่าภรรยาตายก่อน ผู้เป็นสามีจึงไม่ยอมแบ่งมรดกให้แก่ลูกๆ เพราะถือว่า ทรัพย์ทั้งหมดของภรรยา นั้นตกเป็นของตนทั้งหมดแล้ว เพราะวาชียะฮฺดังกล่าว

หลังจากนั้นชายผู้เป็นพ่อนี้ได้แต่งงานใหม่ และมีลูกชายกับภรรยาใหม่อีก 1 คน เขาได้แบ่งทรัพย์สินต่างๆทั้งหมดให้แก่ลูกๆ ทุกคน (นอกจากคนแฝดที่ยกให้เพื่อนบ้านไป) แต่ชายผู้นี้ยังคงเหลือที่ดินอยู่อีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งเขาได้ทำพินัยกรรมเอาไว้ว่า จะยกให้ลูกชายคนละ 2 ไร่ อีก 1 ไร่ให้แก่ลูกสาว ซึ่งเป็นปัญหาในการแบ่งมรดก เนื่องจากทายาทบางคนไม่ยินยอม เพราะภรรยาใหม่และลูกสาวฝาแฝดที่ยกให้เพื่อนบ้านไปนั้นไม่ได้รับ

2.20.8.3 มีพ่อหม้ายคนหนึ่งมีลูกชาย 3 คน ลูกสาว 2 คน ภรรยาใหม่ 1 คนและหลานทั้งชายและหญิงที่เกิดจากลูกชายอีก 8 คน หนึ่งในจำนวนแปดคนนี้เป็นหลานที่เกิดนอกสมรส บรรดาลูกๆของพ่อหม้ายผู้นี้ไม่ค่อยชอบต่อต่อเขานัก อีกทั้งส่อไปในทางที่ไม่ อาจจะรักษาทรัพย์สิน

ได้ พ่อหม้ายผู้นี้จึงตัดสินใจไปทำพินัยกรรมที่สำนักงานเขต โดยมีรองผู้อำนวยการเขตเป็นสักขีพยานให้

ในพินัยกรรมฉบับนี้ระบุว่า ยกอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ให้กับหลานทั้งหมด โดยไม่เหลือให้ลูกๆเลย ดังนั้นจึงไม่สามารถเอาทรัพย์สินนี้มาแบ่งมรดกตามหลักการอิสลามได้เลย เนื่องจากหลานๆยังไม่บรรลุนิติภาวะ 7 คน ทำให้ลูกๆและภรรยาได้รับความเดือดร้อน และผู้แบ่งก็ไม่สามารถนำมาแบ่งได้ เพราะขัดกับกฎหมายของบ้านเมืองและอาจถูกข้อหา ร่วมกันกับลูกๆผู้ตายยกอสังหาริมทรัพย์สินของเล็กๆที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะดังกล่าว

2.20.8.4 หญิงคนหนึ่งมีลูกชาย 1 คนลูกสาว 1 คน เนื่องจากลูกสาวไม่ต่ออึดต่อแม่ โดยหนีไปแต่งงาน ทำให้แม่โกรธมาก จึงทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินทั้งหมดให้สามีและลูกชายผ่านทางทนายความ โดยมีผู้รู้ศาสนาบางคนเป็นพยานให้ เมื่อหญิงคนดังกล่าวตาย สามีก็ขอเป็นผู้จัดการมรดก แต่ศาลได้คู่สำนวนแล้วบอกว่าต้องให้ลูกสาวมาให้ความยินยอมก่อน โดยผู้เป็นสามีผู้ตายได้ให้ผู้หลักผู้ใหญ่ไปโน้มน้าวให้ลูกสาวยอมความ โดยสัญญาว่าจะแบ่งมรดกให้ เมื่อศาลตัดสินให้ผู้เป็นสามีผู้ตายเป็นผู้จัดการมรดกแล้ว สามี (พ่อของหญิงสาว) ไม่ยอมแบ่งมรดกให้ โดยอ้างพินัยกรรมและพยานที่เป็นผู้มีความรู้ (อาจารย์) ว่าผู้ตายได้ยกให้หมดแล้ว

การเป็นพยานในพินัยกรรมที่ผิดต่อหลักการอิสลามผมถือว่าเป็นการทำคามผิด () เพราะการเป็นพยานนั้นมีผลทางกฎหมาย หากการเป็นพยานในกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายอิสลามถือว่าไม่เป็นอะไร เพราะหลักการอิสลามไม่รับอยู่แล้ว

ฉะนั้นผู้ที่จะทำพินัยกรรมจะต้องศึกษารายละเอียดของพินัยกรรมตามหลักการของศาสนาอิสลามและควรปรึกษานักวิชาการที่มีความรู้ในเรื่องนี้ เพื่อมิให้พินัยกรรมนั้นผิดพลาดไปจากหลักการของศาสนา จะทำให้เกิดปัญหา สร้างความแตกแยกในครอบครัวและทำให้เกิดโทษบาปต่อตัวผู้ทำพินัยกรรมเอง (บุญล้อม สาดและ, 2549)

2.20.9 บทสรุปที่เกี่ยวกับพินัยกรรม

กฎหมายอิสลามว่าด้วยเรื่องพินัยกรรมนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถทำความดีได้ภายหลังจากเขาเสียชีวิตไปแล้ว ด้วยการกำหนดทรัพย์สินของเขาเพื่อตายได้ ในขณะที่เขาไม่สามารถที่จะยกทรัพย์สินให้คนอื่นได้ในขณะที่เขามีชีวิตอยู่ โดยที่กฎหมายอิสลามได้กำหนดรายละเอียด เงื่อนไขและกฎเกณฑ์ต่างๆในการทำพินัยกรรมไว้ หากผู้ตายต้องการทำพินัยกรรมขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้แล้ว จะทำให้เกิดปัญหาขึ้นในระหว่างเครือญาติ และเป็นผลภัยกับผู้ทำพินัยกรรมเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำพินัยกรรมให้กับทายาทที่รับมรดกได้และการทำ

พินัยกรรมที่เกินหนึ่งในสามของทรัพย์สินมรดก โดยที่ทายาทบุคคลอื่นไม่ยินยอม ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาในสังคมมุสลิม มีหลายกรณีที่ผู้รับพินัยกรรมนำเรื่องของเขาขึ้นฟ้องศาล เพื่อให้ศาลตัดสินความด้วยกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ผู้ทำพินัยกรรมได้ทำไว้ โดยละทิ้งกฎหมายอิสลามอย่างสิ้นเชิง ถือเป็นการกระทำที่ขัดกับคำสั่งของพระองค์อัลลอฮ์ตะอาลาอย่างแท้จริง

ฉะนั้นจึงจำเป็นที่มุสลิมจะต้องให้การศึกษากฎหมายพินัยกรรมอิสลามแก่บรรดามุสลิมโดยทั่วไป เพื่อที่จะให้ผู้ที่ต้องการทำพินัยกรรมได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ และสามารถทำพินัยกรรมได้อย่างถูกต้องตามหลักการของอัลอิสลาม อันเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้ทำพินัยกรรมเอง คือผลบุญที่เขาจะได้รับหลังจากเขาได้เสียชีวิตไปแล้ว

2.21 ลิทธิต่าง ๆ ของผู้ตายที่เป็นมรดก

2.21.1 การประกันภัย

การประกันภัยเป็นลิทธิอันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกองมรดกของผู้ตาย ซึ่งเป็นการทำธุรกรรมที่นักกฎหมายอิสลามในปัจจุบันมีความเห็นแตกต่างกันมากมาย ทั้งที่หลายประเทศที่เป็นประเทศอิสลามได้พยายามหาข้อสรุปในเรื่องนี้ โดยจัดประชุมสัมมนาหลายครั้ง แต่บรรดานักกฎหมายอิสลามก็ยังคงมีความเห็นที่ไม่สอดคล้องกัน และยังเป็นที่ยังสงสัยกันอยู่ในสังคมมุสลิมว่าการประกันชีวิตนั้นถูกต้องตามหลักการอิสลามหรือไม่ ค่างวดและเบี้ยประกันภัยจะเป็นมรดกหรือไม่ หรือให้กับบุคคลที่ถูกระบุไว้ ทั้งนี้เพราะการประกันภัยนั้นเพิ่งจะแพร่หลายได้ไม่กี่ปีนี้ จึงไม่มีคำชี้ขาดของบรรดานักกฎหมายอิสลามยุคก่อนในเรื่องนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวมุสลิมในปัจจุบัน จึงอยากจะนำเอาผลการประชุมสัมมนาที่ได้จัดขึ้นในบรรดาประเทศอิสลามและความคิดเห็นของบรรดานักกฎหมายอิสลามในปัจจุบันมานำเสนอ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำมาปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการของอัลอิสลาม

ก่อนที่จะนำผลการประชุมสัมมนามาเสนอนี้ ผู้วิจัยอยากนำเอารายละเอียดและประเภทของการทำประกันภัยมาเสนอดังต่อไปนี้

2.21.1.1 ประวัติการประกันภัย (โดยสังเขป)

ก. มีเรื่องปรากฏในพระคัมภีร์ไบเบิลเกี่ยวกับโจเซฟและความอดอยากในประเทศอียิปต์ ซึ่งถือกันว่าเป็นโครงการประกันภัยอันดับแรก เท่าที่มีบันทึกในประวัติศาสตร์เล่า

กันว่า “คืนวันหนึ่ง ฟาโรห์ทรงสุบินว่า มีวัวตัวอ้วนเจ็ดตัวกำลังถูกวัวซูบผอมเจ็ดตัวกัดกิน โจเซฟ ทำนายฝันว่า ประเทศอียิปต์จะมีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์เป็นเวลาเจ็ดปี ดังนั้นจึงทูลเสนอต่อกษัตริย์ฟาโรห์ให้สะสมธัญญาหารในปีที่สมบูรณ์ไว้สำหรับเลี้ยงประชาชนในปีที่ข้าวยากหมากแพง” วิธีนี้เรียกได้ว่าเป็นหลักประกันภัยพื้นฐาน กล่าวคือเก็บออมตั้งแต่วันนี้เพื่อไว้ใช้ในอนาคตซึ่งหาความแน่นอนไม่ได้ (สุภาพ เสรีพิมพ์, 2548 : 4)

ดังปรากฏในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿يُوسُفُ أَيُّهَا الصَّادِقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخْرَىٰ بَسْتَلَعَلِّيَ أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأْبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا حَصَصْتُمْ ﴿٤٨﴾﴾

ความว่า “ ยูซุฟผู้ซื่อสัตย์เอ๋ย จงอธิบายแก่เราเรื่องวัวตัวอ้วนเจ็ดตัวถูกวัวผอมเจ็ดตัวกินมัน และรวงข้าวเขียวเจ็ดรวงถูกรวงข้างแห้งเจ็ดรวงรัดกินมัน หวังว่าฉันจะกลับไปหามวลชนเพื่อพวกเขาจะได้รู้เรื่อง เขากล่าวว่า พวกท่านจะเพราะปลูกเจ็ดปีต่อเนื่องกัน สิ่งพวกท่านเก็บเกี่ยวได้จึงปล่อยให้ไว้ในรวงของมัน เว้นแต่ส่วนน้อยที่ท่านจะกินมัน หลังจากนั้นเจ็ดปีแห่งความแร้นแค้นจะติดตามมา มันจะกินสิ่งพวกท่านสะสมไว้สำหรับมัน นอกจากส่วนน้อยที่พวกท่านจะเก็บไว้ทำพันธุ์” (ยูซุฟ : 46-48)

ข. ประเทศจีนประมาณ 1300 ปีก่อนคริสตกาล พ่อค้าชาวจีนได้พัฒนาวิธีการประกันภัยขึ้นมาสําหรับการขนส่งสินค้าตามลำน้ำแยงซีเกียง ซึ่งมีสายน้ำที่เชี่ยวกราก และเรือบรรทุกสินค้าอับปางเสมอ เนื่องจากมีหินใต้น้ำและเกาะแก่งที่คาดเดายากอันตรายต่อการเดินเรือ มีปรากฏเสมอว่าพ่อค้าบางคนต้องสิ้นเนื้อประดาตัว เพราะสินค้าได้รับความเสียหายหมด ดังนั้นด้วยความกลัว พ่อค้าเหล่านั้นจึงหาวิธีกระจายความเสี่ยงภัยออกไป โดยนำสินค้าของตนบรรทุกไว้ในเรือลำอื่นหลายลำเฉลี่ยกันไปจนครบจำนวนหีบห่อสินค้า ซึ่งถ้าเรือลำใดลำหนึ่งจมลงก็หมายความว่าสินค้าของพ่อค้าแต่ละคนสูญเสียเพียงคนละ 1 หีบห่อเท่านั้น ซึ่งวิธีการนี้เป็นที่มาของการประกันภัยในปัจจุบัน

ค. ส่วนกรรมธรรม์ประกันชีวิตดังที่เรารู้จักกันในขณะนี้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1583 ปรากฏเป็นหลักฐานแน่ชัดว่าเป็นกรรมธรรม์ประกันชีวิตของนายวิลเลียม กิบบอนด์ โดยมี

นายริชาร์ด มาร์ติน เป็นผู้รับประโยชน์วงเงินที่เอาประกัน 400 ปอนด์สเตอร์ลิง และเบี้ยประกัน 1 ปีเท่ากับ 32 ปอนด์สเตอร์ลิง มีผู้ลงชื่อรับประกันชีวิตนายกิบบอนด์ 16 คน และทั้งๆที่นายกิบบอนด์มีสุขภาพดี และในกรมธรรม์มีคำภาวนาว่า “ขอให้พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของคุ้มครองนายวิลเลียม กิบบอนด์ ให้มีสุขภาพดีและอายุยืนยาว” แต่ปรากฏว่าเขาตายในปีนั้นเอง

ง. ประวัติการประกอบธุรกิจประกันภัยในประเทศไทย

การประกอบธุรกิจประกันภัยในประเทศไทยนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยใด อย่างไรก็ตามปรากฏตามประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยาว่า ได้มีพ่อค้าชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาติดต่อทำการค้าขาย และได้นำเอาระบบการประกันภัยเข้ามาด้วยคือ การประกันภัยทางทะเลและขนส่ง ซึ่งถือว่าเป็นการประกันวินาศภัยประเภทแรกที่เกิดขึ้นในประเทศไทย แต่การประกันภัยในสมัยนั้นเป็นการร่วมมือดำเนินธุรกิจระหว่างพ่อค้าชาวต่างประเทศด้วยกันเอง โดยมีได้มีการจดทะเบียนการค้าหรือแจ้งขออนุญาตจากรัฐบาลสยามในสมัยนั้นเป็นทางการแต่อย่างใด จนกระทั่ง ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2451) ได้มีการประกาศกฎหมายที่กล่าวถึงการประกันภัยเป็นครั้งแรก คือ “พระราชบัญญัติลักษณะเข้าหุ้นส่วนและบริษัท ร.ศ. 130” และต่อมาในปี พ.ศ. 2471 รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้าขาย อันกระทบถึงความปลอดภัยหรือพาสุกแห่งสาธารณชนขึ้น กำหนดให้ผู้ประสงค์จะประกอบธุรกิจประกันภัยต้องได้รับพระบรมราชานุญาตก่อน ต่อจากนั้นก็มีการประกันภัยประเภทอื่นๆเกิดขึ้น

สำหรับธุรกิจประกันชีวิตเริ่มดำเนินการในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยบริษัทตัวแทนของบริษัทประกันภัยต่างประเทศในระยะแรกๆไม่ประสบความสำเร็จ ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ธุรกิจประกันภัยในยุโรปและอเมริกาขยายตัวกว้างขวางมากยิ่งขึ้น จึงได้มีการติดต่อขออนุญาตเข้ามาประกอบธุรกิจประกันชีวิตในประเทศไทย รัฐบาลในสมัยนั้นยังไม่พร้อมที่จะให้มีการจดทะเบียนประกอบธุรกิจประกันชีวิตขึ้นในทันที เพราะได้เล็งเห็นว่าการประกันชีวิตเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องพันในด้านความผาสุกและปลอดภัยของสาธารณชน ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตราพระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้าขาย อันกระทบถึงความปลอดภัยหรือพาสุกแห่งสาธารณชน พ.ศ. 2471 ขึ้น กระทรวงเศรษฐการในสมัยนั้นจึงได้กำหนดเงื่อนไขประกาศกฎกระทรวงโดยเฉพาะสำหรับผู้ขออนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิตและธุรกิจประกันวินาศภัยขึ้นประกาศใช้เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2472 และต่อมาในปี พ.ศ. 2510 รัฐบาลก็ได้ตราพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2510 และพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2510 ออกใช้บังคับเพื่อควบคุมและส่งเสริมธุรกิจประกันภัยให้มีความมั่นคงและเป็นที่ยึดถือของประชาชนโดยทั่วไป ในปี พ.ศ. 2532 ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงตัวพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับขึ้นใหม่เพื่อความเหมาะสม เป็น

พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 (สุภาพ สารีพิมพ์, 2548: 4-8)

2.21.1.2 ความหมาย สาระสำคัญของประกันภัย

ตามมาตราที่ 861 ของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัยระบุว่า “อันว่าสัญญาประกันภัยนั้นคือสัญญาซึ่งบุคคลหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตดังได้ระบุไว้ในสัญญา แต่ในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกัน”

จากบทบัญญัติมาตรา 861 นี้สัญญาประกันภัยจึงอาจแยกสาระได้สามประการคือ

ก. เป็นสัญญาที่บุคคลฝ่ายหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง

ข. การจ่ายเงินขึ้นกับเงื่อนไขแห่งการเกิดเหตุการณ์ขึ้นในอนาคต อันเป็นเหตุวินาศภัยหรือเหตุอย่างอื่นในอนาคตอันได้ระบุไว้ในสัญญา

ค. โดยผู้เอาประกันภัยตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกัน จะเห็นได้ว่าลักษณะของสัญญาประกันภัยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสองประการคือ

- (1) วินาศภัย
- (2) เหตุอย่างอื่น

(1) วินาศภัยคือ ความเสียหายที่คำนวณเป็นเงินได้ เช่น การประกันอัคคีภัย ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นจากภัยธรรมชาติ หรือการกระทำของคนก็ได้ รวมถึงภัยธรรมชาติอื่นๆ เช่น น้ำท่วม พายุ แผ่นดินไหว หรือเกิดจากการกระทำของบุคคล เช่น การประกันความทุจริตของลูกจ้าง ประกันการใช้หนี้ของลูกหนี้ ประกันการถูกโจรกรรม ฯลฯ ซึ่งเป็นการประกันความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือจากการบาดเจ็บจากอุบัติเหตุ

(2) เหตุอย่างอื่นในอนาคต หมายถึงเหตุอย่างอื่นนอกจากวินาศภัย คือ ความตาย จึงมีลักษณะแตกต่างไปจากสัญญาประกันวินาศภัย เป็นสัญญาซึ่งตกลงจะชดใช้เงินจำนวนหนึ่ง ไม่ใช่เป็นการใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยการกำหนดจำนวนเงินที่แน่นอน ซึ่งเป็นภัยที่ทุกคนจะต้องประสบ การประกันภัยชนิดนี้ได้แก่สัญญาประกันชีวิต จึงไม่ใช่การชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เพราะชีวิตมนุษย์มีค่ามากกว่าจะหาสิ่งใดมาทดแทนได้ (สุภาพ สารีพิมพ์, 2548 : 4 - 8)

การประกันภัยที่เกี่ยวข้องกับมรดกคือการประกันภัยประเภทที่มีเงื่อนไข ขึ้นกับเหตุอย่างอื่นในอนาคต หมายถึงการประกันชีวิตนั่นเอง ซึ่งการประกันชีวิตอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ การประกันชีวิตที่ทำโดยถูกต้องตามหลักการของอัลอิสลาม และการทำประกันชีวิตที่ไม่ถูกต้องตามหลักการของอัลอิสลาม

การแบ่งเงินกรมธรรม์ที่ได้มาจากการทำประกันที่ถูกต้องตามหลักการของอัลอิสลาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ให้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือส่วนของผู้รับประโยชน์ที่ถูกระบุชื่อไว้ในสัญญาในอัตราส่วน 1/3 ของเงินกรมธรรม์ทั้งหมด เพราะถือว่าการระบุให้ผู้รับประโยชน์รับเงินกรมธรรม์ทั้งหมดนั้นเป็นการทำพินัยกรรม จึงขึ้นอยู่กับทายาทผู้อื่น หากผู้รับประโยชน์นั้นเป็นทายาทที่รับมรดกได้ ส่วนกรมธรรม์ที่เหลืออีก 2/3 ให้แบ่งแก่บรรดาทายาทที่มีสิทธิ์รับมรดกได้ในอัตราส่วนที่ศาสนาอิสลามได้กำหนดไว้ในกฎหมายมรดก

ส่วนการแบ่งเงินกรมธรรม์ที่ได้มาจากการทำประกันชีวิตที่ไม่ถูกต้องตามหลักการของอัลอิสลามก็ให้แบ่งเงินกรมธรรม์เป็น 2 ส่วนเช่นเดียวกัน คือส่วนที่เป็นเบี้ยประกัน และส่วนที่เป็นกรมธรรม์ที่เพิ่มขึ้นจากเบี้ยประกัน

สำหรับเบี้ยประกันให้แบ่งให้แก่ทายาทที่รับมรดกได้ในอัตราส่วนที่กฎหมายอิสลามได้กำหนดไว้ในกฎหมายมรดก ส่วนเงินกรมธรรม์ที่เพิ่มจากเบี้ยประกันหากบริษัทรับประกันมีความพอใจที่จะช่วยเหลือครอบครัวของผู้เอาประกัน ก็ให้ตกลงกันระหว่างทายาทในการแบ่งทรัพย์นั้นหรือจะให้ผู้รับประโยชน์ที่ถูกระบุชื่อไว้ในสัญญาก็ได้

2.21.2 ทรัพย์สินทางปัญญา (ลิขสิทธิ์)

ลิขสิทธิ์ นับเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่เก่าแก่ประเภทหนึ่ง เพราะมีการยอมรับให้คุ้มครองลิขสิทธิ์ โดยมีกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแรกในประเทศอังกฤษปี ค.ศ.1709 นอกจากนี้ประเทศต่างๆทั่วโลกได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิระหว่างประเทศ จึงทำให้เกิดข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์มากมาย ซึ่งมีทั้งรูปแบบของอนุสัญญา และการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาดูแลงานด้านทรัพย์สินทางปัญญา เช่น wip [world intellectual property]

โครงสร้างของกฎหมายลิขสิทธิ์ไทยแบ่งออกได้เป็นสองส่วนใหญ่ๆตามพระราชบัญญัติ พ.ศ.2537 ได้แก่การคุ้มครองลิขสิทธิ์และการคุ้มครองสิทธิของนักแสดง ลิขสิทธิ์ทั้งสองประเภทนี้ได้กำหนดเรื่องการคุ้มครองที่แตกต่างกัน ไม่ว่าในเรื่องที่เกี่ยวกับการได้สิทธิหรือ

สิทธิของผู้ทรงสิทธิเป็นต้น นอกจากนี้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับ พ.ศ. 2537 ยังได้บัญญัติระบบการอนุญาตโดยกฎหมายบังคับมาใช้บังคับเกี่ยวกับการแปลเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

สิทธิทางปัญญาคือสิทธิของบุคคลหนึ่งในการเอาประโยชน์จากสิ่งที่บุคคลนั้นคิดค้นขึ้นมา เช่นการแต่งตำรา การประดิษฐ์สิ่งต่างๆเป็นต้น หมายความว่าบุคคลนั้นมีสิทธิจะทำการใดๆแต่เพียงผู้เดียวในสิ่งนั้นๆและยังมีสิทธิที่จะห้ามมิให้บุคคลอื่นกระทำการใดๆอันเป็นการละเมิดสิทธิของตน (นิวัฒน์ มีลาภ, 2546 : 7)

ลิขสิทธิ์ หมายความว่าสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะทำการใดๆตามพระราชบัญญัตินี้ (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับ พ.ศ. 2537) เกี่ยวกับงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้น

การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แยกออกได้ดังนี้

1. การได้ลิขสิทธิ์ในฐานะผู้สร้างสรรค์
2. การได้ลิขสิทธิ์โดยการจ้างทำของ
3. การได้ลิขสิทธิ์โดยการจ้างแรงงาน
4. การได้ลิขสิทธิ์ในฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐ
5. การได้ลิขสิทธิ์โดยการรับโอน
6. การได้ลิขสิทธิ์โดยทางมรดก
7. การได้ลิขสิทธิ์โดยการควบบริษัท
8. การได้ลิขสิทธิ์โดยการรวบรวม
9. การได้ลิขสิทธิ์โดยการดัดแปลง

ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นี้ประการหนึ่งของการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ได้แก่การได้ลิขสิทธิ์โดยการรับมรดก ซึ่งการรับโอนลิขสิทธิ์โดยทางมรดกนี้ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งอาจจะรับมรดกลิขสิทธิ์ในฐานะทายาทโดยชอบธรรมหรือรับโอนมาโดยทางพันธุกรรม เพราะลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งของผู้ตาย (นิวัฒน์ มีลาภ, 2546 : 24)

ส่วนทรัพย์สินทางปัญญาในกฎหมายอิสลามในยุคก่อนนั้นไม่มีปรากฏว่ามีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ เพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่จากสาเหตุของระบบเศรษฐกิจและกฎระเบียบสมัยใหม่ ซึ่งกฎหมายบ้านเมืองได้ให้การยอมรับก็เพื่อส่งเสริมให้บุคคลมรการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆและมีความมั่นใจในการที่จะได้รับประโยชน์จากสิ่งที่เขาคิดค้นได้อย่างเต็มที่โดยมีกฎหมายคุ้มครองผลงานของเขามีผู้อื่นเอาประโยชน์ในเชิงธุรกิจจากผลงานของเขา

2.21.2.1 ทศนะของนักกฎหมายอิสลามสมัยใหม่เกี่ยวกับสิทธิทางปัญญา

นักกฎหมายอิสลามสมัยใหม่ได้พิจารณาถึงพื้นฐานของบทบัญญัติของสิทธิประเภทนี้ในหลักการอิสลาม บางท่านให้การยอมรับสิทธิประเภทนี้ว่าถูกต้อง โดยอาศัยกฎเกณฑ์ของอัลมะซอลิหฺ อัลมุรสะละฮฺ (ผลประโยชน์ที่ไม่มีตัวบทพูดถึง) ซึ่งก็เป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม สิทธิทางปัญญานั้นจัดอยู่ในสิทธิส่วนบุคคล ซึ่งยังไม่พบว่ามีหลักฐานคัดค้านในบทบัญญัติของอัลอิสลาม การใช้กฎเกณฑ์ของผลประโยชน์ดังกล่าวจึงถือเป็นบทบัญญัติในเรื่องนี้

บางทัศนะเห็นว่าการยอมรับสิทธิประเภทนี้ตรงตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติอิสลามที่ใช้ให้มีการปกป้องผลประโยชน์ของบุคคลและห้ามละเมิดกระทำอันตรายต่อบุคคลอื่นการลอกเอาผลประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์ผลงานขึ้นถือเป็นการกระทำความผิด

บางทัศนะเห็นว่าเป็นไปได้ที่จะผนวกเอาสิทธิประเภทนี้เข้าอยู่ในความหมายของคำว่าทรัพย์สิน เพราะจุดประสงค์ของคำว่าทรัพย์สินในกฎหมายอิสลามไม่ได้มีการกำหนดเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นวัตถุเสมอไป แต่สิทธิที่เป็นนามธรรมก็เข้าอยู่ในคำว่าทรัพย์สินในหลักการอิสลามเช่นเดียวกัน เพราะเป็นสิทธิที่มีค่ามีราคาและอนุญาตให้เอาประโยชน์ได้ตามหลักการของอัลอิสลาม ซึ่งเป็นที่รู้จักกันระหว่างบุคคลทั่วไป ในเมื่อเป็นสิทธิส่วนบุคคล การมีกรรมสิทธิ์ของเขาในสิ่งนั้นย่อมถูกต้องชัดเจน

บางทัศนะเห็นว่าสิทธิประเภทนี้ไม่เคยมีในสังคมอิสลามแม้จะมีการแต่งตั้งารากันอย่างมาก มาในสมัยก่อน

ตามที่ทัศนะนี้ได้อ้างมานั้นก็ไม่ได้เป็นหลักฐานที่ชี้ถึงว่าสิทธิประเภทนี้ไม่มี แต่การที่สิทธิประเภทนี้ไม่เคยเกิดขึ้นและไม่เป็นที่รู้จักกันในกฎหมายอิสลามมาก่อนนั้น ก็เพราะนักวิชาการที่แต่งตั้งารากันในสมัยก่อนมิได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับทรัพย์สิน ผลประโยชน์ที่จะกลับมายังพวกเขา แต่สิ่งที่เขาเหล่านั้นให้ความสำคัญกว่าก็คือการเผยแพร่วิชาความรู้เท่าที่จะทำได้ โดยอนุญาตให้บุคคลทั่วไปได้เอาประโยชน์จากตำราที่เขาเหล่านั้นแต่งขึ้นอย่างเต็มที่ (อิสมาแอ อาลี, 1985 : 72)

2.21.2.2 สิทธิดังกล่าวเป็นมรดกหรือไม่ ?

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สิทธิทางปัญญาเป็นสิทธิที่สามารถรับมรดกได้ เพราะเป็นสิทธิที่สามารถเอาประโยชน์ได้ มีราคา มีค่าตอบแทนและถือว่าเป็นส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินมรดกท่านเชค อิบรอฮีม อิบนู อับดุลลอฮฺ อัลฟารอฎี ได้ให้ความหมายของคำว่าทรัพย์สินมรดกเอาไว้ว่าคือสิ่งที่เจ้ามรดกได้ทิ้งไว้จากทรัพย์สิน ค่าชดเชยจากฆาตกร สิทธิในการเลือกระหว่างการซื้อหรือ

ยกเลิกการซื้อ หรือสิทธิในการบังคับขายในของที่ครอบครองกรรมสิทธิ์ร่วมกัน สิทธิในการครอบครองสิ่งที่มีประโยชน์แต่ไม่อนุญาตให้ขาย เช่น มูลสัตว์ และของมีนเมา (al-Faradi, 1953 : 13)

ในเมื่อสิทธิการครอบครองสิ่งที่มีประโยชน์แต่ไม่อนุญาตให้ขายได้ยังเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินมรดกแล้ว สิทธิของทรัพย์สินทางปัญญาย่อมเป็นสิทธิที่สามารถรับมรดกได้ยิ่งกว่า

และในเมื่อกฎหมายอิสลามได้รักษาผลประโยชน์ของผู้ครอบครองสิทธิ การรักษาสีทิวและผลประโยชน์ของผู้ที่สร้างสรรค์ในสิทธิทางปัญญาที่เกิดขึ้นจากความพยายามในด้านความคิดสร้างสรรค์จนกระทั่งประสบความสำเร็จ (อิสมาแอ อาลี, 1985 : 73)

2.21.3 บำนาญพิเศษ , บำเหน็จตกทอด

2.21.3.1 บำนาญพิเศษ

บำนาญพิเศษ หมายถึง เงินที่รัฐจ่ายให้เป็นรายเดือนให้แก่ข้าราชการ พลทหารกองประจำการ หรือบุคคลที่ทำหน้าที่ทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ซึ่งได้รับอันตรายจนพิการหรือป่วยเจ็บถึงทุพพลภาพจนไม่สามารถรับราชการต่อไปได้ หรือจ่ายให้แก่ทายาทของบุคคลดังกล่าวกรณีถึงแก่ความตายด้วยเหตุดังต่อไปนี้

ก. ประสบอุบัติเหตุเพราะเหตุปฏิบัติราชการในหน้าที่ หรือถูกประทุษร้ายเพราะเหตุกระทำการตามหน้าที่

ข. ป่วยถึงทุพพลภาพ หรือถึงแก่ความตายเนื่องจากการต้องไปปฏิบัติราชการนอกที่ตั้งสำนักงาน หรือท้องที่กันดารเสี่ยงต่อโรคภัยไข้เจ็บ

บำนาญพิเศษแบ่งได้ดังนี้

- บำนาญพิเศษเหตุทุพพลภาพ
- บำนาญพิเศษกรณีถึงแก่ความตาย

กรณีถึงแก่ความตาย ได้แก่ ทายาทข้าราชการ พลทหารกองประจำการ หรือบุคคลที่ทำหน้าที่ทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ซึ่งได้รับอันตรายหรือป่วยเจ็บ และถึงแก่ความตายไปก่อน ให้จ่ายบำนาญพิเศษให้แก่ทายาทของบุคคลดังกล่าวตามเกณฑ์ ดังนี้

- บุตร ได้รับ 2 ส่วน ถ้าผู้ตายมีบุตรตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ให้บุตรได้รับ 3 ส่วน โดยเฉลี่ยจ่ายคนละเท่าๆกัน

- สามีหรือภรรยา ได้รับ 1 ส่วน

- บิดามารดา หรือบิดา หรือมารดาที่มีชีวิตอยู่ได้รับ 1 ส่วน
(กรมบัญชีกลาง, ม.ป.ป. : 38)

2.21.3.2 บำเหน็จตกทอด

บำเหน็จตกทอด หมายถึง เงินที่รัฐจ่ายเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ทายาทของข้าราชการ หรือทหารกองหนุนมีเบี้ยหวัด หรือผู้รับบำนาญที่ถึงแก่ความตาย ซึ่งจ่ายเป็นเงินก้อนเดียว

ก. ประเภทบำเหน็จตกทอด

ประเภทบำเหน็จตกทอดแบ่งเป็น 2 ประเภท

(1) บำเหน็จตกทอดกรณีข้าราชการประจำ หรือทหารกองหนุนมีเบี้ยหวัดตาย หมายถึง ข้าราชการตายในระหว่างรับราชการ หรือทหารกองหนุนมีเบี้ยหวัดตาย ถ้าความตายนั้นมิได้เกิดจากการประพฤตชั่วอย่างร้ายแรงของตนเอง

(2) บำเหน็จตกทอดกรณีผู้รับบำเหน็จตาย หมายถึง ผู้รับบำนาญปกติ หรือผู้มีสิทธิจะได้รับบำนาญปกติ หรือผู้รับบำนาญพิเศษเพราะเหตุทุพพลภาพตาย ให้จ่ายบำเหน็จตกทอดเป็นจำนวน 30 เท่าของบำนาญรายเดือนที่ได้รับหรือมีสิทธิได้รับนั้น

ข. ผู้มีสิทธิได้รับบำเหน็จตกทอด

- (1) บุตร ให้ได้รับ 2 ส่วน ถ้าผู้ตายมีบุตรตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป
- (2) สามี หรือภรรยา ให้ได้รับ 1 ส่วน
- (3) บิดา มารดา หรือบิดา หรือมารดาที่มีชีวิตอยู่ให้ได้รับ 1 ส่วน
(กรมบัญชีกลาง, ม.ป.ป. : 54)

บำนาญพิเศษและบำเหน็จตกทอดนั้น คือเงินที่รัฐได้กำหนดให้เป็นการช่วยเหลือทายาทของข้าราชการเมื่อถึงแก่ความตาย โดยระบุทายาทผู้มีสิทธิได้รับบำนาญพิเศษและบำเหน็จตกทอดและอัตราส่วนของแต่ละบุคคลไว้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เงินบำนาญพิเศษและบำเหน็จตกทอดมิได้เป็นทรัพย์สินมรดก เนื่องจากจุดประสงค์ของรัฐคือการบรรเทาความเดือดร้อนและช่วยเหลือทายาทมิได้เป็นทรัพย์สินของผู้ตาย ถึงแม้จำนวนเงินได้มาจากการคำนวณเงินเดือน และระยะเวลาการทำงานของผู้ตายก็ตาม